

894.342-1

КА. 13

آبای

ابرای قونانباي اولينك

قاڭدامالى اولەتدەرى

Абай Құнанбай ұлы-
ның тақдамасы өлеңдері.

Ташкент. 1922.

894.342-1

A-13.

آباي

Погашено
948 37

ابراي قۇنانباي اولينك

تاڭدامالى اولەڭدەرى

جورانباي ورس
29-28

ماقسۇتم تىل اوستارتىپ اونەر چاچىباي،
نادانك كوزن تويىپ كوڭلن آچىباي،
اولىگى آلسن ديمىن اويلى جاس ىگتىدەر،
دومان ساۋق اويداجوق آۋىل باسدا-آق.

اۋچىچى باسيلوۋى

آسەم - پاز جونا آرنىگە،
اونەر پاز بولساڭ آرتالان،
سپىن دە بىر كىرىج دۇنيەگە،
كىتىگىن تالدا بار قالان.

PK 19273

948

5705-41

ГОС. Б. И. П. П. КА
Классиф. №. А. С. Пушкина
ИНВ. № 948-37

نۇر كستان ريسپوبليكىسىنىڭ باسبا سۈرۈ تارانۇوجى مەخكەمىسى
تەچكەنت 1922 - جىل

اوقۇۋچىلارغا ايسكەرتۇۋ

قازاق - قرغز بىلم كومىسسەسى ابايدىك « تا ئىدئامالى اولە ئىدەرىن »
باستىرغاندا ابايدىك ئومرى تۇۋرالى تولق باياندا، ابايدىك اولە ئىدەرى
تۇۋرالى تولق سىن بىزمەكچى بولدى. اوسى جۇمىدى موبىنىغا ئازىر تۇرە
قولق آلب ايدى. ئۇرلى ساياسى - آلمۇمەت جۇمىسى كۆپ بولغاندىن
ئازىر موبىنىغا آلتان مۇدەتتىن نىز اونى آلمى اۇزاققا سوزب قولى
تېبەدى.

سوندىن جازعى - تۇرى چىتەن ابايىمىز كىيىمىگە بىچ چىقىدى،
جانادا ابايدىك اولە ئىدەرى تۇۋرالى سىن بىرلەدى. ابايدىك اولە ئىدەرى
تۇۋرالى كاكتايدىك سوزون تۇزۇمباستىق.

« تا ئىدئامالى اولە ئىدەرى » باسلىپ چىتقاندا قازاقستاننىڭ قازاندا باستىرغان
« ابايدىك » بىر داناسى قولمىزغا ئۇستى. چىلچىغان خابارغا قاراپ قازاندا
ابايدىك سوزىنىڭ بارى قالدۇرماي باسلىپ چىتەر دىب مەسۇنىب چىتەرۇۋچى
ايدىك قازاننان چىققان ابايدىك كۆرگەندە كۆشكەن سۇۋىپ قالدى. قازاقستاننىڭ
ابايدىك چاللاۋ تۇزۇتىلگەن باياغى ايسكى اباي بولب چىقتى، انىدە چىتەن
قوسىلغان بىر اۋر سوز جوق.

اوسى مېزگىلدە بىلم جولىداغى جۇمىسدارغا « تولق اباي » اوتە مۇقتاج،
تەم كىرەك بولب تۇر. سوندىن قازاقستان چىغىنان ابايدىك تولق بولب
چىتۇۋىنان كۆدەر آنىق اۋرئىسە، ابايدىك بارلىق سوزدەرىن تىرپ چىتەن
باسۇۋىدى قازاق - قرغز بىلم كومىسسەسى ابايلىق موبىنىغا آلب اوزىنىڭ
چىققاندى مېزگىلدى جۇمىسىنىڭ بىرى دىب سايلاندى.
ساياغا بىرگەن قول جازادا « ابايدىك » بولۇشىدا ايكىنچى باسۇۋى
تۇزۇمباستىق. قازاندا چىققان ابايغا جول بىرپ ايكىنچىنى اۋچى دىب
تۇزۇمباستىق.

قازاق - قرغز بىلم كومىسسەسى.
۱۹۲۲ ىچى جلى، ۲۵ ىچى اقرايدا.

آبای
(1845-1904 ر.)

دۇرستاۋ چىلاردان

آباي كىتابىنىڭ بىرىنچى باسباسى اوقۇۋچىلارغا قىيىن تېۋۇچى ايدى.
 قازاق املاسى مېن دۇرستاب جازلاماغاندەدان، جاكىلس باسلغان سوز-
 دەرى كوب بولغاندەقدان مانىسن آيىرب اوقۇۋ قىيىن ايدى؛ بۇل بىر.
 ايكىنچى، آر اولۇك ءاوزىنىڭ مانىسى، تىزىلىسى، اۇيقاسىسى، اۇناسىسى
 جايغىنان جيكە، آيرىم كورسەتمەگەندەكەن بىر اولەكنىڭ آياغى ايكىنچى
 اولەكنىڭ باسىنا قوسىلىپ اوقىلىپ اولەكەردەك چىگن آيىرب آۋۋىدا
 كوب چاتاق ايدى.

اۋچىنچى، قازاق تىلىدەگى كىسى بىر سوزدەر آر جىردە آر ءتۈرلى
 مانىگە آلىنادى. اونك اۋستىندە سىمەيدە، اقمولادا، جالپى آرقادا سويلەنەن كىسى
 بىر سوزدەر تۇر كستان قازاقدار، نىاجات، تۇر كستاندا سويلەنەن سوزدەردەك بىر قاتارن
 آرقالقدار تۇسبەيدى. آباي سىمەيدە تۇۋب، سىمەيدە اوسكەندەكەن اولە-
 كىندەگى كىسى بىر سوزدەرى اوڭگە جاقداق قازاقدار، نىا تۇسىنكسىز.

ءتورتىنچى، آباي اولەكىنىڭ اچىندە پارسى، آراب تىلدەرىنەن كىرگەن
 سوزدەر، كوب، بىرلى - جارمدى اۋرس، سوزدەرى دە بار. چىت تىلدەردەن
 كىرگەن سوزدەردەك كۆپى قازاققا تانس ايمەس، جات سوزدەر، سولاي
 بولغان سوڭ بۇل سوزدەر اوقۇۋچىلارغا اونان جامان قىيىنەن بىرەن
 ايدى.

اوسىنداي سىبەبدەردەن سوزدەرن آيرا آلماي، سوزدەك جۇيەسەن
 كىلتىرە - آلماي، اولەكنىڭ قىيىن چىزارا آلماي، مانىسىنە تۇسىنە آلماي او-

قۇۋچىلارنىڭ كۆپى ئابى اولەڭدەرىنەن دۇرس ماغانا آلا آلمائىن ايدى.
 ئابىدىڭ ەتلى آور، سوزى تۇسىنكسز دىب آبايغا جالا جاباتن ايدى.
 سوندىقان ئابىدىڭ تىرەڭ اويلى كوركەم اورنەكتى سوزدەرى ايل اچىنە
 بۇل كۇنگە دىين جارىتب جايلاماب ايدى.

ئابى اولەڭن باستىرۇۋغا تۇتقاندا قازاق — قرغز ەلم كومىسيەسى
 مىنادى جول تۇتدى: قازاق ەملاسى قولداندى. جاڭلىس باسلىغان سوز-
 دەرى تۇزەتلىدى. اولەڭنىڭ مانىيىنە اوقۇۋچىلار اتق توسىن، جىڭك
 اوقىس، جالقاسى دىلىنب ەآر اولنىڭ اۇيقاسىنا، مانىيىنە قاراي آيرىم
 جازلىدى. اولەڭنىڭ اچىنە جات قلدەردەن كركەن سوزدەرگە ماغانا
 بىرلىدى. ەتۇسىنۇۋى قىين بولار دىپلىنگەن كىيى بۇر قازاق سوزدەرىنىڭ
 اوزىنەدە ماغانا بىرلىدى. تۇسىنكسز سوزدەردىڭ ماغاناسى اولەڭنىڭ اياغىدا
 آيرىقچا كورسەتلىدى. بىرىنچى باسباسى ۱۶ بولم ايدى، مۇندا ۱۴ بولمىگە
 تۇسىرلىدى. بولمىدەردىڭ اورندارىدا اوزگەرتلىدى. اوزىمزدەن بولماغان
 سىببەدەردەن **سىمەي** ايتتەرناتىندەگى اورسچا اوقىغان بالالار تۇۋرالى ايتلىغان
 اولەڭنىڭدە ەبىر آزى جىبەرلمىدى.

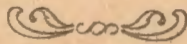
ئابىدىڭ اولەڭدەرن تىرگەگەندە بىرىنچى باسباسىنداغى كىمچىلكدەردى
 جويۇۋغا، سوزدەرن آتقتاب دۇرستاۋغا قولدان كىلىگەن چارالار قلىدى.
 آرمزدا ئابىدىڭ سوزن ايتىكەن جولداسدارىنىڭ يا تۇۋغاندارىنىڭ
 بولماغاندىيىنان، اولەڭدەرن اتق بلەتن كىيلەردىڭ تابلماغاندىيىنان ئابىدىڭ
 اولەڭدەرن تىسكەرۇۋ، جاڭلىس باسلىغان سوزدەرن تۇزەتۇۋ، اولەڭدەرن
 جۇيەسىنە، ماغاناسىنا قاراي جكتەۋ اوراسان قىين بولدى.

بلسەستىگىمزدەن كىتكەن جاگىلسدارى بولسا اوقۇچىلاردان كىچىرىم
 سۇرايمىز. تىكبەرۇدەگى جۇمىسك قىيىندىغىن، تۈزەتۈۋچىلەرگە تۈسەن
 مىندەتلىك اقرىلىغىن، باسبا اسىنىك چاباندىغىن ايسكەرب جانادا قازاقستاننىك
 آبايدى تولق قلب باسۇۋغا كرسكەن لويغالب قازاق - قرغز بىلم كومىسسەسى آبايدى
 جۇۋغارادا باسباغا بىرۇۋدى اويلاغان جوق ايدى. آبايدىك تاراماغاندىغىنان
 قازاق - قرغز آدايىتىنە، اوقۇۋچىلارغا، چىكىرتدەرگە، مۇغالىمدارغا
 كىلەتن كىمچىلىككەردى كورسەتب چاپچاكتىق بىن آبايدى جۇمىستاۋغا بىلم
 كرمىسسەسىنە قامىچى بولغان نازر تورە - قۇلف بولدى. باسباخانا جاغىناندا
 توقتالماي تىۋىك بىن جوندەلب باسىلب چىغۇۋىنادا نازر مىندەتتى بولدى.

ايسكەرتۇۋ. اولەككك اچندەگى جاقچاداغى سىفرلەر
 جورلغان سوزدەردىك تىزىلىسن كورسەتەدى، اولەككك آياغندا
 قويغان سىفرلەر سول اولەككك قاي جىلى جازلانن
 كورسەتەدى.

دۇرستاۋچىلار: }
 ۋالى - خان اومارف }

تاشكەنت، ۲۵ نچى آپرەلدە ۱۹۲۲ نچى جىلدا.

1000 (1000) - 1000 (1000)

1000 (1000) - 1000 (1000)

1000 (1000) - 1000 (1000)

1000 (1000) - 1000 (1000)

1000 (1000) - 1000 (1000)

Handwritten signature or initials at the top of the page.

آبايدىڭ ۶ اومىرى.

۲۳نچى اۋيۇندە ۱۹۰۴نچى جىلدا تۇۋغان جىرى چىڭخس تاۋندا (۸۸) دۇنيىدەن قايتىدى قازاق اقىنى چىڭخس ايلينىڭ قازاغى آباي قۇنانباي اولى. آبايدىڭ چن آتى ابراهيم قازاق ادەتى بويىنچا چىچەسىنىڭ ايركەلەتب قويغان آباي آن خالق آتاب كەتكەندىكەن بىزدە آباي دىيىمىز.

آبايدىڭ آكە توقىسى توبقىتىغا (۸۹) باسچى، بى بولغان بىلگىلى آتاسىنان ايدى. اولكەن آتاسى ارغز باي ۱۷۵۰ نچى نجل چاماسىندا ارغز دىلگەن اوزەندە تۇۋغان اىكەن. خالقينىڭ قول باسى، باتىرى ۶ام بىسى اىكەن، اوسى چىڭخس تاۋى مال باغۇۋغا آسا جۇرامدى جىر دىب اورن قلىدى.

اونان سوشقى آتاسى اوسكەن - باي بى خالق اورتاسىندا ۶آدلەبى آتانغان. بوتەن آلس ايلدىڭ ادامدارىدا اورتالارنىڭ اۋلكەن داۋلارنىاسول كىشىنى از دەب كىلب جۇگىش بىلك آيتقىزب بىب قايتادى اىكەن. ۶اوز آكەسى قۇنانباي جۇرت اۋزىنا قاراغان قاتدى اىستى كسى بولب، بوتەن ايلدىردىدە بىلب، ايل اچىنە بىرغانا تورە توقىسى سۇلتان بولب جۇرگەن كىزدە، سولار مین تالاسب قارقارالى اوكرۇگىنە اۋەل قازاقدان سۇلتان بولغان كسى ايدى.

۶واقىنداغى ايلدىڭ قۇرمۇسلانمن دىگەننەن باسقا ۶دىنىڭ نە اىكەن بىلمى قان جىب نىچە تۇرلى ارمدارغا تايىنب جۇرگەننە. قاتدى تىيۋو سالب، اتق چارىغاب قوسباخان ۶اسدى قىلغان، غايىرى بۇزقچىلىق ۶اس قىلغاندارغا بىك اۋر جازا سالب، قالققا اۋل باسى مولدا اۋستاب، قادارى. خال غلىنىڭ جولق كورسەتب اۋلگى سالغان.

اوزگه عجورت اورسدان بالاسن جاسيرب جورگنده بالارينالاورسچا
 اوقۇو اوقتقان. خاليل الا دىگن بالاسن اوميدا كاديتسكى كورپده اوقيتيب
 اونان سوڭ ماسكەۋدەگى پاۋلوۋسكى كاۋالريچسكى اۈچكولده اوقتقان.
 ساباقدى جاقسى ۋيتىرب كارنەت (۹۰) بولب خزمەتدە جورگنده اۋرب
 خاليل الا دۇنيەدەن قايتىب ايدى.

قارتاك تارتقاندا، خالق مىكەگە بارغاندى بىلەى تۇغن ۋاقتندا اۋەل
 باستاب مىكەگە بارب. اونان كىلگن سوڭ ايچ ۋىر دۇنيە سوزينە كرسىدى
 برغانا غىبادانن قلب اولگەنچە اۋيدەن چقبای اوتىبدى.

آبىدك چىچىسى اۋلجان قارقارالى اۋىزىنە قاراي تۇغن قۇۋاىبراي
 مرجق دىگن چىردەگى قارا كىسك بوچان رۇۋىنان بىرتس دىگن
 ۋىيدك تۇقىسى. قازاق اورتاسىدا ايدى كۇلدىگى قالجىگى مین سوڭ،
 چىچەندك بين اتاق آغان قانتاي، تونتاي مین تۇۋسقان توربانك قزى ايدى.
 تونتاي ءاوزى مالىدى كسى ايگن، ۋىر ايكى اۋرغاندا قوجامولدا.
 لار جىلب كىلب كوڭلن سۇراى بىرىدى. آخىرى اولۇز جولى قلتى
 اۋرب جانتاندا قوجامولدار تاغىدا كىلب كوڭلن سۇراب اۋترغاندا
 آيتىدى دىيدى: «جازىلا جازىلا قوجا - مولداردان دا اۋيات بولدى، ايندى
 اۋامسە بولماس» دىب.

آباى ۱۸۴۵ انچى جلى جلان جلىندا تۇۋدى.

۱۹۰۴ انچى جلى اولۇو جلىندا آلپس جاسندا دۇنيەدەن قايتىدى.

آباى اون جاسدان اون - ايكى جاسقا چىپن قردا مۇسلمانچا اوقب،
 اون - اۋچ جاسقا چىداردا سىمىدە مولدا آحمت رىزانك مىرەسەسىدە
 اوقىغان. مىرەسەدە جورگن ۋاقتدا اۋچ آيدى لورسك پرىخوردسكى
 اۋچكولىنن اورسچا ساباق اوقىغان. آخىرى تورت جل مۇسلمانچا
 اۋچ آيدى اورسچا اوقىغان سوڭ اون - تورت جاسندا ساباقدان چققان.

اون - بيس جاسدا - آق بالاق قلمى، اولكەندەردەن بلىمى آرتىلب،
 ايل اچندە جورىدى اوزىنە قاراتىب، باسچىلىققا بۇرنى تورەلەر مین
 تالاس قىلب، آكەسىنە اولكەن كومه كى تىگەن. تورغىلاس ایلدك جاقسىلارى
 بالاسىنباي اوزىنا قاراي باستاغان. اول واقتداغى ايندك ادامدارى نەقلسادا
 اتالارنداي اتاقتى اولگى آلارلق بى بولادى دىسكەن، بىر-آق اوندای بى
 بولوۋغا زاماننك اوتب كىتكەن قايدان بىلسن؟! .

جىرما جاسندا آباي خالق اورتاسندا ماكدای باسى چىچەن بولدى.
 خالق جاينان بۇرنى آدەتدى، غۇرفدى، اىكى بىلگىلى بىلەردك قىين
 اس تۇۋرالى قلاتن بىلەكدەرن كوب بىلگەن. اوزىنك زىينى آرتق بولغان
 سوكت كارى ماقالداردى، نيچە تۇرلى قارادك بىلدىلەرى مىسال اۇچن
 آيتقان آكگىمەلەردى بىرن اۋمتىباي بىلب آلغان. قازادك اىكى زامانى
 بولسا بۇرنى قازادك اتاقدى بىينك بىرى بولماغى اتق ايدى.

واقتندا آزدا بولسا اسلام دىنى، علمى كىرب كىلە جاتقان جاڭا
 زاماننك ارەبى مین آباي آرابچا، فارسىچا، تور كىچە كىتابداردى كوب
 اوقىب اولاردك اچندەگى غلمان اولكەن خاباردار بولدى. سول تالاب
 بىين قىردا آرابچا، فارسىچاغا آبايدان آرتق بلە تۇغن اىچ كم بولمادى.
 چالا اوقىغان علمى بار مولدا-قوجالار آبايدان قاچب جورۇۋچى
 ايدى. اوزگە جىردە اوتىركدى چىنداي قىلب جورىدى اوزىنا قاراتىب
 جورىكەندە آباي آلدندا نادا، دىغى بلىنب ماسخارا بولب قالمىزبا دىب
 فورقۇۋچى ايدى.

آباي عىبادات تۇۋراسىندا كورنەۋ سىرى تاقۇۋا كى ايمەس ايدى. جاي
 واقتندا نامازدى كوب اوقىماۋچى ايدى، بىر- آق رامازان آيندا اورازا
 اۋستاب نامازدى سوندا اوزبى اوقۇۋچى ايدى، اول اوقىغان كىزىندە

اوز گېلەردى «آسيغىب اوقىب سىندەر كوئادى آلاك قلاسندار» دىب،
 «اوزى جىكە اوتىرب آسقبای اوقۇۋچى ايدى.

آسېرەسە اغتىقادقا بىك ماھكام ايدى. نە آيس قلسادا نە ناسىخات
 آيتسادا مئاۋ قۇدايچىلىققا، جون، بۇيتسە آدامدققا، جون دىۋچى ايدى.
 «غىباداتك ايك اولكەنى كوئلكك تازالىغى آدلم بالاسىنا جانى آچىرلىق»
 دىب سرتى مین سۇبېسىنب ناقۇۋاسنغان كىيىنى قاندى اوناتباۋچن ايدى.
 «مۇندى آدامدار خالق، اۋچن غىبادات قلادى، خاقتق بىن چن كو كىرەك
 ايمەس، قارا جورىقا خۇرمەتدى بولماقدان باسقاسى جوق» دىب آيتۇ-
 ۋچى ايدى.

خودلىغا چن كوئلك مین غىبادات قلغان كسى خۇپيا قلاى دىب
 بۇل تۇۋرالى آيتغانى:

آلا دىگەن سوز جىكك،

آلاغا آۋز قول ايمەس.

انتالى جورەك چن كوئلك،

اوزگىسى خاققا جون ايمەس.

آبابى اوتىز جاسندا بارچا خالق اورتاسىنا آتاغى جايلىب بىلكدى

بولدى. بوتەن ايلدك باسچى آدامدازى قۇدا تامر بولب جاقندىق قىب
 آرازدىق، جاۋلىق قىلمى جۇردى. اوزلىق قلغان كىيگە، زورلىق قلغاندارغا
 جازانى آيامى سالب قاندى قىمچىلىق كورسەتۋچى ايدى. اۋرى اولينك
 ماھىمان جورە آلاۋچى ايدى. اۋرىنى قاندى تىمان دىگەندكەن قازا-
 دك بۇرنغى زاماننان بارمتاچل آدەتى قالماغى قىيىن بولب، ايل آچندە
 كۈنپەيىن دىگەندەر پارتيا قلب كوب آۋرە قلىدى.

آبای بر کیزی کیلب تۇرغان سامارود ایدی، بر - آق خالق دك نادان وقتندا چضب ایسل اونفرینك پایداسن کامل کورسه ته آلمای قزقدی اومیرینك باری ایلدك چوولدق پارتیاسی مین اوره لکده اوتدی. بول تۇورالی آیتقان بر اوله ئی:

- ۱ -

آزهلده تاكرم سورلی ایتدی،
 آرسز ایل مین اوره ایتدی.
 جالغز اؤیده کؤگیره نندی،
 تاقدرغا بلدك کؤنگه نندی.

آدام دیگن دائقم بار،
 آدام قلماسی خالقم بار،
 اوتیرك بین اوسه ككه
 بایگه آنندای آتقلدار.

تولا بویم چمره نندی.
 نارما تونغا چاقرمای،
 جات اؤینگده چاتلمای.
 چدار منبا یاپرم آی؟

جانوؤغا چقبای اؤیده ایندی.

آبای اون- تورت جاسدا - آق برهؤدی، مازاق یاکی قالجك قلب قۇرییلار اورتاسندا اولك چچارا باستاغان. اولار جاتقا اؤیرنن آیتیب جورگن، بر- آق اوزی اوغان اوله ئیچی ایکنن دیب کؤکل قویما- غان. قازاق اورتاسند آقندوقدك پالندهی کادیری جوق نلوسه. قایداغی خوچمهت بین برهؤدی ماقتاب اولك آیتب بردیمه آلمنبا دیگن

كېدەي آدمدار آيتب جورگەن سوڭ، قازاڭدۇ تورەلەرى ماقتان قىلدى

ايكەن: «تۇقىمىزدان باقى ياكى آقن چىقبايدى» دىب.

بۇرغى ايسكى بىدى تۇرسام بارلاب

ماقالداپ آيتادى ايسكەن سوز قوسارلاب،

آقندارى آقلسز نادان كىلب

كور — جوردى اولەك قېدى جوقدان قارماپ.

قوبز بين دومبرا آلب توبدا سارناب

ماقتاۋ اولەك آيتىدى آر كەگە آرباب.

آر ايلدەن اولەك مينەن خايرتەلب

كىترگەن سوز قادىرن جورتىدى چارلاب.

مال ءاۋچن تەلن بېزەب جانن جالداپ،

مال سۇراب برەۋدى آلداب برەۋدى آرباب،

جان ايلدە خايرچىلىق قىب ءجۇرب

ءاوز. ايلن باى دىب ماقتاب قۇداى قارغاب.

قايدا بار ماقتانچاققا بارغان تاڭداپ،

جىيتىادا باى بولمايدى قانچا مالدى آب.

قازاققا اولەك دىگەن بىر قادرسىز،

بىلچىراق كورىنەدى سولار داڭداپ.

ايسكى بىچە اوترمان بوس ماقالداپ،

ايسكى آقنچا مال ءاۋچن تۇرمان زارلاب،

سوز نۇزەلدى تىڭداۋچى سىندە تۇزەل،

كىلەين سىندەرگەدە ايندى آياڭداپ.

سيكسەنچى جىلدا جىر آۋدارىلىپ كېلىگەن ميخائىلىس (Михаэлис) دېگەن بۇ بۇلدى كى مىن تانس بولماسا «آم ميخائىلىس بين ماكا-ۋېتسكى دۇك (Маковицкий) آتينا باسلىغان «قازاقدۇك ايسكى آدەت غۇرۇقى» دېگەن كىتابى جازىب آلامن دىب جۇرگەن گروسس (Гросс) دېگەن كىيگە تانس بولماسا، آباى آلدە بويىنا بىتگەن اونىرن جازىقا چىغارب بىلدىرمەي كىتۇۋۇگەدە بولا تۇغن ايدى.

بۇل گروسس «آم ميخائىلىس آبايدىكىنە قوناق بولب كىلىپ كىتب جۇرگەن. آبايدۇك غامغايىتن تۇزەب چىبەر مە ككە اوسى كىيلەر اۋلكەن سىبەب بولغان. آبايدى اورسۇك بىلگىلى جازۇۋۇچىلارى: پۇچكىن (Пушкин)، لىرمونتوف (Лермонтов)، نىكراسف (Некрасов)، تولستوى (Толстой)، تۇرگەنف (Тургенов)، سالتىكوف (Салтыков)، دوستوويەوسكى (Достоевский)، بىلىنسىكى (Белинский)، دوبرو-لۇۋىف (Добролюбов)، پىسارف (Писарев) دېگەن كىيلەر دۇك چىغارغان كىتابدارى مىن تانس قىلغان (۹۱).

آباى اولە اولگەنچە «مىنۇك آكە منەن آرتق جانى آچىرلىق قلب دۇنيەگە كوزمدى آچقان ميخائىلىس» دىب آىتب اوتىرۇۋۇچى ايدى.
 آباى سوڭغى زاماندارىدا اسپەنسىدەردۇك «تاجىرىيالارن» «опыты» (Спенсера) (۹۲) لۇيىسۇك «پوزىتىف فىلاسوفىسەن» «позитивная философия» لىۋىسا. «آرۇۋوپانۇك ايسىۋۇ تارىخى» تۇ-درالى جازغانى «История умственного развития Европы» (Дренера) جىرىنچوفسكى دۇك زامانداغى جازغان استاتىيالارن «آم اولۇك «اومىرن (сочинения и биография Чернышевского)» (۹۵) لوقب اوتىرۇۋۇچى ايدى.

بالامدى مىدرسه گه بل ديب بىردم،
خزمەت قلسن چىن آلن ديب بىرمەم.

ايكنچى بالاسى ابدىراخمدى گورودسكوى اچكولدى بترگەن سوڭ
تومسكى ريبالىنى اوچىلىچچە گە اوز آفچاسى مین جەرب اوقىدى. جليما
نېچە جوز تىگگە راستخوت قلب، قازاقدان اوئل اوز آفچاسىنا بالاسن
اوقتقان اوسى كسى چغار.

ابدىراخم ريبالىنى اوچىلىچچەنى بىتېرب پتېرورداغى تىخەنلوگىچە
پكى اينستىتۇتتەكە تۇسەن ديب بارغاندا اوندا لوسىئوسكى دىگەن بۇل
چاقدا اۇيىز بولغان تانس كىسى جولىغىب سونك كىگىسى بويىچە
مىخېلووسكى آرتىللىرىچەسكى اوچىلىچچە گە تۇسكەن. اودان بىتېرب
چققاننان كىين؛ ايلىنك سورىنا، اۆمت قلب جورگەن علمغا زىرەك
خالقىنا ابكېك قىلماقدى قارز بىلگەن ابدىراخم ۱۸۹۵ نچى جلى ۲۷
جاستدا وایننوى آرتىللىرىچەسكى آكادەمىيە گە تۇسەككە دايندالب جور-
گەندە «كاستايەد» (۹۷) دىگەن ناؤقاس بولب دۇنيەدەن قايتدى.

اورس غلىمن كىتابدا اوقىغاندق آبايدك كو. گلندە گى آقنىغىن قوزغاب،
آباى اوزن قازاقدك غبرات آلا تۇغن آقنى بلب، ايلدك چاتاق سوزىنەن
قاچب، اولەك جازب اوترماق بولدى. اۇبتكەنى مین ایلدە تىچىناقويغان
جوق. آر بىر اوى قوزغالغان واقتدا آباى اولە گدەرن كىز كىلگەن
قاغازغا جازب ناستاوجى ایدی. آۆەس قلغان جاسدار آلب تار ائب كىتۇوچى
ایدی. آبايدك خالقدى سوگب چىغارغان اولە گدەرى قازاقدك قای
چىتىنە بولسادا چايلدى.

آباى اوزىنك تىرە گنەن جازا تۇغن آقن ايسكەن بلب، ايلدك
اۆمىسز دقدان اولە گدەرىنك آچىەن اولە گنەن آرتق ايكەندىگىنك قايىرن
بلمە گەندىگىنە ازا بولب جازغان اولە گى:

باتردى آيتام ايل چاۋب آلغان تالاب،
 قزدى آيتام، قزدى آيتام قزدرمالاب،
 آنچىدىن كۈن اوتكزىبك آنگىمە ءاۋچىن
 تىكدار ايدىك ىمىر سوزىن مۇغا بالاب.

اقل سوزگە انتاسىز ءجۇرت چابانداب،
 كوڭىگەنم - آق سوغان دىب ءجۇر تابانداب
 كىسىگىگەن جىب كىتىر بىلىمىز كوپ
 جىبىرسىم اوكىنەنمە كوپ جامانداب.

اوزگە ئالس ايل قۇمار بولب، ابايدىك اولەگىن جازدىروب آلب، جىيىلغان
 توبدا ابايدىك ناسىخاتى اۇقسا - اۇقباسادا قۇلاق قويىب تىكداپ اوتىرغاندارىنا
 قاراغاندا، قايتا ايدىك جافىن تۇۋسقان ايلى توبىقتىنىك كوپى آيتقان سوزى،
 جازغان اولەگى مېن ئاسى جوق بولب، اوزىنە جاۋلىق اويلاغان سوغان
 ازى بولب جازغاتى:

پاتىچا خۇداى سىيىندىم

تۇۋرا باستا اوزىگە،

جاۋ چاغاندان آلغان كۈن

جان كورنەمس كوزىمە.

آرغن، نايىمىن جىيىلسا

تاكىر قاغان سوزىمە

قايران سوزم قور بولدى

توبىقتىنىك ايزىنە.

آباى سوكشى واقتدارندا ايدىك پارتىياسىناندا جالغىب *آم آيتقان
 سوزدى اۇغىب ءجۇرت تۇزەلە تۇغىن سىقلدى ايمەس ايسكەن بىلب

كۆڭلى قالكىيراب، اوزى سوزگە آراسىباي، اويده جاتامان ديب جازغانى:

مىنىبەتچى ايم ناداندى

آقلىر ديب قورتوتىب،

تۆزەتەك ايم زاماندى

اوزمدى دم - آق زور توتىب.

تايىدام كومتك اوزيمە

كوب نادان مىن آلىس،

كونبەدى ايچ كم سوزيمە

آدەتىنە قارىسب.

آرىنە مىن ايل كىتىدى،

قويىلاندى، ماقتاندى.

قۇوات تېتىدى، كۇن اوتىدى،

جارلقا خۇداي جاتقاندى

۱۹۰۴ انچى جلى ۴ انچى مايدا، آبايدىك ايك جاقسى كورەتن بالاسى

ماغاويا دۇنيەدەن قايتدى. اوسى بالاسن گوردوسكوى اۇچىلچىچەدە اوقىتىپ

خۇرب دىن ساۋلىقى ناچار بولغان سوڭ قايتا قولينا آلب ايدى.

بۇل اولم آبايغا دم قاندى باتىب كىتىدى. اوزى بىر تۇرلى سىب،

جۇدەب، ايدىك آنە سەنە ديب جۇباتامان دىيگەن سوزىنەندە اولاق جىردە

خالغىز اوتىرغىسى كىلىب، ايچ نارسەگە آراسىباي، ماغاويادان كىين قىزق

كۈننەن سوڭ اوزىدە دونيادەن قايتدى.

مارخۇمنىڭ ۱۸۹۳ انچى جلى جازغان بىر اولەڭى ئىلىگەندەي بولدى:

جۇرەگىمدى قان قلىدى

اوتكەن آدم اولگەن جان.

آقل ازدهب ازهرلب
 بارن سئاب ساندالغان.
 بون تاييای سولاردك
 ايندى اچيمه اوى سالغان.
 تولا بویدی اوولاندى
 باری آلداعی سوم جالغان.
 باسیکا ئیدی بايقادك،
 بارینهن باسدى چایقادك،
 تاغی بارما آیتارك؟
 نانسیج بولساك ایندی نان!!

- ۲ -

بۇرندا آیتیلب ایدی، آباى بالا جاسینان، قازاقدك تاۋر جگیتی
 بارتیادا كوچتی بولامن ديب تالاب قلغاننان باسقانی اویلامایتن ۋاقتدا.
 اوسدی ديب. سول سیببیدی جازوۋۋچیلقدك اوزیده ایکنچی دارمجدده
 قالب، سالتق بولب، بیربرهك اولغایکغیراغان کیزنده اوکینچ. تئوسب
 جاسینان غلم جولندا بولمای قازاقدك آیغایی مین جورگهند کندن
 کیچرگهن اومیرینك، جازغان اوله کینك ارهتسر بولب یاکی غیرات
 اماققا جارامایتن آقلا سییمسر جیری بولسا، کییکگی زامانداغی سناۋچی
 جاسداردان، اوزینك تاربیاسز اولگیسر اوسکهن آیتب، نلدان ایلدك
 اچنده نیچه نۇرلی مۇچاقات آۋرەچیلک بین بویدی ازا کیرنوب
 اوتسکن اومیرن آیتب، خاتام بولسا، آیاب آز سوگه کورکدهر ديب
 جازغانی:

اولسەم اورنم قارا جیرسەر بولمایما؟

اونکر نل بئر اویلاچاق قز بولمایما؟

ماخایبات غاداوات بین مایدانداسقان

قایران مینک جورەگم موز بولمایما؟

آمالسز ناقدر بئر کون کینز بولمایما؟

برەۋگە جای برەۋگە تینز بولمایما؟

آساۋ جورەك آیاغن چالس باسقان

چیرن تاۋب آرتقیغا سوز بولمایما؟

سوندا جاۋاب. بیرە آلمان مین بیچارە،

سیندەرگە ایرکن تیرر بايقاب قارا.

ایکی کۆیمەك بئر جانغا آدەلەتتە؟

قانس قارا بئر جانن جانی چارا!

جورەگگنن تۆییننە تیرەك بویلا،

مین بئر جومباق آدامن، اوندا اویلا،

سوقتقبالی سوقباقسز جیردە اوسدم

مك مین جالغز آلدەم كنا قویما!

جاسمدا آلبت اوسدم اویدان چراق،

آیلاغا آچوۋغادا چاقدم چراق.

ایرتە اویاندم، اویلاندم، جیتە آلامم،

ایتەك — پاسدی كوب كوردم ایلدن بئر — آق.

اوی کرگەلی تیمەدی ایرك اوزیمە،

ساندالما مین کون کیمچکن تۆسبە ازیمە!

اوزی ایرمەدی، ایرك بیزمەدی چورت خورایتدی.

سین ایسره که، تیج اویققات باق سوزیمه

اچم تولغان اوو مین هاورت، سرتم دوردی،

مین کیلمسکه کیتهرمن توك اوندرمدی.

اولك چركن اوسه کچی جورتقا جابار

سرمدی توقتاتاین آیتا بیرمدی.

آبای جازغان اوله کتدرینن باسقا، آنچمین اوترغاندا کونینسه

اوزینك قزقدی کورب، کویلی راخت تاباتینی، سوز اوغار دیگهن

بالاچاغاس غابری باسقا جاڭا تالاب جاس جگتدر اورناسندا: اوزنه

ایل سوزی، چارووا سوزی سویلمهیدی، اوزینك بلمگهن سینرگهن

آیتب، آدمینك آدمچیلیغی قانداق منمز بین توزهلمدی، قانداق قلق بین

بوزیلادی، غلمدی قلائی ازده وگه کیرهك، هاوردی قلائی کیچرسه جون

بولادی، بوزن قانداق غلمدار اوتکهن، اولردك آرتقچا آیتقان سوزدهری

قانداق دیب اوتیرووایدی. آیتورنه تۇرلی ناسیخات بین بولسن جلسدارغا

عیرات بولب، آدمچیلیغی توزهلمر دیگهن سوزدی آیتب اوتیروودان قانچا

واقت بولسادا ایچ جالغیای انتالی کوئل مین بیک راختاندب آیتب

لوقتیرب اوتیرووجی ایدی. بول واقتدا هبر آدم آنچمین چارووا جا-

مینان ایل جابینان سوز سویلمسه رهنجب آچوولانب قالغۇوچی ایدی.

قانچا خالق نادان بولسادا، آبايدك ناسیخاتن کوب تكداب قاسندا

بولغان جگتدر اوز گهلردن بره تۇرلی، میدرهسهدهن اوقیخان غلم جو-

لنداغی کسی سقلدی، آر نارسینك هجونن بلب، جامان جاقسینی کوب

آرب ناداندردان چص قالووجی ایدی. اور آلدن میدرهسه بلب اوقسا-

لوقماندا خالققا بلمگهن آیتب اویرهتب اوترغان ایلک قزقدی هومیرم

دیب جازغانی:

آقيرن جۇرب آتق باس
 ايگبه گك كيتبس دالاغا،
 اوستاتدق قلغان جالقibas
 اۇيره تۇۋدەن بالاغا.

آبايدك ءاوميرنده گى ايك جاقسى كوره تۇغىنى تازا كوئكل مين
 دوستق ايدى. اوز گەدەن تابلماسا قاتن بالالار ك دوست قوى، سولار مين
 بولسادا ايلجيره سب سۇيسكەن اومردەن آرتق ءاومر بولمايدى ديۇچى ايدى.
 بۇل تۇۋرالى جازغانى:

ماخاباتسىز دۇنيه دوست،

خايۋانغا اونى قوسكدار.

قزقدان اوز گە قالساك بوس

قاتىنك، بالاك، دوستك بار.

جۇره گى جۇمباق بلىگەن قۇل

چن دوست تابىاي تىنچىماس،

فايدا ماقتان بارى تۇل،

دوستىز اوز تۇچىملىس!

كاكتاي اسخاق اۇلى قۇنانبايف.

I. (*). ۱. ۱. ۱.

جۇرت تۇۋرالى

۱

قارتايدىق، دايسى اويلاشق، اۇبىقى سىرگەك،

آچۇۋۇك آچىغان اۋۇ، اويۇك كىرمەك.

موڭداسارغا كىسى جوق مەسوزدى اۇغارلق،

كەم كۆڭلىدى كوتەرب بولادى ايرمەك.

جاس قارتالماق، جوق تۇۋماق، تۇۋغان اولمەك،

تاقدر جوق اوتسكەن ادام قايتا كىلمەك.

باسقان از، گورگەن قىزق آرتدا قالماق،

بىر خۇدايدان باسقانك ببارى اوز گەرمەك.

ايرى ناسى آفلىغا ايرمەك، بويدى جىگىدىك،

اوتىرىسىزىك قىلىقى - اولە كورمەك.

چىغا اويلاماق، چىغانداپ قلىق قىلماق،

ايرىچەك ايرىدىگىمىن (۱) كويكە كونىتىك.

جاماندار قلا آلماق چۇر آدال ايكبەك،

اۋرلق، قۇۋلق قاندىق قىب قاغار كولبەك.

آرامدىققا جاماندىق كورمەق قالماس،

مۇن كۇن سىنباس، بىر كۇنى سىنار چولمەك.

(۱) سويلەمەك اچىلىدە يىلىگەن رىتتىك سانىڭ سوڭقان نىمىسەر «چى»

سىگەنەك اۋرۇپىنا نوقتان قويىدى. بۇدە نىمىس آدەتى قولداندىق،

آدم زات تریلسکدی داؤلەت بلمەك،
 آقل تابماق، مال تابماق، آدال جورمەك.
 اینكەۋینك بېرى جوق، آۋل كیزمەك،
 نە حورلق، قور قىلجاك مین كۈن اوتكزبەك.
 نادانغا آرام آقلدى قۇلاققا المەك،
 بۇل سوزدەن ايرتە گىنى تىز اۋيرەنبەك.
 راس سوزدك كەم بلمر خاسىبەتن،
 آقلىز چىنغا سىنبەى، جوققا سىنبەك.
 قىزىل آراى (۲)، آق كۈمس، آلتىن بىرگەك (۳)،
 قىزىقى ايرتە گىگە كوتەرلمەك.
 آقساقالدىك، آكەندك، بلمەۋىنك
 سوزىنەن سرداك تارتب تىز جىرەنبەك.
 آقلدى قارا قلىدى قىرققا بولمەك،
 آر نارسەگە اوزندى باغا بىرمەك.
 تارازىدا، قازىدا، اوز بويندا،
 ناداننىك سۈيەنكەنى كوب بىن دۈرمەك
 آلاچقا، اچى جاۋ بوب سىرتى كۈلمەك،
 جاقىن تىرىدە آكەب اولسە او كرمەك.
 بىر — اینكى جولى بولغان كسى كورسە
 خوداى سۈيىب جاراتقان اوسى دىمەك.
 ایل بۇزلسا تابادى چايتان اورنەك:
 پىرچتە تومەنچكەدەب قاينى جىمەك.
 اوزمىنك ايتىدىگەن بولدى دىمەى
 جىكدى غوى دىب چايتانغا بولار كومەك.

سرتان سىماق، قۇۋسىماق، اورچلدەنىك،
 سىر مېنەن توب جاساب بولەك—بولەك،
 آرامدۇيىن بارما ايەكن جاننان آسماق،
 ءاوزى مېن ءاوزى ءىر كۇن بولمايما آلەك.
 قولدان كېلە بېرىمە جۇرت مېڭگەرمەك،
 آدالدىق—آرامدەدى كم تېڭگەرمەك.
 ماققان ءۇچن قايراتىز بولس بولماق،
 ايتەدى خور بوب اوزىنە ءسوز كېلتىرمەك.
 1886

۲

قارتايتىق، قايسى اويلادىق، اولغايدى آرمان،
 چوچىيىن كىيىنگى جاس بالالاردان.
 تىرن ساتباي تىلىمىز ب كوزن ساتىپ
 تىب—تىگىس جۇرتدك ءبارى بولدى آلارمان.
 باي آلدى كىزىندە كۆب بېرىم دىب.
 جىتتەدى تورغان جىرئىدى تىك بېرىم دىب
 ءبى مېن بولس آلدى كۇچن ساتىپ
 مېن قازاقدان كىڭىگىدى آب—بېرىم دىب.
 جارلى آلدى خىزمەت مېن اوتكەرمە دىب،
 ايلوۋباسى چار سالب لىب بېرىم دىب،
 جالاک—قايا، جات—منەز جاۋ آلدى،
 بېرىمى جۇرسەك مېن سىنى جىك كورمە دىب.

دوس آلادی بیرمهسهك بولت بیرهم ديب،

جاؤيكا قوسيلوؤغا سرت بيرهم ديب،

بۇزلغان سوک مين اوکاي تابلماسين،

نه قلب اوکايلىق مين ارق بيرهم ديب.

جوز قاراغا ايكي جوز آلرمان بار،

باس قاتار باس - آياغن تيكسهرم ديب.

ايل جيب مال سوييگيز ايت بيرهم ديب.

مال بيرسهم، سين ميندك بول ديب بيرهم ديب.

قارا قارغا سقلدى چوؤلاشوب جورت،

كم كوب بيرسه، مين سوغان سيرت بيرهم ديب.

بۇزىلاردا اويلاماس بيت كورهم ديب.

آنت ءاچوؤدى كم اويلار ديرت كورهم ديب.

قاباغان ايتچه اوچيگب چغا كيلر،

مين قابسام تاب ءبر جيرك بوكسهرم ديب.

اورس آيتدى اوزنيكه ايرك بيرم ديب،

كمدى ءسويب سايلاساك بيك كورهم ديب.

بۇزلماسا ارغان ايل تۇزەلگن جوق،

اؤلوق ءجور بول ءسكدى كيك كورهم ديب.

جورت ءجورغوى آرامدقدى ايب كورهم ديب.

توقناؤ ايتقان كسينى چيت كورهم ديب.

بار ميگن جاي جورگن جورت قاناغاسين

خودايدك ءوز بيرگنن جيب كورهم ديب

آنانى بالا آكديدى، آغانى ءانى،

ھايت خورلق نيمەنە ايگەن سۈيتكەن كۈنى.
جانن ساتقان مال 'اۋچن آنت اۋرغانك
ايتقان شوزى قۇرىسن چىققان 'اۋنى.

الس، جاقن قازادك ەبارى قاكغې،
ايمامى 'برن - ەبرى 'جۇرغوى آكدب.
مال مين باقدك كيسەلن اۋيات بۇزار،
پارۋەردىگەر جاراقان نيسن جان قې.
آنت اچكەن، كۈندە بىرگەن جانى قۇرسن،
آرن ساتب تەلەنگەن مالى قۇرسن.
سقا كۈندە قوق جىرگە قويما قويىب .
قۇۋ تەلمين قۇولق ساۋغان زاڭى قۇرسن.
بىر آتقا جوز قوبلغان 'جوزى كۈيگەر،
'اوز اۋىندە چىرتىگەن پاڭى قۇرسن.

1886

قران بۇركت نە المايدى سالسا باقتاب،

جۇرت 'جۇرغوى كۈيگەنتاي مين قارغا ساقتاب

قوان چقسا قياغا جىبەردى

اۋلاردا ايكي قوسن ايكي جاقتاب.

قارقىداب قارغا قالماس آرت جاغىنان،

كۈيگەنتاي اۋستىندە چقىلقتاب.

'تېيىب چىب ازاقب اۋستاتاسا

قۇۋانار ايدىلرى سوندا ار جاقتاب.

نە تابدىق مۇنى مېنەن دېگەن جان جوق،
 عىنۇنى بويى كۇپلەدر قۇسن ماقتاب.
 باسقا سايا، جانغا اولجا دانەمە جوق،
 قايران ايدى، اوسىنى مېن جۇر دالاقاب.

1886

۴

قالك ائيلم قازاغم، قايران جۇرتم،
 اوستارلسىز اوزىڭا تۇسدى مۇرتك!
 جاقى مېنەن جاماندى ايرمادك،
 بۇرى قان، بۇرى ماي بوب ايندى ايكي اورتك!
 يېت يېرگەندە چىرايك سونداى جاقىسى
 قاندىغان غانا بۇرلدىك سارتچا سرتك!
 اوقبايسك اوز سوزگنەن باسقا سوزدى،
 اوزى مېن اوراق اورغان اوڭكەى قرتك!
 اوزمديكى دىنى آماى ءاوز مالىكىدى،
 كۇندىز كۇلكك، بۇرلدى تۇندەگى اويىقك.
 كوزسە قىزار كىلەدى بايلاوى جوق،
 بۇر كۇن تىرتك ايتەدى بۇر كۇن بۇرتك!
 ءوز باسىنا عىبى بولغان اوڭكەى قىغم
 مېنىكەى بۇزغان جوقبا ايلدىك سىقن.
 اوزدەرگدى تۇزەلەر دىنى آمايىن،

۱. اوز قولگنان كيتبەسە ايندى اوز ارقتن.
 ۲. آغايىن جوق نارسىدەن ايتەر بۇرتك،
 ۳. اوندا آغان جوقبا خوداى خۇلقن.
 ۴. بىرلك جوق، بىرەكە جوق چن بيبىل جوق،
 ۵. ساپىرلدى بايلىغىن، باققان جلقك.
 ۶. ماسدا ميبى، قولدا مالغا تالاس قىلغان.
 ۷. كوچ سانسقان كۈندەستك بۇزدى آو چىرقن (۴).
 ۸. اوڭالمى پويىدا جورسە اوسى قىرتك،
 ۹. آر جىردە - آق جازلاماى جانم تىرقن.
 ۱۰. قاي جىرگىنن كوڭلىگە قۇۋات قىلدىق،
 ۱۱. قىر آرتلماس بولغان سوڭ منسە قىرقن.
 ۱۲. تىناناقسىز، بىلدەوسىز بايغۇس قىلك (۵)
 ۱۳. نە تۇسىر قۇر كۈلكىدەن جىرتك - جىرتك.
 ۱۴. اوغىندىرار كىسىكە كىز كىلىگەندە
 ۱۵. بىخ - بىخ دىمەى قالما اولدا آستىرتن.

1886

 ۵

۱. بىلار ۱۰ جۇر جىغان مالن قورغالاتب،
 ۲. اوز جۇزن اونن بىرب آلار ساتب.
 ۳. اونن آلب توقساننان دامە قىل،
 ۴. بۇل جۇرتدى قويغان جوقبا خوداى آتەب.

بارب كىلسە ايرتسك سۇژن تاتب،
 يىرب كىلسە، ەبر آرز بۇتب—چاتب،
 ايلدى آلب، ايدلدى آلب ايسرەدى،
 ەسب، كيۇب، قابارب (۶) كىلە جاتب.
 ەآرى— يىرى اينالسا، آتى آرقداب،
 چىغنا بىلچىمىنەن ابدەن باتب،
 سۇم، سۇرقىنا، قۇۋ، بىلگىچ آناباققا
 خۇداى قۇمار قىلدى قالجىراتب،
 قورغالسا قورقدى دىب قويمىغان سوكت
 چابتىرادى قالاغا باىدا آنت آتب.
 كۇچتى جىقباق، باى جىگىكك آۋەل بىلدىن،
 قولغا تۇسەر سەسى، ابدان قاتب.
 جانى آياۋلى جاقسىغا قوسامەن دىب
 آر كەم ەبر. ەيت ساقتاب ەجۇر ارلداتبا.

1886

۶

كوئىلم قايتىدى دوستاندا، دۇسپانناندا،
 آداماغان كەم قالىدى تىرى جاندا؟
 آس، جاقن قازاقتۇ ەبارن كورم،
 جالغىز جازم بولماسا آندا— ساندا.
 پايدا ەۋچن برەۋ جولدانس بۇكۇن تاكتا،

اول تۇرماس باسدان جىفا قىسايغاندا.

مۇنان مېنىڭ قاي جانم آياۋلى دىب

برگە تۇرب قالدى كىم مايداندا؟

ايندىكى جۇرتىڭ سوزى اۇرلىق، قارلىق،

سانالى جان كورمەدىم سوزدى اوغارلىق.

اوسى كۇندە، اوسى ايلدە دانەمە جوق،

مىير قانب، ماز بولب قۇۋنارلىق.

بايلاردا مال قزىغن بلە آلماي ءجۇر.

جاز جىبىرب، كۇز آتن منە آلماي ءجۇر.

سابلىتب، كۇندە اۇرلاتب، ماز جوغالتب،

ازا مىنەن ارچايىب كۇلە آلماي جۇر.

ساۋدەگىر تىنچدىق ساۋدا قلا آلماي ءجۇر.

قولدان يىرب، خور بولب آلا آلماي ءجۇر.

ايل اولاقدا كۇچ آيتقان، توبدا تاڭغان،

آرسىز جۇرتدان كوڭىلى تىنا آلماي ءجۇر.

استىلەردە اسىنە قۇۋانباي ءجۇر،

ايل آزدى دىب ناداندار مۇڭايماي ءجۇر.

آلا جلان، آچ باقا، كۇپلەدە كىدەر

كىسى ايكەن دىب اولقدان اۋيالماي ءجۇر.

يىكدەدە برەو يىكدەب تورا آلماي ءجۇر،

اوداغى اۋرى - قاردى قرا آلماي ءجۇر.

قارسىلىق كۇندە قىلغان تىلى تىنتەك

جازا تارتب ايچ بىرى سۇۋالماي ءجۇر.

قارنداس قارا جيريگه تغا - آلماي جور.
 بريميك بيري سوزن خوب آلماي جور.
 قودا، تلمر، دوس - جارك، قاتن - بالاك،
 اولاردا بئر قابىدى بولا - آلماي جور.

(بئر كوچتى كوب تينته كدى چغا آلماي جور)

اچده جان ديرت بولب چغا آلماي جور.
 آراق اچكهن، ماس بولغان جور تدك باري،

نه پايدا، نه زالدى بله آلماي جور.

جيتلتب جاز جايلاؤغا قونا - آلماي جور،

كوز كوزه وده جانجالز بولا آلماي جور.

قس قستاؤك قب - قزل اوپر باله،

اورالب ايچ بئر چارؤا اوگالماي جور.

چاسى كىچى اولمكهنننن اويالماي جور.

سورامساقدار ناپيسن نيا آلماي جور.

سالتم بدرچ، سوز قوؤلق بولغاننان سولك،

قاندای جان سرتدان سوز بوب سنا آلماي جور

1886

۷

آداسقاندك آلدی جون، آرتی سوقبات،

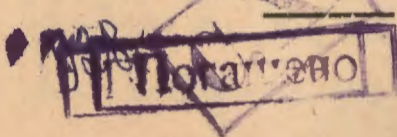
اولارغا جون آرانك سوزن اوقبات (۷)

قاپر، چاروا، مالا، بو، كسكهن كشميينب،

آسكهن (۸) جور، كيسيلدى اسدهن ييتدهی قورقبات.

بۇر آرچوفكە (۹) چاپانی سوندای چاپ-چاق
 مۇچەسپىنەن بۇۋىنىب باسادى آلچاق.
 قاس آلدینا جىمىرب كىلتىرەم دىب
 آق تىماقك قۇلاغى سالتاق - سالتاق.
 جازدى كۇنى آق بوركى بۇكتەلمەيدى،
 قولندا بۇر ساباۋى بار، اوداغى آب - باق.
 كىرەگەگە ساباۋدى چانچىب قويىب،
 بوركنى الب قارايدى جالتاق - جالتاق.
 تىرى جانغا قۇرىسى بوب چاپ - جاسىندا - آق
 ۋالچىكداماق، قاسىناق، ارچاكداماق.
 يىت - آوزن سۇر سويلەردە جۇز قۇبىلتىب.
 قاس كىرەمەك، مويىن بۇرماق، قورازدانباق.
 اوسىندى سىداك جىكت ایلدە مول - آق.
 بارىدە چارۋاغا كىلەدى اولاق.
 سىن تۇزەر برەۋ جوق، سىن تۇزەب،
 بار اوندىرى قۇو بورىاي، سىمىس چولاق.
 اولاردىك جوق اويندا مالن باقباق،
 آدال ايكىك، مال تايباق، جۇرتقا جاقباق.
 جالغىز آنن تىرلەتب ایل قدىرب
 سالىمدىسپەي آسدىن ارچاك قاقباق.

1886

بىرداۋرەن كىمدى كۈنگە بوز بالاق،
قارتايماسداي كورمەك اويلاناق.

جاسدقا كوكىرەك زور، ۋايم جوق،
دېيىمىز بە ايچ نارسىدەن قۇر قالاق.

بار اويى اولەك آيتىب آن سالاق،

برەۋدى قالجك قلب قولغا آلاق.

قزدى اولغا قىرنداب اۋىر بولسا

كوئلىنە زور قۇۋانچ بىر باداق (۱۰):

دېمە كدەر اويناس اسكە جۇباناق،

اقل تابىق، مال تابىق قۇۋاناق.

قزدى سۈيسەك بىردى - اق سۈى تاكداب تاۋب،

كورسە قىزار، كۈندە آسق - ديۋانلاق.

جاسدقا بىر كۈلگەنك بىر قاراق،

كۈلكى باققان بىر كورەر بىچارلاق.

اۋەل اونەر از دەلك قولدان كىلسە،

ايك بولماسە ايگەك بىن مال تاباق.

توى بولسا تون كىيەك چور باراق،

بىرىمىزدى بىرىمىز اۋدارلاق.

آت آرقىتار، تون توزار، كادىر كىتىر،

كۈلكىنى اونچا كۈيلەب چوۋلامالاق.

ۋايم بىر قورغانى ايسى بارلاق.

قولى تارلاق

ايهه - ايهه (۱۱) كنه ايلرمه بوزبالانر،
 بۇل يىس كۇندك ئبر مايدان ايرسنازلق.
 سالنبا قلساكداغى سان قۇمارلق،
 آلدكدا ؤايم كوب چوچينارلق.
 چارلىلق جالينچدى، جالتاك كوزدك
 سۇيكىسى، ايكيسى جوق سالدۇارلق.
 آسەم سالدق اولگەنچە كيم قالارلق،
 اوغاندا مينرگل بولار توقنالارلق.
 اۇرلق قلار، تينتيرەب تاماق آسيرار،
 جۇمس قلب بولماغان سوك مال تابارلق.
 باسندا آكه آيتباسا آقل چارلق،
 آغايىن تابلماسا اوى سلارلق،
 فالجك باسبب اوتكترگەن قايران داۋرەن،
 تۇبندە ئارتقزباينا اول ئبر زارلق.
 اوسى ايلدە بوز بالا جوق سوزدى اۇغارلق.
 جاقسى آيغردا يىبە جوق آت تۇۋارلق.
 آيتفۇر آساقالدار آيتبىدى ديب
 جۇرمەسن ديب آزاغانا سوز چىقارتق.

1886.

۹

چىگىدەر، اوين آرزان. كۇلكى قىمات،
 ايكى تۇرلى نارسەغوى سىرمەن قىمات.

آرزان، جالغان كۆلمەيتن چن كۆلەرلك
 اير تابلسا جار ايدى قلسا سۇخبات (۱۲).
 كېيى برەۋ تكدار اۆيدەن چىغاننچا،
 كېيى برەۋ قويار كوئىل اوققاننچا.
 سوز مانيسن بلەرلك كېيى برەۋ بار،
 آبايلار آر مېر سوزدى اوز خالنچە.
 چن كوئىل مين سۇيسە ايكنن كمدى سۇيسە.
 مېر سوزى مين تۇرسا ايكنن جانسا - كۇيسە.
 قرمىزى، قىزىل جىبك بوز بالالار
 اوڭغاق بولسا بلغايىدى مېر دم تيسە.
 كىرەك ماس بوز بالاغا تالابدىلىق،
 مۇر تۇرلى اوندۇر، مەنزە، جاقسى قۇلق.
 كېيى مېر جىگت جۇرەدى ماققان (۱۳) كۆلبە
 سىرتقا بىق كىلەدى كوزگە سىق.
 كىمدى كۇن قىزق داۋرەن تاتۇۋ اوتىكىز.
 جىتبەسە بىر كىدىكىن مېر ك جىتىكىز.
 كۈنچىلدكىسز تاتۇۋ بول چن كوئىل مين،
 خىيانا تىچىل بولماقدى ايسدەن كىتىكىز.
 مېر جىردە بىرگە جۇرسىك باسك قوسب.
 مېر كىدى مېر ك سۇيسە سوزك توسب.
 مېر كىدى مېر ك اينزەت (۱۴) خورمەت قلس،
 تۇرغانداى يىينە قورقۇب جانك چوچىب،
 3 (آباي)

جولداستق، سۇخبا تئاستق بىر اۆلكەن اس،
اونۇن قارىن چىتەسىز ادام بىلمەس.

سۆيىكى اير بىلگەن سرن سرتقا جايماس،
ارتىكئان بىر اۆز سوز آيتىپ كۆلمەس.

كۆيلىمە جىگىتىن دىب اونەمى (۱۵) اويناس،
سالناساڭ سالدېۋارلق كادىر قويماس.

اير جىگت تاڭداپ تاۋب ايب يىن، بىجۇرسن،
نوبەتكە اۋلى - كىچىنك بارى بىر باس.

بىرەۋدى كوركى بار دىب جاقسى كورمە،
لاپىلداق كورسە قزار ناپسىگە ايرمە.

ايدىل جاقسى بولمايدى كوركى مېنەن،
مەنزىمە كوز چىتەى كوئىل بىرمە.

كوب جۇرمەس جىپىسك خۇلق تىز - آق تۇزار.
جانغىزار جىپىسك قۇمار، جاتقا تۇزار.

كۆندە كورگەن بىر بىتەن كوئىل قايتار،
قلىت ايتكۈرەس، قلىقى تامرچى اوزار.

تولقىنىن جۇرەگىنىڭ خاندای. تاتىر،
بۆلك ايتكۈرەس قالاچقا سوقسا تامىر.

چار كوئىلىنە بىر جانن پىدا قلب
بىلمەستىڭك بار بولسا قىلار ساپىر.

چۈۋ دېگەندە كورينەر سۇلۇۋۇ ارتق،

كوبى كوئىچىل كىلەدى اونداى قانچىق.

يىتم باردى يىتىمە كم چدار دىب

كى پاڭداۋ گىلەدى، كى تاتىق (۱۶).

آقل كيرەك، اس كيرەك، منەز كيرەك.

اير اۋيالار اس قلماس قاتن زيرەك.

سالق، اولاق، اوينا سچى، كيرم - كيرەمز.

جرتاك، ترقاك قزلدان چخادى ايرەك.

قاتينك سيني سۈيسە سىندە اونى سۈي،

قورچاك سۈبوق كىلدى كىي ساسق مىي.

ايرى آقلىدى، قاتىنى منەزدى بوب

تاتۇ بولسا ار ايس، اوستىندە گى اۋى.

جوق بولسا قاتىنگىز جات اوسە گى،

بولماسا منەزىنگىز ايچ كىسە گى.

مايسقان يىينە گۈلدەي تولقىغان،

كىم ايمىس آلتن تاقىدان چار توسە گى.

جاساۋلى دىب، مالدى دىب بايدان آلماء

كىدەي قىزى آرزان دىب قۇمارلانا.

آرى بار، آقلى بار، اۋياتى بار،

اتا - آنانك قىزىنان قاپل قالما.

اۋيىگە تانۇ قۇربك كىلسە كىر

سازدانا سىن قاتاق بين ايمەندىر (۱۷)

ايرى سۈيگەن كىنى اودا سۈيب

قىزمت قىلسن كۈگىلى قىزا جورب.

قۇربىنگىز تانۇ بولسنى اوز منەزى،

ابۇ يىرلى قالجىك مىن كىلسن سۈزى.

سىن اوغان موين بۇر سوز آيتقاندا

قاتىنگىز بولماسن اونك كوزى

كى قۇربى بۇكۈن تاتۇۋ، ايرتەك باتۇۋ.
تەلۋى، جاقىدىغى بۇرى ساتۇۋ،

كوكىرەگىدە قاياۋ جوق خىيانات جوق،
قاجىماس، قايتا آينىماس قايران تاتۇۋ.

پايدا دىب، مال دىب تۇۋار اىندىگى جاس،

ايگەك يىن تىرن ساتب تۇردەن جىماس

مالچ (۱۸) ساۋدا سەلدى گۈلكى ساتب

آسا قويىماس، آرانى تاغى تويىماس.

آسق اوتس سەلدى آس، بىرس،

تېرى جاننەك قلغانى بۇكۈن تىگىس.

بۇرى كويتىكە تالاسب، بۇرى آرام قىب

تويەلمەسكەن، داۋلاستەن جانجال كىرس.

جاس بالا آۋەل تاتۇۋ بولا قالار،

آنا - آنادان جاقن بوب ايزتېب آلاز.

بىرن بۇرى قۇچاقتاب چۇۋلداسب

اوين تارقار كىزىدە اۇرس سالا.

بەرۋى جلاب بارسا اۋىگە تامان

آنا - آناسى بۇرقلدار اودان جامان.

تاتۇۋلىغى قۇرىسن اويىنى مېن

دال سولارغا اۋخايدى منا زامان.

جامان تاتۇۋ قازدى اوزىگە اور،

اوغان سېنىشەك بىر كۇنى بولارسن خور.

آرى بار، اۋياتى بار اۋلىكەنگە سېن،

اۋزى زوردەك بولدى اغىدا زور.

سابرسز، آرسز ایرنچمک،

کورسه قزار، جالماوز،

سورلی قازاق سول، اؤچن

آلتی باقان آلاؤز.

أوزن أوزی کوندهیدی،

جاقینن جالغان مندهیدی،

اول آرسزق بیلگیسی،

اویاتسنبای، اویلانباي،

قوی دیگهنگه تئل آلمای،

أس قلامایما اولگیسی.

براق سیکیرب چهام دیب،

براق ارغب تۆسم دیب،

میرتیگدی، جاتادی.

اۇرلق بین مال تابام دیب،

ایگهسه اول چاپام دیب،

سؤیتب خودای آنادی.

بۇنیك دیسه بره وگه

جوق نارسفنی چاتادی.

قوتیلام دیب اسینهن

بارن کورب کسیدهن

چغنغا آبدان باتادی.

بۇل بولسا اونىسى،

اۆدارىلب قونىسى،

السدان مدام تاتادى.

خزمەت قىل مال تايىباي.

علم اوقىب اوى تايىباي.

قۇر اۋىندە جاتادى.

ايل قىيرىب، آس * اچىب،

ايركەك آرن ساتادى.

بالا چاغ، اۋرغاچى

اۋىدە جاراب قاتادى.

ايگبەگى جوق اير كەسب،

مېر چولق بىن سىر كەسب،

پىق دىگەن آت چىقىدى.

بىر سوز * اۋچن جاۋ بولب،

بىر كۇن * اۋچن دوس بولب،

جۈز قۇبلغان سالت چىقىدى.

”پىق كىم؟“ دىيىپ سۇراساك:

قاتاغ چابسا دىم آلماي،

اوتىرك آرز كۈب بىرسە

كۈرگەندىردەن اۋيالماي،

سېردان باسقا سىرى جوق،

چارۋاغا قىرى جوق،

اوتىرك، اوسەك، ماقتانغا

اغب تۇرسا بىينە سۇۋ،
 ات، چاپاننان كىم كورمەس،
 برەۋ اتن قوينا قۇۋ.

قۇۋ ناپسىن تيا آلماي،
 اتن چىغب جۇرسن دىب
 بىرە كەگە قاس بولسا،
 جىلكترگن آيتاققا
 آراق اچىدى ماس بولسا،
 ايل تنچ بولسا آزادى.
 اير يگب اول جازادى.

اۋىدە اوترسا سالىيراب،
 تۈزگە چقسا آليراب،
 كىينى كورسە قلجاڭداب،
 قالجىڭچلسب ار جاڭداب،
 اوز اۋىندە قىپاڭداب،
 كىسى اۋىندە كۈى تاڭداب،
 آقپلى بار كىينى
 آيباتدايدى، داتدايدى،
 اۋقاتى بار تۇۋغاندى،
 «خايرسىز ايت، دىب حاتدايدى.

مال مين باقدك دۇسپانى
 كىسەلدى پىق كۈبەيدى.
 كۈچك ايتدەى اۋرب جور،

كېيىدىن كېيىن ئېيىدى.
 قۇۋۋەتلى مېنىن قۇۋۋەتتە
 كېيىن بىر كۈن اۋۋەتتە،
 خىزمەت قىلغان كېيىن
 قۇرىتۇۋغا تايىدى.

قەلب جۇرگەن اۋۋەتتە،
 خارەكتى آره كەت!
 اۋۋەتتە اۋۋەتتە اۋۋەتتە،
 كەتتە اۋۋەتتە بىرە كەت!

كەتتە اۋۋەتتە اۋۋەتتە:
 ارىس جوق سوزىنك،
 ارىس جوق اۋۋەتتە،
 اۋۋەتتە جالغان ماقتان مېن
 چىنكە يېتىن بويىدى.
 بۇل سوزمىدە جالغان جوق،
 آيتىلمى سوزم قالغن جوق،
 اۋۋەتتە، بايقاڭغۇ،
 اۋۋەتتە جايى سولا اۋۋەتتە.

1887

۱۱

بوتىن اۋۋەتتە بار بولسا،
 اۋۋەتتە سىلاسىڭ،
 سىلاسىڭ، سىلاسىڭ كۆپ بولغان

كۆيدەن تاتۇۋ قىماسك،
 باسكىكا جۇمس تۇسكەن كۇن،
 تاتۇۋ لغدى بۇرنغى
 نە قلوب اول اويلاسن؟
 آچب بىرەر جاۋيكا
 «اۋزى كورگەن قويماسن.
 جىلككەن جاۋغا كىز بولسا،
 آرازديغى سوز بولسا،
 «بارە كەلدە، باترا» دىب
 «مقتى بوب بارا جاتر» دىب
 ماقتاب، ماقتاب قوزدىرار.

ايسكى دوسن كورگەندە
 ايسەبى جوق آنت «اچب،
 آرۋاق خۇداى آيتىب،
 «سر آغالى آيتدم» دىب،
 «جاۋكدى آداب قايتدم» دىب
 خۇدايدان قورقبى آنت اۋرغان
 ايمان جۇزن توزدىرار.
 كىلب، كىتب كوب «جۇرب،
 «مىن دۇسكەن» دىب «جۇرب»
 دوسپانديغى اوزدىرار.
 «آلدايدى» دىب جاۋيكا،
 ايل تارتدراى باۋريكا
 كورنگەندى آزغىرار.

كېسەلدى بولب بىتەدى،
 جاقسىغا بىتكەن جاقىندار،
 جاۋ جاغادان آغان كۆن
 اوزدەرى ايتدەى تاقىندار.
 اۆيدە اوتىرب ايسكەندە
 بۇرى چىچەن قاقىندار.
 آۇلاققا چىغىب بىرىنە
 بۇرى سوزن ماقۇلدار.

جاۋ كۆب بولسا باسكدا
 بۇرى قالماس قاسكدا،
 جىتە كدەسك تاياندار.
 دالاغا چىغىب اوز كدى
 جاۋدان بىتەر جاماندار.
 جالبارىنپ كۆن كوزب،
 جاقىنن ساتب اءجون كوزب،
 قالتاك - قۇلتاك اماندار.

تۇۋسقاغا كىكچىلى
 جاس بالادان بىتەردى.
 اويللۇدا جوق، بىلۇۋ جوق،
 كىلەر مېزەن كىتەردى.
 جاقىنغا ايرب مال سالماي،
 جاۋدى كوزب جان سالماي،
 ويدان غانا بىلدى:

آۋرمىنەن جىڭلدىڭ

آراسى مېن اوتەردى.

جولداس آزبوب ساسقاندا

آۋەل سونان ايسىتىس

«آت اۋستىنەن كوتەر» دى.

آۋر جۇمس كىنر بولسا

آراز كسى بولغانسب

سلتاۋ ايتەر بىكەردى.

اۋيرەنبەيدى كسىدەن

كەر جىگدەب جەزب كىتەردى.

اۋئالسا آگار آلدىڭىز

«آر جىردەن - آق كۈبەيەر

آچار لىڭىز، مالدىڭىز.

پالەنچەنى اۋرام دىب،

تۇۋلانچەنى قرام دىب،

تار چىلقدا قايراندا،

كىڭچىلىككە اۋيراندا،

كۈب باترغا قالدىڭىز.

آگار تىن آلساڭىز

بىرى قالماس كسىدەن،

آگار تىن آلماساڭ

بەقسە چىرىر اچىنەن.

آر كەدە - آق بارغوى تۇۋسقان،

قايسىم جاۋدى قۇۋسقان؟
 كۇن جاۋغاند قويىنكدا،
 كۇن آچقدا مويىنكدا،
 آرلماس مىندەت بولغان سوڭ
 آر كىنك كوڭلى سۇۋىسقان.

جاقىيغا بىتكەن آغايىن
 †اوز اۋىندە كىزەكسىز
 چىچەن كىلەر سارتىلداپ،
 برەۋ بلەر جىر كىلسە
 †سوز نابا آلماس قالىتداپ،
 قالجىڭغا كىلەر چور قاقناۋ،
 جاۋغا كىلەر فور قاقناۋ،
 اير كىندى جىردە از اخور،
 تومىرق كىلەر تارقىلداپ.

آدەبىيىتىن تاملىجب
 مىنقى تاندى بولمايدى،
 ساسق پاڭداۋ كىلمدى،
 قىرت ماقتانچاق اوڭبايدى
 كىمىنىب جالپىلداپ.

برەۋگە اوكتەم †اس قىلسا
 †اوز كۆچم دىب اويلايدى،
 آگار كۆچى جورمەسە
 باغاناڭى جاقىيىنك،

قلغانى دىب قويمىدى.

جان آيدىنار اسى جوق،

جاۋ آيدىنار كۈچى جوق،

اوز اير كىنە جىبەرسەن،

ايچ نارسەگە تويمىدى.

قالجىگى تىرس، سوزى اۋرس،

آيتقان سوزگە كۈنبيدى،

اوز تىنتەگن بلمەيدى،

قازان پۇزار ەبىر قىرس (۱۹).

سونداى كىسەل تۇۋسقان،

قاي جىرىنەن بولادى.

كۈنلىگە مېدەۋ اول تنس!؟

جالغۇۋدى بالىدەن

جۇرت اۋمتدى ەبىر جول.

چىنى مېنەن ەتامام ايل

كىتە مېكەن ايت بولا!؟

اچكەن ماس جىگەن توق،

ۋايم ايتار برەۋ جوق.

تم بولماسا بولمادى

بۇلت آلا، جىر چولا.

كىلەلى كىگىس جوغالدى،

ايل سېردى قولغا آلدى.

ایل اچنده بتمچی
توگهل آلب قایتبایدی
سورای کیلگن بر مالدی.

ایل جاماغان بیلهر جوق،
ایل قدیرب ساندالدى.

آسترتن بارب جولغاسقان،
آچا بیرب جالغاسقان
آقسن، آرەك سول آلدی.

اورس سیفز قلدرسا،

بولس ایلن قارمایدی،

قوو استارچن، آچ بیلهر

آز جوره گن جالغایدی.

اورسسز جیرده توب بولسا

چاقرعان کسی بارمایدی.

بتم قلب بر کسی،

آدل مالن آلمایدی.

قریغی کیتکن ایر باغب،

قیسینی کیتکن سوز باغب،

اپندیگی آتقا منگه ندر،

کوندا ایرته گمگه تالمایدی.

باس قوسلسا آرسقا

کم چابادی نامسقا!؟

جانقا قارار بیتی جوق،

جالئىباي تۇرار كوتى جوق،
ئىنى كىتەر چالسقا.

ايل بۇلىگى توبقتى
كوب پىسقا مولقتى
مالدىنك مالن كورە آماي،
بورىچىن تۇگىل بىرە آماي،
كورىنگەنگە اوبقتى (۲۰).

قازاقدك مالن ساپىرب
كوب بالەگە چائىلب،
كىسپەتسكە جولقدى.
اوزىنەن چىققان جاقسىلار
تۇزەي آماي زورقتى.

بوتەن ايلدك آدمى،
تېباغان سوڭ آرامى،
كوڭلى "آبدان تورقتى".

ساۋدەگەر قاچتى بۇل ابلدەن
ئىسىدەن جىبا آماي،
بۇراقىلار ساندالدى
جوۋاقدارغا سىبا آماي،
ئىنىمىز بولدى آلاچقا
بارمتاسن تىبا آماي.

ئانىسى جوق آنتى بار،

ايل نوسقاسى كيتدى غوى،
 ايل - من دىگەن سالتى بار،
 *آلى كۈنگە ۋايم
 قلغان جان جوق اۋيالماي!

1887

۱۲

*اچم اولگەن، سرتەم ساۋ،
 كورنگەنگە دىيەن آۋ،
 بۇ كۈنگى دوس ايرتەك چاۋ.
 مەن نە قىلدىم ياپىرم - آۋا
 *اوز اۋىندە اوزەندەي
 كۈر كېرەيدى آيتسا داۋ،
 كىسى آلدندا كېرە كەدەب،
 چابان چارداق چاناچاۋ.
 مۇندايما ايدىك آناۋ كۈن،
 مۇنەك قالاى بائىر - آۋا!
 *اۋچ كۈن آرقاكت بوساسا
 بولا قالدۇك باس - آساۋ.
 جان قىلسا جايتا كۇداب
 جاندى ايرتەكەن جايدارى - آۋ (۲۱)!
 جان جاى تاباسىن نىگە
 جات مەنزىكۇن جابىرقى - آۋ؟!

اۇرلۇق يېنىن قۇۋلۇغغا
 بايلاغاندا كېسەك باۋ.
 بەرەمىندە يېسەۋسەك،
 آلازماندا ئىچاندا آلتاۋ.

توب بولغاندا كورەرسەن
 تۇرلى داۋدى ءجوز تاراۋ.
 آياغندا سىندەياەر
 كورمەي جۇرمە قانتالاۋ.

قايتىب كېلەر ايسكىدى
 قاتتى سېرىبە جارقىن - آۋ،
 جىتسەك دە، جىتسەك دە،
 كېرەك كۇنى بۇر بار - آۋ.
 قاجىياس دوس خالقدا جوق،
 آينىياس سىرت قايدا بار؟
 آلدا كورگەن آرتدا جوق،
 ماسقۇل اوسەك آيلا بار.

جاقسىلىغىن كۇندە اۋمت،
 ەبەر جاڭكسك بولدى كېك.
 پايداسىنان بوى سۇۋت،
 اۋزى تېمەي جۇرسە تېك.

پايدا ماقتان اوزىنەن
 كارتىلاما آنت اۋرب.

چارس اوسك سوزينهن،
 آيتا بيرسن چارق اۇرب.
 كىمگە دوستق كۆب ايتىدىم،
 تۇبى بولدى بىر كىيىش.
 چاقى اوميرم آۇره ايتدۇك
 چارتابا — آلماي بىر تىگىس.

جاو قوجا كۇداب بۇرتايىب،
 دوس قۇيىلب آۇره ايتىر،
 كى تىنتىك كىمده آيب،
 تىكسىره آلماي اومر اوتىر.
 سىلاسلارلق تىكتىنك
 كىم تانىماس نۇسقا سن.
 كۇندە اوزمچىل ايتىنك
 نىسن آدام اۇستابىن.

1889

 ۱۳

بولس بولدم مىنىكى،
 بار مالدى چىغىنداب.
 تۇبىده قوم آندا ماي
 قالمادى ايلگە تىغىنداب.

سۆيتىسداغى ايلمدى

اۇستاي آلامم مغمداپ.
 كۇچتىلەرم سوز آيتسا
 باس ايۈەدىن چىتىداپ.
 «الترەك سوزن سالغرتىب
 چالا اۇغلمن قىرنداپ.

سېنىز بار دېسە جۇرەگىم
 لورنقىبايدى زۇۋلداپ.
 سرتقىلارغا سر بېرمەي
 قۇر كۈلەن جىمگىداپ

جاي جۇرگەندە. «بىر كۇنى
 آت-چابار كىلدى لىپىلدەپ:
 «اۋيىز چىقىدى، سېنىز باز،

الاۋ، دىب «ئاۋى» دىب دىكلىدەپ.
 سانسىب قالىم كون تىغز،
 جۇرەك كىتىدى دۇپىلدەپ.
 تىك - تۇياق كۇنم سۇيتىسدە
 چارباگىدام اوكمەدەپ.

استارچىن، ئىيدى جىغىزدم،
 «بىرەكەقل» دىب «بىكىن» دىب.
 «آت چارامدى، اۋى جاقسى
 بولسىن، بارك كۇتن» دىب.

قايراتدانىب خالقىما

«سوز آيتب جورمن كۆيلدهب:

«خوداي فوسسا جورتمنك»

آقتارمن اوسى جول «سوتن» ديب،

قايراتتيسب، قامقورسب،

سايامندى ئوتندهب.

او ئاچادا اويازغا

ماقتايمن ايلمدى.

«اوز ايليمه آيتامن:

«بىرگم جوق» ديب «يىلمدى».

ماقتانامن كىمىسب

اويازغا «سوزم سينمدى.

كورسەندم دىيەن، امدايەن»

كادك قىلار جىرمىدى.

«سوز كوبيدى، اولغايدى،

ماقتاننك كوتى كورندى.

قازاقدى جىگەن قايراتدى لىل

اورندىدا، بىرندى.

«آرلى — بىرلى تارتىسب

«اسى آرامى جىگىلدى.

«القينى كۆچتى آساۋلار

نوقتاغا باسى كىرلدى.

«ولكىن كىچى آقنىك»

بارى سوز بوب تيرلدى.

قايراۋى جيتكەن قاندى بى

قايرىلب نيتىن كوئلدى.

° اوز مالم ديب قويغان مال

ايىھىيىنە ييرلدى.

آقلى جاندار قامالاب

كىپتردى سوندا ايرىندى.

آرزچىلار كوبىدى،

بولسۇڭ كوتى چومىدى.

قايتىن بايغۇس دىمىدى،

بر كىپترمەي تىرمى.

كۈن باتقانچا چابامىن،

ءآرلى - يىرلى دالپلداپ.

ايتەك كىتكەن جايلب

آت كوتىنە جالپلداپ.

اويارغا جيتىن دىگەن بوب

بوقتاب ءجورمن بارقلداپ.

كىسى برەۋگە تايانم

تېبىدە كىتدى بارتلداپ.

پسەڭك كوپى بۇغب ءجور.

بىتدەسە - آلماي چاڭقىلداپ.

آچىلب اومراۋ كۈن استىق،

قوين كيتدى آق قىلداپ.

ايلى جوندى بولسا دار
ماقتاناب جور تارقىلداپ،
كولكيى جاقى قارقىلداپ،
اوى بولك سارتلداپ.

سويلمسه كيتسه بر جىردە

اغىنى قاتدى آق قىلداپ.

اويازغا كرسە اوزگەدەن

مىرەيسى اوستم جارقىلداپ.

ئياك بوزق بولغان سوڭ

اوياز جاتر چارتلداپ.

تابانگىنان نۇراسك،

قور جوگىرب تارىلداپ.

انت اورغانم اوزم دە.

بر منەرىن اوتىيەن

مومندق كۇچتى ايگەن

كورسەم داغى كۇتبيەن.

سىزدەن سوڭ ايلدى

قەب الب كىتبيەن،

اولدا كوتە بوس كاپر،

مقتىغا نە غەب يىتدەن؟!

جوۋاندى قويب جوۋاسدى

بەر آزغانا چىتدەيمىن.

اوپاز باردا قلعدى

اوپاز جوقدا ايتدەيمىن.

كاكر - چوكر، كور - جىردى

پايدا كورب ايتدەيمىن.

مناۋ آرام تىنتەك دىب

ايچ كىنى تىبەيمىن.

«اوزمدك بول» دىب ايل جىيب

قوراستىرب سىبتەيمىن.

بۇزاقىنىڭ بۇلىڭن

جاقسى اقل دىب «خوب» دىيمىن.

سۈيەگم جاسق، بۇۋن بوس،

بەر آزغانا ايلام بار.

ايلام قوزسن، بلەمن

بواسدقدك جولى تار.

قايتب كومەك بولادى

انت اۋرغان اوڭكىدى اۋرى قار.

كورگەنم آلگى، اويللاچى،

اۋيات، نامس قالدېما آر؟ ✓

ايندىگى سايلاو بولغاندا

خۇسەمە دىب تاغى چار.

بۇل كۆنيمە مېر كۆنى،

«بولامن غوى» دىيىمىن زار.

آقل آيتار تۇۋغاندار،

بۇل سوزمدى اوبلاڭدار.

كاتالاجكە (۲۲) كويىدى،

سوگس ايستب توزدى آجار.

مناۋ ايلدى اۋستارلق

كسى ايمەسبن، كىل قوتقار.

قولدان كىلمەس خورلققا

نىگد بولدم مۇنچا اڭكار.

ايل جايلدى جيتبەيمە

اويازغادا ۋېر خابار.

«تاغى بۇيتب كىتدك» دىب

قوزغاۋ سالار، قولغا آلار

فاتى قىم قلغان سوڭ . .

باسم سوتقا اينالار.

كولى بولب تۇسكەن سوڭ

كورگەن كۆنم نە بولار.

اوزىمە ۋالم تىنتە كدەر

ءاوز بيتىمىن نە تابار.

قاغاز بىرەر قارمانار.

آياغندا ساندارلار.

بۇرنغىداي داۋرەن جوق،

اۋلۇق جولى تارايدى.

اوتىرىك بىرگەن قاغازدۇك

آلدى — آرتىنا قارايدى.

° اوز قاغازى ° اوز كوزى

جوغالتۇۋغا چارايدى.

تاۋب آلب جالعانن

قلمىسكىدى سانايىدى.

° اوزى زالم زاكونچىك

تانب آلدى تالايدى.

كورمىدى تۇرب قۇسلىمن

تىمر كوزدى سارايدى.

1889

۱۴

°ماز بولادى بولىسك

آرقاغا اۋلۇق قاققانغا،

جلتىراتب اورىسك

چىنىدى چىكىبەش جايقانغا.

كۈندە جاقسى بولام!

بىر قلىغى جاققانغا؟

اوقالى تون تولاما

آر — اۋياتن ساتقانغا!

كۆلمەك قاغى، قاسقايب،

سالىنب آب ماققانغا،

تاڭ قالامن قامبايب

× جوقدى — بازدى چاتقانغا.

اۋىسى ەماز بوب قوى سويدى،

چۈينچىگە چابقانغا،

اۋرە قلىدى، سالىدى اويىدى،

اۋىدەكى تىنچ جاتقانغا.

ايچ نارسە ايمەس جۇبانار

اقل كوزىين باققانغا،

جاس بالاداي قۇۋانار

بىر دامىنى تاتقانغا.

كوزى بارلار اوسىنك

كۈلەر كۈتن آچقانغا،

حاسىيەتن بويىنك.

بىكدر توگب چاچقانغا.

قۇۋانارلق قرايمەس

جىلتىراۋق تاققانغا.

اوزگەلەردى بىر ايمەس

تۈسرەمە كىچى قاققانغا.

اوسى دا ايسەب بولاما

آر، آبيۋر تابقانغا،

مىيىك بولسا جولاما

بوس جىلىگىب چاققانغا.

بىر بىسى نادان اوڭباسىڭ،

نانساڭ، ئاۋىن قوسقانغا.

جاسق جامان بولماسىڭ

جاماندىقدان قاققانغا.

اول «بولدىم — آق» دىسى بىرەر،

بۇلغاق قاغىپ باسقانغا.

ايلەڭ قاغىپ ايليرەر

ايلرتىپ كوزدى آسبانغا،

جاپى مالم چوچقانغ،

تۇرتىكەننەن جاسقانبا.

بىر غلىمان باسقانغ

كيسىلى كوب آسقانغا.

اودان ءاۋىت كىم قىلار

جول تابار دىب ساسقاندا،

اۋىتىپ آسقان جولپىغار

كىچىكەي — آق توسقانغا،

1889

۱۵

بىلىدىدەن چىققان بۇسوز X

تالابدىغا بولسىن كىز.

نۇرنى سىرن كورۇۋىگە

كوكىرەگىدە بولسىن كوز.

جۈرەگى آينا، كوڭلى اۇياۋ،

سوز تىگداماس اول باياۋ،

اوز اونەرى تۇر تايۋ،

اوقباسىبا سوزدى تىز.

آيىلت باسقان ايلەرمە،

سوزگە جۇۋق كىلەرمە؟

توزۇۋ سوزگە سىنەرمە

تۇزەلمەسن بىلگەن اىز؟

آيتچى، آيتچىلاب جالىنار.

اوقچ جانىب چايىنار،

اوقباى جاتىب جالىغار:

اوقىلى — اۇياۋ، بوى. كۆيدىز (۲۳).

جاس بلاداي. چىكسك — قوى!

بايلاۋلى ايمەس اقل، اوى:

اويلاغانى آيتىن توى،

ارچاڭ، قىچاڭ. آيت — مەنز.

سۇلۇۋ قزىين يا باتر

بولماغان سوڭ، تاڭرى آغر،

چىب كىتەر يا قالغر،

اوغان اقل آرام يىز. X

چاقسىغا آيتساڭ جانى ايرىب

دىرتدى اچىنە ايم كوزب

نىگە آلتىندى دىسن جىز.

«اوی ئاگرچیل» کیر ایسهک،
 قوۋاق، سۇمدق یا اوسهک
 بولماغان سوک، عبر ایسهب
 هییلی قامقا، مییلی بوز.

1889

۱۶

X

بره‌ودن بره‌و آرتلسا،
 اونهر اولچهنب تارتلسا،
 اوقیغان بلسگن — بلسگن — آق،
 نادان — نادان — آق، سان قلسا.
 اوقیغان بلهر آق، سوزدی،
 نادانداي بولماس آق کوزدی.
 نادان جوندیگه جون کیلمدی
 بلهر قایداعی چار — کیزدی.
 نادان قوۋانار، آرساگدار،
 تاگر قاب تورا قالساگدار،
 تامدی ایچنیمه بولماس،
 آدامسب بوسقا تالتاگدار.
 آقل جوق، قایغی جوق اوندا
 ایسی جوق — هاسی تیرسهبه، اوزگبا؟
 تلهنب، تیلیمیرب ازدهنب،
 قینینبا یاکی عبر سومبا؟

X

«ايت كورگەن ايچكى كوزدەنب،»

ايلرمە جندى سوزدەنب،

جاسينان اولايگىسىز چىركىن

نە بىلسن اونەر ازدەنب.

كەسەب بىلگىلى بىلگىچ،

برەۋگە سوندائى — اتى كۆلگىچ،

بۇلقىب، بۇلدانپ بوسقا،

«وزمىچل اوڭباغان چىرمىچ،»

كەيىدە بار بولسا تالاب،

اوترماس اول بوين بالاب،

جۈرەر، «آر قايدان ازدەنەر»

✓ «آلار اوز سۈيگەنن قالاب.»

۱۸۸۹

۱۷

باي سىيىلدى،

بىر بىيىلدى

ايلدە جاقسى قالمادى،

ايلدەگى اير كەك

بوسقا سىلتەك

«غەبە ايلن قارادى.»

«جوندى — «جونسىز»

«سوز تىكەۋسىز،»

ۋاس بىن آياق ۋىر ايسەب.
 اۋرسا اۋرس
 ايلگە بولس
 اۋيدەن اۋر نەن لىتکە اۋساب

ۋاۋزى اۋلقغا
 كادىرى جوقغا
 قارامى، ۋاۋز خالقىنا
 ۋسوز قايرماي،
 ۋجوندى آيرماي
 جورىقا چابار تالپىنا،
 تانىماق،
 جارىماق
 جاقسىغا بىرە كەلى
 قولىنا آلب،
 بالە سالب
 آگدىغانى ۋاۋز ايلي.

چاچدى بارن،
 بىردى مالن
 بولارندا جورىنا.
 ايمىرەنبەس،
 ايندى بىبەس،
 اۋخساماس ايچ سرتىنا.
 كىتدى بىرلك،

سوندى ايرلك،
 ايندى كىگە بىتدەمەك.
 ايلك آلا،
 اوتداى چالا،
 تايسا آباغك كىم كومەك.

اوتدى اوميرم،
 قايتدى كوئىلم
 بول دۇنيەنك اسينە،
 جاقسى فوربى،
 جانى تورغى
 دوسبا دىگەن كىيگە.

ايل كىزە كىب،
 سوزگە ايمە كىب (۲۴)،
 نە بولادى ماقتانك؟
 بىيىلى چىكى،
 آقلى كۇيىكى
 اوسى جورتابا تابقانك؟

1890

ايم تابالماي،
 اوت جانداي،
 تولدى قايسى

کيژده که،

سرلاسالماي،

سوز آچالماي

بينده گه.

بوسقا اويالبي،

تيککه ايمهنب

کمدی کورسهم

مين سونان

بيتدی باسدم،

تورا قاچدم

جالماجان.

اويقي تاماق

قالدی دم - آق.

کيره گي جوق

ءاس بولب:

جای جاتباغم،

هنچ تايباغم

کوچ بولب.

جاس جوره گم

جاندى مينک

جای تابالماي

يا برم!

اوزک اوگدا

چاقس جولغا
آخیرن.

چاس تیره کدک

چاییراغی

چامیرایدی

سوقما جیل.

توسدی موین

تولدی قوین

آقدی سیل.

مین پاک ایدم،

بی قام ایدم

ایچ نارسهدن

قایغیسز.

نیز دیرتدهندم،

کییده اورتهدنم

کییده مؤز.

1890

۱۹

زامان آخر جاسداری

فوسلماس ایچ باسداری.

برینه بیری قاستقغا

قوینینا تقغان تاسداری.

ساۋداسى آرمين ايمانى،
قايرات جوق بوين تىغالى.
ايكبهك بين ايتدى اورتى
قور تلمينهن جيغالى.

اونىز اسكه چيب - چيهر،

مايدانغا تۇسبەي نىسى اونەر؟

سيريچا تويسا ماس بولب

اوره گە كيلب سويكه نەر.

كۆلمه گەدب كيلەر كوزدهرى،

قالجاك باس - كيلەر اوزدهرى

كيكهك ديب سيكهك ايتەم ديب

چوچقا تۇۋار سوزدهرى.

1891

قايغى چغار ايلمنهن،

ازا چغار بلمنهن،

قايغومين ازا قسقان سوك

زار چغادى تلمنهن.

قايىتب قىرق كورەمن

اوره سارساك كۇنمنهن؟

قايرىلب قاراب بايقاسام

آت چابا آلماس منمنهن.

قايغىلى قارتاك بزدهى چال،

قاراي بيرسەك قايدا جوق.

ايل جان ھېلب قانسائز،

آيتاين قولاق سالماكز،

كيسى برەۋى ئۇر بوب ھجۇر،

ھيىر ئاكتريىب كىرھائز (۲۵).

كيسى برەۋى زاكونچن،

اۋئىر ماسسب بىرسە آرز،

كيسى ھېرى پرگە قول بىرگەن،

ھاجى زالم، سرتى آينز (۲۶).

كيسى ھېرى خاجىگە بارب ھجۇر،

بولماسادا خاج پارز،

مۇسلماندىق اول اويلاب،

اوتەلگەن قاچان اول قارز؟

داۋلەتى جوق بۇۇرل چاچ

اۋيىگە كىت توبدان چاچ!

آغايىنىك اچىنەن

چخا قالسا تاى — تالاس،

پارتيا جىيب، مال سويب،

باتا اوقىيسك، چىيسك باس

باسالقا ھسوز سىندە جوق،

آيتقان ھسوزك: «مالك چاچ!»

ايتچە ايتىدەن تەھمى،

جان اۋيىگە اولسە گدە آچ.

اويلاب، اويلاب قاراسام،

مال سوراھب

ميرمه گن مين

كيتيسهر.

آدام آۋلاب،

سپرا ساۋلاب

بايدى جاۋلاب

جيتيسهر.

سوز قدرتقان،

جۇرت قۇترتقان

آنتن، آرن

ساۋدالاب

بۇتدى، چاتدى،

اۋى ساناتدى

بايدان آتدى

آمالاب.

كيدىبى اير

كيسدى زور،

مالدى بايدان

سورلى جوق.

آچ كومه كدك،

جيمدهمه كدك،

جوسقا آله كدك

اوزنى جوق.

تاب - تاقىر .

سۇۋ جۇغارما ،

سوز اۇغارما

سپرا جىلماك

جىل بۇۋاز .

آيتىدى كوندىم ،

آلدى بىردىم ،

ايندى او كندىم

اوزىمە آز .

1893

۲۱

آنتى يىنەن تارقايىدى

جىيىلسا كىگەسكە .

ئور قازب بايقايىدى

تۇۋا جاۋ ايمەسكە .

آنداسن القايدى (۲۷)

سەن تىنتەك دىمەسكە .

كەم آنتدان چالقايدى ،

آمال جوق جىمەسكە .

آز ادام چارچايدى

اىپىنە كۈنبەسكە .

باسى اڭغاي قايقايدى ،

آمال جوق اولمەسكە .

ایل ساسدی آتقایدی،
 بیسی تارتدی ایگهسکه،
 جور تداعی مال جایللی،
 اوی قار بیرمهسکه.
 اوسمگه قول جایدی
 تایی آلب سیز کهچکه.
 آلماسا اول تایدی
 داب-داین کورمهسکه.
 کیده بیسی جانتایدی
 ساورمین اؤر کهچکه.
 ساوماققا اول بایدی
 کیگه سر بیسی کیچکه.
 قایغی قب بولمایدی
 او کله لب بلمهسکه.
 سؤیتسه ده او گبایدی،
 بۇرنغی عتوسدی ایسکه.
 پسقدار چاپقایدی
 تالاسب تیدگهسکه؛
 بیرمهسکه اغب چونتایدی
 اوزی مین جیمدهسکه.
 تالاسب تارقایدی
 آقچادان تور-بیسکه
 بیلکدی چاپقایدی
 آراز بوب اوندهسکه.

قايتسه جيكل بولادی جوربت بيلدمهك:
 جورتی سويگهن نارسهنی اودا سويمهك.
 «چك بيريك بوب ناپسيگه تيئوولميسب،
 پاكسيماي، جايدا قسيماي» اری جورمهك.
 ساسقانكدی كورسه تبه ايچ كمگه «بر،
 سويتسهده» اريسي مين كيگه سب «جور.
 كيی «برن خاؤفده ندر «منن تاؤب،
 كيی «برن جلی «سوزيين كوگلدن ندر
 كورنیه ایل كوزينه آسته قورقات،
 جاندی جان ديمهی — تۇغن جان چغب باق.
 آندا — ساندا قوتورغان جامان ايمهس،
 اونكدی جيی قلمای، «جانا بولساق.
 كسي قايدا بولسا اولجاغا نوق،
 چوقیما خانق كوزنچه قارغاچا پوق.
 جورت بالا، ايچ نارسه منن تارتب آلماء،
 بلدرتبهی ابيدهب آلساك زالالی جوق.
 جات ايلگه جاداغايدا سويله چار (۲۸) كينر،
 نار جيرده تايپالوؤدان تانبا «آر كينر.
 جاندی جاؤ ديب ايلكدی اورپه يتب آب،
 جاؤغا جابدق ديب جييب پايدا قل تيز.

۲۳

قاراچادا * اومر تۇر،
 توتىناتسۇك توقسان كۈنەرمە،
 آرتداغى مايدا (۲۹) كوئىل * جۇر،
 جالغىسك قايىب كىلەرمە؟
 مايداغى جۇرتدك * اچى قار،
 بايچەچەك قارغا اونەرمە؟
 اچىدە كىنك اوتى بار،
 قار جاۋسادا سونەرمە؟
 تالابىين * اۋچىب تالپىنب
 چار تارافدى كوز دىمەس،
 پايدانى قۇۋب آلغىنب
 * اوزگەى آستە * سوز دىمەس.
 كىۋدەسى تولغان قۇۋلق اوى،
 بارىدە پىق ايزىبە ايمەس.
 قۇمارى اونك آيتىبن توى،
 پايدامىن ماقتان اوزگە ايمەس.
 آلدالم، اۇردم، قوردم دىب
 چالقداب، چانقب جاتبايما؟
 فايسىنن آكذب تۇردم دىب
 قۇۋلىغن بۇلداپ ساتبايما؟
 مومنانن جامان قورقات جوق،
 قۇۋ پىق دىگەن آت قايدا؟!
 ارسز بولماى اتاق جوق،
 آدامچى بولماى باق قايدا؟!

جاس اوسپيرم زامانداس خاپا قلدی،
 سابره آر جوق، آیال جوق، ایلدی جولدی.
 تۇرلاؤ قلب ایچ نارسه باسقارا آلمای،
 سینیی جوق سیرمه‌نده اوڭکهدی جندی،

جاماندق جاقسلیق بین اوغان بئر باسی،
 کسن اسن، خودای باسن آیرا آلماس.
 آنتن ساتب، آنت اؤرب ازده گهنی
 بئر سینر آت، آیاغی بئر تاباق آس.

تۇرلاؤسوزدک قولینان نه کیلهدی،

انتاسر قایتب. اونهر اؤیره‌نه‌دی.

ایکبه‌گی جوق ایب بینهن مال تابام دیب
 سیندیره آلمای، سینه آلمای سینده‌لیدی.

اوندا اونى آلدایدی، مۇندا مۇنى،
 جانن بیرسه تابلماس سوزدک چنى.
 آلتی جاقسی، جۇز جلقی بولغان باسی
 بئر سینر آت بولادی اونک قۇنى.

1894.

تالای عسوز بۇدان بۇرن کوب آیتقامن،
 تۇبن اویلاب وليم جیب آیتقامن.
 آقلدیلر آرلاب اۇبالغان سوک
 اویلاب تۇزله‌مه دیب آیتقامن.

قازافدك اوزگه جورتدان سوزى اوزن،
 بىرىنك بىرى چاپچاك اوقباس سوزن.
 كوزدك جاسى، جوره كدك قانى ميندن
 ايريتوگه بولمايدى اجكى موزن.

جورتم - آى، چالقاتماي سوزكه تۇسن.

اويلانچى سرتن قويىب سوزدك اچن.

ازجاگداماي تكداساك نيك كىتەدى،

چغارغان سوز ايمەس قوى انگيمە ءاۋچن

آداسب آلاگداما جول تابا آلماي،

بىرىرەك تۇزۇو جولغا چق قامالماي.

نە علم جوق، نيمەسە ايگبە كدە جوق،

ايك بولماسا كىتەك غوى مال باغا آلماي.

1895

۲۶

آج قارن جۇباناما مايلى آس جيمەى،

توق. تۇرا آلماس دامديدن دامدى از دەمەى

بىر تويغان چالا بايلىق ديگن قازاق،

ايت كورنەسە قايتەدى كۇيسەى بىرمەى.

ايگبەك جوق، خاراكت جوق قازاق كيدەى،

تاماق آگدب قايتەدى تىترەمەى.

ايتىين قىز سقلدى آس جوق ديدى،

اول نيمەنە جوقدەك آسەرى ايمەى!

ايت، قىز تاماق بولسا آر كىمگە ارزان،
 ۋاتىدى ۋادامدى ازدرەك اونان دا آرمان.
 ۋاوز بۇلك مىن خالك جوق كۇندە تويار،
 قۇللق اۋرب آسايىن آسى باردان.

اوز اۋيكنەن تويارغا قولك قسقا،
 آس بىرەر اۋل ازدەب ۋجورسك بوسقا.
 بىر جلكىن بىر اياق قىز بىرگەن،
 داراۋ سىنى جۇمسايىدى بىر جۇمىسقا.
 جالغا ۋجور، جات جىرگە كىت، مال تاۋب كىل،
 مالك بولسا سيلامى تۇرا آلماس ايل.
 قارۋۇكنك بارندا قايرات قلمى
 قاغىب اوتىكەن ۋومردك بارىدە جىل.

تاۋدەكەسىز، ئالسىز مال تاپلماس،
 ايكىك قلماس، ايرىچىك آدم بولماس.
 ايسەك كوتن جۇوساكدا مال تاۋب كىل،
 قولغا جۇقىباس، ايچ آدم كىمىتە آلماس.
 قۇۋلۇق، سۇمدق. اۋرلوقىن مال جىيىلماس،
 سۇم ناپسك، اۋير بولسا تىز تىيىلماس.
 زىان چىكىدى قالمايىن اونداى اسدەن،
 مال كىتەر، مازاك كىتەر، آر بۇيرماس.
 آساغان — اۋرتداغانغا ايز جۇبانار،

سىنمىدى داۋلەت ايمەس سىن قۇۋلنار.

يکبەك قىلماي تابقان مال داۋەت بولماس،

كار دك سۈۋى سقلدى تىز سۈۋالار.

منەر آنز، كىيىم اپ - اچام قى،

سەبەندەنب، سەپىيىب تاماق آڭدب،

قارابۇراڭداب جلى جۈزن آسقا ساتقان

آنت اۇرغانغا قوسلما، كىيىس قاتىغىب.

كۈلدۈر لىچتەۋ، كۈلكىچل قالجىڭغا اۋستا

كىزەگىن آيت دم - آق كۈب بىردك تۇسدا

اوز اۋيىنەن جىيىرەنبە قاچىب جۈرگەن

آنت اۇرغانغا قوسلما قايىلسدا.

1895.

۲۷

بالاق اولدى بىلدىڭبە.

چىگىدىككە كىلىدىڭبە؟

چىگىدىك ۋاوتدى كوزدىڭبە،

كارىلىكىگە كوندىڭبە؟

كىم بىلدى بايغۇسدار

باياندىدان سوندىڭبە،

دانىزغا توندىڭبە؟

آلدە آيلانېب كىم بىلەر،

بوتالى تۈيە سىياقدى

قورادان چىقبىلى اولدىڭبە؟

1895.

مالغا دوستۇڭ مۇڭى جوق مالدان باسقا،
 اولاردىدا چارا جوق آلداماسقا،
 تايىنىنا تايىب قالتاڭ قاغىب
 تويغانىنان قالغان بىرسە آلاچقا.

مال جىيادى ماقتان ئىلدرمە كىكە،
 كوزگە جۇقۇب مال مىنەن كۆيدىرمە كىكە.
 "اوزى چوچقا اوزگنى" ايت دىب اويلا،
 سورپا - پۇۋمىن، سۇيەك مىن سۇيىرمە كىكە.
 آقلىدى دىب، اولى دىب، آق - تىپىل دىب
 ماقنامايدى ايچ كمدى بۇل كۇندە كوب
 اوسى كۇنى مال قايدا؟ بوق اچىندە،
 آلتن آساڭ بىرەدى بوغىنان جىب.
 اوسىنى اوقۇب اويلاي بىر بولساڭ زىرەك
 ايگبە كدى سات، آق ساتىب نىگە كىرەك.
 "اۋچ - آق نارسە ادامنىڭ خاسىيەتى:
 استىق قايرات، نۇرلى آقلى، جىلى جورەك.

1896

تۇۋغىزغان، آنا - آنا جوق،
 تۇۋغىزارلىق بالا جوق.

تۈۋسقان، تۇۋغان، قۇرىيلاس
قزىغىمىن 'جانا جوق.

تولايىن ديسە چارا جوق،
تولقسىب جۇرەر چاما جوق.
اۋىقى مین آسدان 'دام كىتب
ساتالدا، چاچدا قارا جوق.

مايىپچل تارتىب باغا جوق،
جاسدارغا جايىباس جالا جوق.
جات فورانى كۆزەتسكەن
قارناك چالدا سانا جوق.

1896

X
«ر سۇلۇر قىز تۇرىدى خان قولندا،
خاندا جانن قىادى قىز جولىندا.
آلتىن، كۇمس كىيىگەننى قامقا تورغىن،
كۈتۈۋچى قىز — كىلنچەك «جۇر سوڭىندا»
دىگەن سوز: «بۇقا» بۇۋغا، آزيان دۇۋغا»،
خان قارق بولب نۇسب «جۇر آيقاي چۇۋغا.
«ايتىمدى چال سىپاغان قۇرت جيسن» دىب
جار — تاسدان قىز قۇلابدى تىرەك سۇۋغا.

سان، سالتانات جۇباتىباس جاس جۇرە كدى،
كەدە بولسا تۇرغىسن كۈكسىمە كدى.
مىزگىلى اوتسكەن داۋرەندى قۇۋالاغان
نە قىلسن بىر قارتايغان قۇۋ سۇپە كدى.

كارى، جاس داۋرەن اوزگە، تاتۇۋ ايمەس.
 ايكە كونەر ايت جۇرەك ساتۇۋ ايمەس.
 كەدە كم اۈلكەن بولسا ايكي مۇچەل،
 مال يېرىب آغانى مين قاتن ايمەس.

اينەرلەر جاس قاتندى تۇتادى ايكەن،
 جاس قايتىس بىلدرمى جۇتادى ايكەن،
 اورتاسىندا بۇلاردىك ماخاببات جوق.
 تۇساب قويىب قاچىرار بۇقاما — ايكەن!؟

باي قارتايسا مالينا يېرەر چىلەر،
 مال ناموردى جاڭغرتباس خۇداى اۇرغر،
 برەۋدىك تىزىن آلب مالغا ساتىب
 باياغىنى ازىدەگەن قانداى قۇرغر. X

قاتنم قالاي ديمەس اقساقال باي،
 سونى مين دوس بوب جۇرسن ياپىرم — آى!
 قۇۋ قاتىنىك مايسا ماز بولاسەن،
 چايتانىنىك چىكىرتىنىك قلىغن — آى!
 قارتاك باي قاتدى ساق بول، تىگە كونسەك،
 ءمۇيز چىغار قاتنىك تلىنە ايرسەك.
 تىدى اوڭباسسەك، اوزىكە اوزك ماز بوب.
 داستان خاننىك بايتلىغن. اقتان كورسەك.
 كوندەس بايىيچە مين بولادى آراز،
 جاسدىك كوڭلى جلىماس، اول اوزىنە آز.

بزهوی بکوک بالدیرغان، بیری قۇۇراکیر
 بىر جىرگه قوسىلاما قىس يىنەن جاز؟
 اۇنەم بولماس قۇيرقدى بۇلاکداتقان،
 ساورسىنا چاپاقداب ءسۇيب جاتقان.
 ايکى كوئىل آراسى جىلچىلىق جىير،
 اونى قايتىب قوسادى اول آنت — آتقان؟!

1896

۳۰

بولدى دا پارتىبا
 ايل اچى چارلدى،
 آۋرەمن مین تىبا
 داۋك مین چارلدى.
 قۇرىيدى خوج تۇتدم
 جاسك مین كارلدى،
 جوقتامى اۇمتدم
 آقل مین نارلدى.
 اورتاغا كوب سالددم
 اوزمده بارمدى.
 يلىرماي، نىنگدى آنددم
 ساۋ قويمای آردى.
 اوبىنان اوى بولب
 قوزغادك تامردى،

كوئىلگە تك كىلىپ

كىتىردىڭ ساپىردى.

اويدى - آق، جارمدى - آق،

كىگمدى، تارمدى

قازاسام بايىداب،

سوزك سول سارندى.

اوسەككە سالماڭدار

اويدى، جارمدى.

اولچەۋگە آلماڭدار،

اويم بىك تارلدى.

اورىڭغىن آسردىڭ

سۆم مەندى، قارڭدى.

جاسردم، جاسردم،

ايندى آيتدم زارمدى.

1898

۳۱

ئويالامىن دىگەنى كوئىل ۋاۋچىن

اۋساق قۇۋۇلق بىرغانا ۋاۋچىن،

تاتمى دوستقدا جوق، قاستقدا جوق،

جىگىرى جوق ماڭىزى جىڭك ۋاۋچىن.

جالغۇۋ بار، چالقۇۋ بار، ۋاۋچىن پىسۇۋ بار،

جانا سۇيگىچ آدم-زات، كورسە قىزار،

اومين اۇيات اويلاشاي اتانن آسيراب
 ابرتهك جوق، بۇ كۆنگىگە بولغان قۇمار.
 تۇستىق، دوستبارك بارى ايكي- اۇچدى،
 سول سيبىبىتى دوستنان دوستان كۇچتى.
 سۆيسە جالغان، سۆيمەسە آيانباغان،
 بۇنە دىگەن زامانغا ئاسم تۇسىدى!
 اوزك اولكەن، قلىغك بالا- چاغا
 بالاچا ھماز بوب ءجۇرسن تاماچاغا.
 آكسى اۇرسا بالاغا اود دوستق،
 بالاسى اۇرسا آكەگە چاراساما؟!

1901

۳۲

جالن مين اوتدان چارالب،
 چارقىلاب راغى (۳۰) جايدى ايدار.
 چاكيير جىبرگە تارالب،
 چاسارب چغىب، گۈل جاينار.
 جاينا برەۋ كىلسە كىنر
 يىلگىلى جۇمس سور قاينار.
 قۇۋاتى كۇچتى قۇرلى ءسوز
 قۇۋاتىن بىلگەن ابايلار.
 جالن مين اوتدان چارالغان
 سوز اوغانن قايسك بار،

چارتيا جييب پارا آڻان
بييلي كيدهى بايسگدار.

قۇۇلق بينمن قۇبلدان (۳۶)
جالقساڭ جاقسى جانسگدار.
تۇزەلمەسە چوغلدان،
آرسلداردا قالچلدار.

فيسى ءاومر،
فيسى جۇرت؟
اوكچەك قرت،
جاس قانغرت!

1903

II. ءبولم.

سىمگىز - آياق

- ۱ -

آلسدان سىرمەب،
جۇره كدەن تىرەب،
چەرلاب بويغا جايلىغان،
خيۋادان چاۋب،
قىيسىن تاۋب
تاغينا جيتب قايرغان،

تولغاۋى توقسان قزل تىل،
سويلەيمەن ديسەك اوزك بىل.

- ۲ -

اوتكردك جۇزى،
 كېستەنك ەبىزى
 اورنەگىن سېندەى سالا آلماس.
 بىلگەنگە مارجان،
 بىلمەسكە آرزان،
 ناداندار باھرە آلا آلماس.

قېنالمى بېكەر تىلمىن چاق،
 كوڭلىسىز قۇلاق اويغا اولاق.

- ۳ -

باسندا مىسى جوق،
 اوزىندە اوى جوق
 كۈلكىچىل كېردەك ناداننىڭ.
 كوب آيتسا كىزدى،
 جۇرت آيتسا بولدى،
 اۋدەتى نادان ادامنىڭ.

بويدا قايرات، اويدا كوز
 بولماغان سوڭ آيتبا سوز.

- ۴ -

قاينابدى قانك،
 آچىيدى جانك

منه زده رن کور گه نده،

جگه رله ن؛ سله رکن،

قاینر اتدان بیر کن

دیب ناسیخات بیر گه نده.

اویاتسز، آرسز سالتینان

قالغب کیتئر آرتینان.

— ۵ —

اولاققا چقبایء

سبرلاب بوقبای

مییرله ندهس ایچ سوز گه.

پایداسز تاقل،

بیللاؤسز آقلء

آنادان بالا اویسی اوز گه،

ساناسزء اویسزء جارم - ایس

ء اوز اویندا آر ایسه سزء

— ۶ —

تایسیسا اوسهك،

اسقرتسا کیسهك

قوماردان ء آبدان چققانی.

کوپلدهك ماقتانیء

تايىتن قاققانى
 آڭدىغانى باققانى.

انساپ، اۆيات، تيرهك اوى

X اويلاغان جان جوق. جاوب قوى.

— ۷ —

بولماسن كىلچل.

بولسايجى كويچل،

جان آيما كاسب قل.

اورنسز ارچاڭ،

بولسز قلچاڭ،

بولاما داولت. مناسب بول.

/// ليكبهك قلساڭ ايرنبهى

تويادى قارنك تلهنبهى. //

— ۸ —

ايكننك ايبين،

ساودانك تينگن

اويرنوب اويلاپ، مال ازده.

آدال بول، باى تاب،

آدام بول مال، تاب،

قووانساڭ قووان سول كينرده.

بۇرئى قازاق بۇرئى دوس
كورمىسەنكە سىنىڭ بارى بوس.

— ۹ —

مالىكىدى جاۋغا،
باشكىدى داۋغا
قور قىلما قورغا، تانۋولاس،
اوتىرك، اۇرلىق،
اوكىمەت زورلىق
قۇرىسن، كوزكە آچىلماس.
اوياتكە، آرئەكە ويانسىن،
بۇل سوزمدى اويانسىن.

— ۱۰ —

تاماغى بوقتق،
جۇمىسى جوقتق
آزديرار آدام بالاسىن.
تالابى بوسقا،
جاۋ بولب دوسقا
خور بولب قۇزب باراسك.
اوتىرك چاغىم تولدى غوى،
اوكىنەر ۋاقتك بولدى غوى.

- ۱۱ -

جۈمىز سائىدال،
 اير كىز مالدى آل
 دىگىن كم بار سىندەر گە؟
 قۇۋلغى كورگىچ،
 سۇمدىدى بىلگىچ
 تاسىلار كى جۈندەر گە،
 "اۋچ - تورب جىلغى آدەتلىك
 اوزىگە بولار جىندەتلىك.

- ۱۲ -

اورماي تانم
 اوردى جانم،
 قانغىردى، قىدى باسمى.
 تارلدى كوكىرەك،
 قىلىدى جۇرەك،
 اغزىدى سىغى باسمى.
 سۇيەنب كۆلكى توقتققا
 تارتىدى اونىر جوقتققا.

- ۱۳ -

قايراتم مالم،
 كىلمىدى مالم،

ماقسۇد آلس، اومر چاق.

اوتكەن سوڭ بازار،

قايتقان سوڭ آچار،

نە بولدى قور قۇۋ - جاق.

كيچ ديب قايتار جول ايمەس،

جول آزيغم مول ايمەس.

- ۱۴ -

بر كسى مۇغا،

جون كسى سۇمغا

ئالى جيتەر زامان جوق.

كادرلى باس.

قايراندى جاسم

ايغاي مين كيتدى، آمال جوق.

بولماسقا بولب قاراتير،

قورلق بين اوتكەن قۇۋ ءاومر.

- ۱۵ -

سوز يۋار بىلگىچ،

زاكونچيك كورگىچ.

ئاناباق ماقسۇد ماقئاناباق.

جاسقانب قورقب،

جورغلاب جوزيتب
 ايمەنسە ايدك بابتانباق.
 قارغا غانن جير قىلماق،
 آلقانن زور قىلماق.

— ۱۶ —

خوچ، قورقدى ايدك،
 قورقتقان سينك
 اوندىك قايسى آيتب بىر،
 ايل آكدب سيني،
 سين آكداب اونى.
 قلت ليتكتر بهى، باغب كور.
 اويناسچى قاتن بولسا قار،
 آكديغان ايرده قالما آر.

— ۱۷ —

كومه كسىر كوزك،
 بىر جالغىز اوزك
 باغا آماي، باسك ساندالار.
 باوريكا تارتقان،
 سركدى آيتقان
 سرلاسك سرتدى آيلانار.
 لول قانى بوزق اوزى قار،
 قاپىسن تاوب سيني آلار.

- ۱۸ -

باسى، كوزى قان بوب،

آرقا-باسى چاڭ بوب

جانا تۇرب جالپىلداپ،

جىغىلىپ تۇرب،

بۇۋىنى قۇرب،

تاغى قوۋب سالىلداپ،

آينۇر قايدا، آر قايدا؟

آز باسىڭا نە پايدا؟

۱۹

آيت اۋرسە بالا

تاياعن آلا

قۇۋادى آيت يىن كىكلەسەب،

اۋرسەناسب «اۋى» دىب،

«اۋيات» دىب، «قوى» دىب

اۋلكەندەر تيار، «تىك» دىب،

اونى بلسەك مۇنۇك نە،

مىن دە اۋيات اس قىلم - دە.

۲۰

بلگەنگە جول بوس،

بولمايچى قول بوس

(اباى 7)

تالابدىك دامىن تاتوۋغا.

بىلەن كەين سوقۇر.

قايغىسىز اوغر

تاماغى تويىسا جاتوۋغا.

نە اول ايمىس، بۇل ايمىس.

مىنىك: نە كۈنم كۈن ايمىس.

۲۱

غلبىدى از دەب،

دۈنيەنى كوز دىب

ايكى جەققا اوڭلدىم.

قۇلاغىن سالماق،

تەلىكىدى آلماس

كوب ناداننان نۆكلىم.

ايكى كىمە قۇيرىغىن،

اوستا جىدىسىن بۇيرىغىن.

۲۲

جار - تاسقا باردىم،

كۈندە آيغاي سالدىم،

اوناندا چىقىدى جاڭغىر قۇيا.

ايسىتىب ئاۋىن،

بىلىم دىب جۈنن

كوب از دەم قاڭغىر.

باياغى چار - تاس، بىر چار - تاس.
 قانق ايتەر، توكدى بايقاماس

۲۳

جاياۋى قابدى،
 آندىسى چابدى،
 قايرىلب سوزدى كم اوقسن.
 اچده دىرت قالك.
 آوزدان چالن،
 بۇرق ايتب كوزدهن جاس چقسن.
 كۆيدىرگەن سوڭ چىداتباي
 قويا ما، ايسكەن چىلاتباي!؟

۲۴

مامقدان توسىك،
 تاشداي بوب كىسىك
 جاناسقا باتار، اۋىقى جوق.
 سىر بوب سوزى،
 اماز بولب اۋوزى
 اويلانار ايلدىك سىيىقى جوق.
 باياغى قۇۋلق بىر آداۋ،
 قىلغان چىردە جان - جالساۋ.

۲۵

آنادان آلتاؤ،
 آنادان تورتهؤ،
 جالغزئق كوره ر جيرم جوق.
 آغايين بيك كوب،
 آيتامن ايدهب،
 سوزمدى اؤغار ايلم جوق.
 مولاسنداي باقسينك
 جالغز قالدق تاب چنما

1889

III. عبولم

اوزى تۇورالى

۱

جاسىدا غلم بار ديب ايسكهرمدىم،
 پايداسن كوره تۇرا نيكسهرمدىم.
 اير جيتكهن سوك تۇسبىدى اوۋيسىما،
 قولمدى مېزگيليندن كىچ سېرمىم.
 بۇل ماخرۇم قالماغىما كىم جازالى،
 قولمدى دۇب سېرمىم اوستىرمىم؟
 آدمىنك بىر قزىغى بالا دىگهن،
 بالانى اوقيتۇۋدى جيك كورمىم.

بالامدی میدر سه گه بیل دیب بیردم،
 خرمهت قلسن، چین آلن دیب بیرمدم.

اوزم ده باسقا چاؤب توسکه اورلدم،

قازاققا قارا سوز گه دیس بیرمدم.

ایئنه گئدی بلرلك ایچ آدام جوق،

توبنده تیچ جور گئدی تیرس کورمدم.

1885

۲

پاتیچا خودای سیندم،

توؤرا باستا اوزیکه.

جاؤ جاغادان آغاندا

جان کورندهس کوزیمه.

آرغن نایمان جینلسا

تاگر قاغان سوزیمه.

قایران سوزم قور بولدی

توبقتینک اینزیمه.

سامارودنوی (۳۱) ساری آلتن

ساوداسز بیرسهک آلمایدی

ساؤدیراغان جینزیمه.

ساودوسز ساری قامقانی

ساداغا کیتکر سؤرایدی

سامارقاننک بوزیمه.

كيسەلدى، تۆين چىچلسە،
 كۈردەن موين كىسلىسە
 كىلمەي كىتەس كىزىنە.
 اودا خۇدائى بىيەدەسى
 تۈسبەي كىتەر دىيمىسك
 تاگردك قۇرغان تىزىنە.

1886

۳

كىلەك ئالاي جىرگە ايندى،
 كروۋگە — آق قالدق كورگە ايندى.
قىزىل ەتەم بۇۋەنسز.

سوزمە جاز بار چىنسىز،

تەكداۋچەدى اۋغەمسز

قلب تا گۈم بىرگەندى!

اوسى جاسقا كىلگەنچە،

اورجەلەنب اولگەنچە

تابا الماحق مېر آدام

بىزدك سوزگە بىرگەندى!

اومردك اۋدىن تاۋىسب،

بىلمسز بىن آلىسب

چقدق مى بىلگە ايندى!

ايندى آياڭدا جىلما،
 سىماس جىرگە تىلما؟
 قولى بۇرنى جىلگەندى!
 قاينى چىغىب ايقىقا،
 قامالتىپاسن تويىققا،
 سىرگى، كوڭلم، سىرگى ايندى!
 بالاپان قۇسداي اوڭدالپ،
 قاناتىڭدى قومدانىپ،
 جاتىبا اويادا قورغانىپ،
 اۋچ، كوڭلم، كوڭكە، كىرگى ايندى!
 كوڭلدە قاينى قالك زار،
 آيتا تۇغن سوزم بار،
 نالسن قۇلاق اۇققاندار،
 اوربى، سوزم، اوربى ايندى!
 اچدە قاينى دىرت پىس،
 كوكىردىڭدى اورت قىس،
 آيتوۋغا كوڭلم تىرىبەندى!
 اوزۇڭ جانغىز، نادان كوب،
 اۇقتىراسن سىن نە دىب
 اولەكى، آرسىز ايلگە ايندى؟!
 تىنچدق سۆيىمى قىچىنىپ،
 اوتىرككە تۇسىپ
 بالادىن تۇرماس چوچىنىپ،
 تۇل بوين جىلك جىلگەندى!

تۇرغان جىردى قيا آلماي،
 تىنتە كدى جىگب تيا آلماي،
 آلى اوترمز اۇيا آلماي،
 تابا آلماتق اوڭگە ايلدى!

آزەلدە تاكىرم سورلى ايتدى،
 آرسز ايل مين آوره ايتدى،
 جالغز اۆيدە كوڭيرەنتدى،
 تاقدرغا بلك كوڭگەندى!

آدام دىگكن دائقم بار،
 آدام قلماس خالقم بار:
 اوتىرك بين اوسەككە
 دايگە آنداي آڭقلدار،
 تۇلا بويىم چمەندى!

بارما تويقا چاقىرماي،
 جات اويگدە چاتلماي،
 چدارمىنا، ياپىرم - آي،
 جاتۇوغا چىقباي اۆيدە ايندى!

قاتىنىڭنىڭ اۇيناسىن
 كورسەڭ، بلسەڭ قويماسىن،
 نە اويلار ايدىڭ اوز باسۇن؟
 سويى مين تىن بزدە ايندى!

۴

اوزگه گه کوئلم توپارسن،
 اوله ئدی قای-ایتب قویارسن؟
 اونى آیتقاندا توکانب
 اچده گی دیرتدی جویارسن.

سایرادا زارلا قزل ۷تل،
 قارا کوئلم اویمانسن.
 جلاس، کوزدهن جاس آقس،
 اومیراؤم بویالسن.

قارا باسقان، قانغیغان
 قاس نادان نینی اوغالسن.
 کوکیره گنده اوتی بار
 قولاغن اوپلی ایر سالسن.
 تگداماسا ایچ آدام
 ءاوز جوره گم تولغانسن،
 آر سوزینه قاراسن،
 اچده گی دیرتم قوزغالسن.

آوالسن، قالقیسن،
 اوت، جانل یوب چالقیسن،
 جلالی-ججرلای اولگه نده
 آرتداغیغا سوز قالسن.
 مینده ی غارب کینر بولسا
 موین سالتن اوپلانسن.

قابل كورسد شوزمدى
 كم تانيسا سول انسن.
 نه پايدا بار. مك نادان
 سرتن ايستب تاكدانسن؟
 اونانداغى بۇر ايستى
 اچكى سرن آڭغارسن.
 اوزدەرك دە اويلاڭدار
 نيچە تۇرلى جان بارسك.
 غلم دا جوق، مېي دا جوق،
 دالاداغى آڭدارسك.
 جۇرەكك مېن تكداماي
 قۇلاڭك مېن قزمارسك.
 سوي كورب سولارغا
 قاي - ايتب قانا سارنارسك...

1890

۵

كينده ايسهر كوكل قۇرغيرك
 ماخاببات ازدهب تالپينار،
 اچم ديب بيينهت سۇوسينن
 آساو جۇرەك آلقينار.

تارتقان بيينهت، اوتكەن جاس
 جۇرەكك اوتن سوندرمەس.

ماخاببات اومر كوركى، راس،

اولىگەن سوڭ اودا اۋندەمەس.

ماخابباتىز دۇنيە - دوس

خايوانغا اونى قوسىلدار.

فەرقدان اوزگە قالساڭ بوس

قاتىنىڭ، بالاك، دوسىڭ بار.

جۈرەگى جۇمىلىق بىلىگەن قۇل

چن دوس تايىباي تىنچىماس

پايدا، ماقتان بەزى تۇل،

دوسىز آۋز تۇچىماس...

1890

۶

نە از دەيسىڭ، كوڭلم، نە از دەيسىڭ؟

بوسقا آۋرە قىلماي چىنگىدى آيت:

چارق اۋرب تىنچىدىق بىرمەيسىڭ،

بىرلاساق بىرمەن قايت.

آبۇير، اتاق سول جاندا

كىدى كوب جۇرت ماقتاسا:

اول ماقتاۋدان نە پايدا،

كوب ماقتاۋن تايىاسا؟!

كوب، تاڭىرى - اتقان، ماقتاىما

اول تاڭىرى - اتقان بولماسا؟

جو قدى، باردى چاتبايما
كوبدك، اوزى او كباسا.

ماقتاۋ، جيل — سوز جانغا قاس

خوچە مەتىل چىغارغان.

بىر ماقتاسا بوقتاماس

ايل تابلسا قۇمارلان.

جورتدك بىرى سوز ساتقان،

ساب آلب نە كىرەك؟

بىكى سوزدى تاثيرى آتقان

چىر آيلانغان دو كىگەلەك.

سەلب الما سوز ساتسا.

اول آستدى آكداماس،

بىلەتكەنك (۳۲) بىرى آچقا،

اير چاقىسىن تاكداماس.

مىن ماقتاننك قولى ايمىس،

چن آقلاغا زورلىق چوق.

آمت اۇرغان كوب بۇل ايمىس،

اولم باردا حورلىق چوق.

ءاومىر، دۇنيە دىگەنك

آغب جاتقان سۆز ايكەن.

چاقسى، جامان كورگەنك

اويللى بىرسەك ئۇز ايكەن.

۷

جۈرەگم اويىباي سوقبا ايندى،

بولا بيزمە تەم كۈلكى.

كۈرمەيسىگبە نوقتا ايندى،

كىگە سىننىڭ سول جىيىلى.

جىتىم قوزى تاس — باور

تۇڭىلەردە اوتىغار.

سورلى جۈرەك مۇنچا آور

نىگە قاندى سوقتىغار.

سىنىسەرگە چار تابالماي

سىندەلەدى ايت جۈرەك.

تەرلىكدە ئېر قانالماي

بۇل نە دىگەن تىنتىرەك؟!

جوق دىب ايدۇ كىرەگك،

نوب جىيىب ايك ئېر بولەك،

كىرەك كىلەر دىمە ايدۇ،

ايندىگى كىرەك قاي كىرەك.

1892

۸

آل سىننىن، سىننىن،

آيتقانىڭا كۈنەين.

چالما اوراغان سوپىنىڭ
 "اچن آرام دىمىدىن
 آق كوڭلىدى "ادل جان
 تايىلار دىب كورەين:
 يا سۆيسە يا كۆلسە
 ايلجرەين، تونەين.

چارالى كوڭل جازىلار
 دۇنيەدە راخات بار چغار.
 جاقسى ادام دىگەن قور سوز
 ابدىس چغار، تايىلار.
 اوتكەن ادام، كورگەن بۇس
 نە قلسادا بۇر بولار?
 دىب ناب ايم، ماغان نان،
 نە تابدم مین نانغاننان؟
 جۇرە كەدى قان قەدى
 اوتكەن ادام، اولگەن جان.

اقل از دەب ازەرلەب
 بۇرن سناپ ساندالغان،
 بۇرن تايىباي سولاردۇڭ
 ايندى اچىمە اوى سالغان.
 تۇلا بويدى اۋولاتدى
 بۇرى آنداغچ سۇم جالغان.

باسىڭا تىيىدى بايقادۇڭ.
 بارىنەن باسدى چايقادۇڭ،
 باغى بارما آيتارڭ،
 مانغىچ بولساڭ ايندى نان!

1893

۹

كولەڭكە باسن اوزارتىب
 آلسدى كوزدەن جاسرسا،
 كۈندى ۋاقت قزارتىب
 كوك جىيە كدەن آسرسا،
 كۇڭگرت كوڭلەم سىرلاستار
 سۇرقلت تارتقان بىي — ۋاققا،
 تومەن قاراب مۇڭداسار
 اوى جىبەرب آر جاققا.

اوتكەن *اومر، قۇۋ سوقبات،

قدىرادى تالايدى.

كم آلدادى، كم توقبات

سالدى، سونى ساتايدى

يىنى تابساڭ اونى *تاب،

جارامايدى كىرەككە.

اوڭكەي ئوۋدى جىيب آب

سىيىدى سورلى جورەككە.

آداسقان كۇچك سغىدى.

اۋلب جۇرتقا قايتقان اوى.

اوكندى جولك يىكندى،

آورە بولما اونى غوى.

ايرمەن (۳۳) چقدى ۋايت قلب

ۋييداي چاچقان ايگنگە.

جاي جۇرگەندى ۋاورت قلب

تنچ اولسە كچى تيگندە.

1895

۱۰

آدامنك كىيى ۋر ئىزدەرى،

كوئلدە آلك باسلسا،

ۋنا ۋردك يىرگەن اونەرى،

كوك بۇلتدان آچلسا،

سلدراپ اوئكەي كىلىسم،

ناس بۇلاقك سۇۋنداي،

كەرلەگەن جۇرەك ۋوزى ۋوچن-

تۇرا آلماس آستە جۇۋنباي.

ۋنا ۋردك كۇنى جارفىراب

اۋيقىدان كوئكل آچار كوز،

قۇۋاتدان، اويدان باس قۇراب

ايركەلەنب چغار ۋسوز

سوندا آقن يىلن بۇۋىنب
 آلدى - آرتينا قارانار،
 دۇنيە كىرن جۇۋىنب
 كورىنب اويغا سوز سالار.

قراچا قاراب قىرما
 مۇك مین زاردى قولغا آلا،
 كىكدهنب نادان زۇلغا
 چيىرچق آتار، تولغانار.
 آدەلەت يىنەن آقلا
 سناتب كورگەن - بىلگەن،
 بىلدىرەر آلس - جاقىغا
 سولاردك سويلە دىگەن.

ازالى جۇرەك، دولى فول،
 اوۋلى سىيا، آچچى تىل
 نە جازب كىتسە جايى سول،
 چىك كورسەڭدەر، اوزك بىل.

1896

۱۱

قۇۋاتى اوتداى بۇرقىراب
 ۋازىنگە (۳۴) اولچەب تىزلىگەن،
 جاشبىرلى جايداى سۇقىراب
 كوك بۇلداى اۋزلىگەن

(آباى 8).

قايىران ئىل، قايىران ۋەسوز-
نادانغا كلاسسىز.

تاۋە كېل مېن باتىرادى
اوتكىر ئىلدى نايىزا ايتىب،
سايىسب - آق باقدى غوى
نېچە ۋەتۇرلى آيلا ايتىب .
اويانباي، قايىران جورى،
اۋيالماي قال جىمىرت.
آقلى مېن اويىلاب بىلگەن ۋەسوز
بو يىنكا جوقباس سرغانار.
انئالى جورىك سىزگەن ۋەسوز
بار تامردى قۇۋالار.
آن سالار، خاتقا آلار،
تۈبىندە قۇرقالار.

1898

۱۲

سۇم دۇيىنە توناب جاتىرەسك بارما؟
باياغى كۇچ، باياغى ۋەتۈسك بارما؟
آلدى ۋەت، آرتى او كىنىچ آلدامچى ۋە اومر
جىلك بىن جىرگە ئىقباس كىسك بارە؟
دامى قايتىباس، بۇزلماس ۋەتاندى بارما؟
بىر بىس كۇننىك اورنى جوق آبتىغارغا.

قاي قزيغى تاتيىدى قۇۋ اومردك
تاتۇۋدى آراز، جاقندى جات قلازغا؟

1898

۱۳

اولسەم اورنم قارا جيرسىز بولمايما؟
 اوتكر تىل بىر اۇيالچاق قىز بولمايما؟
 ماجانيبات، عاداۋات (۲۵) بين مايداندا سقان
 قايران مينك جۇرەگم مۇز بولمايما؟
 آمالسىز ئاقدر بىر كۇن كىز بولمايما،
 برەۋگە جاي، برەۋگە تىز بولمايما؟
 آساۋ جۇرەك آياغن چالس باسقان
 جىرىن تاۋب آرتقىغا سوز، بولمايما.
 سوندا جاۋاب بىرە آلمان مين بىچارە،
 سزدرگە ايركن تىهر بايقاب قارا
 ايكي كۆيمەك بىر جانغا ادەلەتتە
 قانى قارا بىر جانمن چانى جارا.
 جۇرەگىڭنىڭ نۆيىنە تىرەك بويلا.
 مين جۇمباق آدامەن اونى دا اويلا.
 سوقتەقبالى، سوقباقسىز جىردە اوسدم،
 مەن مين جالغىز آلدىم كىنا قويما.
 جاسەمدا آلت اوسدم اويدان جىراق،
 آيلاغا، آچۇۋوغادا جاقدم چىراق.

ايرته اوياندم، اويلاندم، جيته آلامدم،

ايتوك- باسدى كوب كوردم ايلدن بىر - آق.

اوى كوكگهلى تيمهدى ايرك اوزيمه،

ساندالمامين كون كيچكهن نوسبه ازمه.

اوزى ايرمهى، ايرك بىرمهى جورث قور ايتدى،

سین ايسرکهه تنج اويقتات، باق سوزيمه.

اچم تولغان اوؤ مين اورت، سرتم دوردى.

مين كيلمسهكه كيتهرمن توك اوندرمهى.

اولمك چركش اوسه كچى جورثقا حيار،

سرمدى توقماتايين آيتا بىرمهى.

1898

۱۴

ايسكده بارما جاس كونك،

كوكيره گك تولق، باسك بوس،

قايعيسز، اويسز ماس كونك،

كمدى كورسكك بارى دوس.

ماحاببات، قزق، مال مين باق

كورينؤوچى ايدك دوسقا اورثلق،

اؤميتى جاقن كوئلى آق،

بولارما سونداى قزق چاقن؟

خوداي - آو قايدا سول جلدار؟

ماحاببات قزق مول جلدار.

آقيرن - آقيرن چيگينب
آلداپ كيتدى قورغرلار.

جاليناسك، بوقتايسن،

ساغيناسك، جوقتايسن.

خاسيهت كيتدى، دوس كيتدى،

جيهته آلميسك توقتايسن.

كوزيمه جاس بير. جلاين،

چدام بير، سابر قلاين.

جارالى بولغان جوره ككه

داۋا بير جاماب سنين...

1899

۱۵

جوره گم مينك قرق جاماۋ،

قياناتچل دۇنيەدەن

قايتب آمان قالسن ساۋ،

قايتقاننان سوڭ آر نيدەن.

ءاولدى كەيسى كەيسى جاۋ.

كەدى سۇيسن بۇل جورەك،

كى قاستق، كى داۋ،

سۇيەنەرگە جوق ترەك،

كارىلكدە تۇر تاقاۋ،

آلدىمۇدا آيلا جوق،

قايغيسزدك مبارى آساؤ،
بزرگه اونان پايدا جوق.

قان جوره كده قايغىلى - آؤ،
قاييرىلا كيتت سين ماغان،
خاسيهتن اويلان - آؤ
قام كوكلدك تنباغان.

1899

۱۶

جوره كم نينى سينره سك،
سينهن باسقا جان جوقبا؟
دؤنيهنى كوكلم كيزه سك،
تياناق جوقبا؟ قوى توقتا!

سينرگه نكدى سينرديرب
جيتنه آلمادك اورناققا،
تيرى جاننان بيزدرب
آپاراسك قاي جاققا؟

اورتاقدق، تنچدق دوستق غوى،
اونك قاديرن كم بلهر؟
آر كمگه تلهؤ قوسدق غوى،
مبارى آلامچى ساؤده گهر.

خالقك آتى كيرهك غوى
يا ماقتاۋغا، بوقتاۋغا،
قۇبىلغا (۳۶) بارى زيرهك غوى.
بارى جايىز توقتاۋغا.

دوسدى قايدان تاباسك.
كىنكەسەرگە آدم جوق.
ءارلى - بىرلى چاباسك،
جالغزدىدان جامان جوق.
آقل آيتسك برەۋگە،
ءاچك ايرب ايگىلب،
اۋبالماس آقى تلەۋگە،
بىرمەسەك قالار تۇتۇلب.

آقى بىرب تىكدانقان
سوز كوكەيگە فونارما؟
قۇلاغن ساتقان، تاكىرى آتقان،
اوكديرارما، اوكارما؟

كۈيەسك جۇرەك، كۈيەسك،
كۈيگەنكەنەن نە پايدا؟
دۈنيەدە نىنى سۈيەسك،
اومر قايدا، دوس قايدا؟!..

كوئل كۆيى تاغيدا
 ۋاومىرسىز جاننىڭ آلدى، چىن،
 آۋداردى اولەڭ جاغينا
 ناپسىنىڭ سىنغان قاينغىسن.

جات جىردە ايلگە قوسلامى
 سىنىدى دوستىز جالناقدا،
 كوك قانات بىيس قۇسندى
 قۇۋ. آغاچقا قوناقدا،

اول بۇتاقدان قوزغالماس
 او كىرىب داۋل سوتسا سول.
 اوز كەگە بولا جىرلاماس،
 استق كۇندى جوقتار اول.

جانمىنىڭ چارق جۇلدۇزى
 جاماندىق كۇندە جارم سىڭ.
 سوز بولسنى ايسكى اير سوزى،
 كىيىنىڭكىگە قالسنى.

۱۷. بولم

زاماندا سادارى تۆۋرالى

۱

كوزىنەن باسقا اويى جوق
 ادامنىك نادان آورهسى،
 سوندادا كوڭلى دم - آق توق،
 جايقاك، قايقاك آرنىسى.

بلمەيسىك ديسىم جيل - او كېدە،
 دىيدى اوداغى تاڭر اسى
 برينەن بىرى بولە كېدە
 ايدەمنىك آبل بىندەسى؟

جۇرە كدك كوزى آچلسا
 خاقلىقنىك نۇسر ساۋلەسى،
 اچدە گى كرى قاجرسا
 ادامنىك خىكمەت كىۋدەسى.

ناداننىك كوڭلى باسب تور

قارا ئغىلىق پىردەسى،
 آقلىدان بوى قاقچ تور،
 اويندا بىر - آق چارۋاسى.

كىتابدى مولدا تىرس اوقر
 داغاراداي بولب سالدەسى.

مال قۇمار كوئىلى يىك سوقر،
 بۇر كئەن كىبە جىم جىسى؟
 جۇرە كدە آينا جوق بولسا،
 سوز بولمايدى او ككەسى،
 تكداعىچ قانچا كوب بولسا
 سوز او غارلق كىم كسى.

1891

۲

مىنسىنبەۋچى - ايم ناداندى
 آقلىز دىب قور تۇتب.
 تۇزەتەك ايدم زاماندى،
 سوزمدى دم - آق زور تۇتب.
 تابىدام كومەك اوزىمە
 كوب نادان مىن آلىسب،
 كۈنەدى ايچ كىم سوزىمە
 آدەتتە قارىسب.
 جان چوچىرلىق تۇرنە
 بىرى بىردەى ايليرب،
 اۇستاي - آلامم بىرنە،
 كىكىيدى كىين چىگىرپ.
 آرینە مىن ايل كىتىدى،
 قوقىلاندى، ماقتاندى.

قۇۋات بىدى، كۈن اوتىدى

چارلقا خۇداى جاتقاندى.

مىن قاجىغان آرقىن،

قاتن - بالا قوناغى.

سىندەر گەدە قانقىن،

جۇرتك آناۋ باياغى.

چارلى ايمەسېن، زارلىمىن،

مۇنى اويلا تولغانىب.

جۇرتىم دىۋگە آرلىمىن،

اوزگە جۇرتدان اويالىب.

بارمتامىن پارتيا،

بارى ماستق جۇرت قۇمار.

سپرا ايلرمە سۇزقيا،

كوب پيانچىك (۳۷) نىنى اۇغار.

تائۇۋلقدى، تىنچىقدى

قوكر كورەر، كىم كورەر.

لۇزلق بىنەن قۇۋلدى،

فرق كورەر، اوك - اينەر.

مۇنداى ايلدەن بويك تارت،

مىن قاجىدىم، سىن قاچ!

آيتىب - آيتىب اوتدى قارت،

كونبىدى جۇرت، نە لاج!

۷. بولم

اوگت تۇۋرالى

I

بازارغا قاراب تۇرسام ئۆركم بارار،

ازدەگەنى نەبولسا سول تايىلار،

برەۋ آستق آلاى، برەۋ مارجان،

آركمگە برەدى نارسە بېرمەس بازار.

آركمىڭ ئوزى ازدەگەن نارسىسى بار،

سوملاب آچاسىنا سونان آلا.

برەۋ اوقباس بۇل سوزدى، برەۋ اوغار،

باغاسن بايم قىلمى آك — تاك بولار.

سوزدى اوغار اوسى كۈندە كىسى بارما؟

دېمەيمىن جالپاق جورىقا برەدى جاغار.

جازغان سوڭ جىردە قالماس تىسك مۇنچاق،

برەۋدەن برەۋ آلب ايلگە تاراز.

بىر كىسى ايمەس جازغانم جالپاق جورى قولى

چامدانباي — آق، چىراقدار، اوقساک چارار.

«ايت مارجاندى نەقلىسن» دېگەن سوز بار،

ساۋلەسى بار جىگىندەر بىر اويلانار.

1886.

غلم تايىلى ماقتانبا،
 اورن تايىلى بابتانبا،
 قۇمارلانىب چاتدانبا،
 اويىناب بوسقا كۇلۇۋگە.

يىس نارسەدىن قاچق بول،
 يىس نارسەگە آسق بول،
 آدام بولام ديسە ئىز.
 تىلەۋك، *اوميرك آلدكدا،
 اوغان قاينى جيسە ئىز.

اوسەك، اوتيرك، ماقتانچاق،
 ايرىنچىك، يىكەر مال چاچچاق،
 يىس دۇسپانك بلسە ئىز.

تالاب، ايكىك، تيرەك اوى،
 قاناغات، رانچم اويلاپ قوى،
 يىس آصل *اس كونسە ئىز.

جاماندىق كورسەك ئافراتدى (۲۸).
 سۇۋىتىب كوئىل تيسا ئىز.
 چاقبىلىق كورسەك غىبراتدى،
 اونى اويغا جيسا ئىز.

غالم بولماي نىمەنە
 بالالقدى قيسا ئىز،

بولماساڭدا اوقساب باق،
 پىر غالمدى كورسەڭىز.
 اوندای بولماق قايدا دىب،
 آيتبا علم سۇيسەڭىز.

دۇنيەدە اوزى، مالدا اوزى،
 غلماغا كوئىل بىرسەڭىز.
 بىلگەندەردىڭ سوزىنە
 ماحاببات بىن ايرسەڭىز.

آقل سىنبى سىنبەڭىز،
 پىر اسكە كىنر كىلسەڭىز.
 آق — ساقال آيتدى، باي آيتدى،
 كم بولسا ميبلى سول آيتدى،
 آقل مینەن جىگسەڭىز.

ناداندارغا بوى بىرمە،
 چن مینەن اولسەڭىز.
 آیات، خادىس ايمەس قوى،
 كاپىر بولدىڭ ديمەس قوى،
 قانچا قارسى كىلسەڭىز.
 كوب اورندا كورینە آيتبا،
 بىزدىڭ سوزگە ايرسەڭىز.

مۇنى جازغان كسىنىڭ،
 آتن بلمە، سوزن بىل،
 اوسى جالغان دۇنيەدەن.

چيچەن دە اوتكەن نەبەل،
 كوسەم دە اوتكەن نە ئۇلدۇل!
 سوز مانىسن بلسە ئىز،
 آقل ميزان، اولچە ئۇقل.

ايگەر قيسق كورنە
 ميبلك تاستا، ميبلك كۇل،
 ايگەر تۇزۇۋ كورنە
 اويلاپ — اويلاپ قۇلاققا ۱.
 آخماق كوب، آقلى آز،
 ديمە، كويۇك سوزى پۇل.

چاقىنك سوزى ئاتدى ديب
 چاقىنم آيتدى ديب كورمە،
 ناداندىق بين كىم آيتسا
 اوندلى ۋەتۇبىز سوزگە ايرمە،
 سزگە آيتان خاۋفم پۇل.

ءاوزك ءاۋچن اۋيرەنسەك
 جاماندۇدان چيرەنسەك
 آچىلارسن جاما — جل.
 برەۋ ءاۋچن اۋيرەنسەك،
 برەۋ بلمەس سين بلسەك،
 بلىگەنسەكك ۋەبارى تۇل.

سوزىنە قاراي كسىنى آل،
 كسىگە قاراب سوز آلما.

چن سوز قايىس بله آلماي
 آر نارسهدن قۇرقالما.

مۇنى جازغان بىلگەن قۇل،
 عۇلما داۋۋانىسى (۳۹)،
 سولاي دىيدى اول سىنچل
 سوزن اوقب جانا اويلا،
 تىنر اۋيرەنب، تىنر جويما،
 جاس ۋاقتدا كوڭل گۈل.

1886.

۳

آسم — ياز بولما آرنىگە،
 اوندر — ياز بولسۇك آرقالان.
 سين دە بىر كىرپىچ دۇنيە گە،
 كىتىگن تاب — دا بارقالان.

قايرات بين آقل جول تابار
 قاچقانغادا، قۇۋغانغا.

آدالت، چافقات كمدە بار،
 سول جاراسار تۇۋغانغا.

باستىبقى ايگەۋ سوۋغىسىز
 بىدە قالسا قازاققا،

آلدك جان، آرتك موز،

بارار ايدك قاي جاققا.

پايداني كورسەكك باس اۋرب،

ماقتاندى ازدهب قايغى آما.

ەمنەككى اۋرلاب جاسىرب

مايدانغا تۈسبەي بايگە آما.

اوزئەدە بارمىن كوزگە اۋرب

آرتىلام دىمە اوزگەدەن.

كۈندەستىگن قوزدىرب

آزايقا قالما اينىدەن.

آقىرن جۈرب آتق باس،

ايگبەگك كىتبەس دالاغا.

اۋستندق قلغان جالقاس

اۋىزە تۈۋدەن بالاغا.

1894.

۴

كوك تۇمان آلدكداغى كىلەر زامان،

ەۋمتدى ساۋلە ايتب كوز كوب قادلغان.

كوب جىلدار كوب كۈندى آيداب كىلە جاتىر،

سىپپات جوق، سۋرەتدە جوق، كوزم تالغان.

• (آباي 9) .

اول كۇندەر اوتكەن كۈن مېن بېرى بېر ماس.
 كېلەر - كېتەر آرتىنا ەاز قالدىماس.
 سونك بېرى آرناۋلى تاۋسۇنچى كۈن.
 آرعىسن بېر - آق آلا بلەدى راس.

آق مېن جان - مېن ەوزم، ەنان مېنىكۈ.
 مېنى مېن مېنىكىكەك ماغاسى ايكى
 مېن اولەككە تاقدر جوق آۋەل ناسدان
 مېنىكى اولسە - ەاولسن، ەوان بېكى
 چراقدار، انتالار ك مېنىكەندە،

ەنان قۇمارن ازىيىسن كۈنى - بۇندە.

آدالەت بېن آربىلىق، ەماخاينات بېن،

اۋى جولداسك قابردان ەآرى اوتكەندە.

ماغاسات، پايداغاسات قلىغكدى،

الاىلا الەى اۋى مېن تۇنىغكدى.

سوندا اومردەن آلدەمچى بولا آلماسك،

اول بىلدىرمەى ئورلاماق قزىغكدى.

آدام غاپىل دۇنيەنى دېر مېنىكى،

مېنىكى دىب جورگەندك بېرى اۋنىكى.

ەنان قال، مالدا قال، جان كەتكەندە،

سونى اوبلا، بولادى نە سېنىكى.

مازلۇمغا (۴۰) جانك آچىب ەاچك كۇيسن،

خاراكات قل پايداسى كۈبكە تېيىن.

كوبدك قامن آۋەلدە تاڭرى اويلاغان
 «مىن سۇيگەندى سۇيدى» دىب ايتك سۇيسن
 كوبدك بارن كوب دىمە، كوبدە بولك.
 كوب ايت جىگك كوك ايتدى كوندە جىمك
 آدالەت بىن مارخامات كوب آزيغى،
 قايدا كورسەك بولب باق سوغان كومك
 «آركمىك ماقسۇدى اوز كىرەگىدە،
 بىلە آمام پىيغن، زىرەگىدە.
 ساياز (۴۱) جوزەر، سايقالدار، عافل قالار
 حاقيقاتدا، — عن داغى تىرەگىدە.

1897.

۵

ساۋلەك بولسا كىۋدەگدە،
 مىن سوزدە كوئل بول،
 اىگەر ساۋلەك بولسا
 مىيلك تولى، مىيلك اول.
 تانىماسك، كورمىسك
 قابتاغان سوك كوزدى چىل
 ايامسرتق نامازدا
 قزل باسك سالغان جول

كوب چۇۋلداق نەتبار،

بىلەمسە بىر كىمەل.

بىرە كەلى بولسا ايل،

جاغاسى جايللاۋ او — بىر كول.

جاپىراغى جايقالب

بۇلغاقدایدی سوقسا جیل،

جان — جاغىنان كۇر كىرەب

قۇب جاتسا آققان سىل.

اونۇك مالى اوز گەندەن

اوز گەچە بولب اوسەر تىل.

بىرە كەسى كىتكەن ايل،

سۇۋى آچىغان باتباق كول.

قۇسى قانۇلداب جاغلاب،

سۇۋلاى — آلماس جازغى تولى.

اونۇك سۇۋن اچكەن مال

تچقاق ئىيب آسباس بىل.

كول دىب اونى كم جايلار،

سۇۋى قۇرسن او — بىر ءچول.

ايدەنىتسە (۴۲) جاقىسى،

ايرگەن ايل بىينە نول (۴۳)

ايدەنىتسە نولسز — آق،

اوز باسندىق بولار سول.

ايدەنيتىدە كىتكەندە

نە بولادى اوڭكەي نول؟!

بىرە كەگدى قاچرما،

ايل ۋايت بولسا جاقسى سول.

راس سوزگە تالاسب

آت جىم بولما، جانم كىل.

1889

6

سەنبە جورثقا تۇزسادا قانچا ۋاقتاب،

أۆرە ايتىدى اچىنە قۇۋلق ساقتاب،

اوزىكە سەن، اوزكدى آلب چىغار

اىكەگن مەن آفيلك ايكى جاقداب.

اوزكدى سىنگىچدىكىن اۆرە ايتبە،

قۇمار — پاز بوب ماقتاندى قۇۋب كىتبە،

جورثىن بىرگە اوزكدى قوسا آلداسب

سالپلداپ ساغم قۇۋغان بويىكا ايببە؟!

قاينغى كىلسە قارىسى تۇر قۇلاى بىرمە،

قزق كىلسە قزقبا، اوڭخاققا ايرمە.

جۆرە كىكە سۇڭگىدە تۇبن كوزدە.

سونان تابقان چن آسلە تاستاى كورمە.

1897

۷

آدم بۇر بوق كۆتەرگەن بوقدۇك قابى
 بوقدان ساسق بولاسن اولسەك تاغى.
 مېنى مېن سېن تېگبە دېس ماڧتاناسن،
 بلمىزك بېلىگىسى اول باياغى.
 كىچە بالا ائىك، كىلدك عوى تالاي جاسقا،
 كور جىتىدى بۇر قالدىدا تۇرا الماسقا.
 آدامدى سۇي، آلالنك حېكمەتن سۇي،
 نە فېرق بار اومردە سونان باسقا.

1899

۸

چاپراغى قۇۋارغان ايسكى اۋمىتبىن،
 زايا قىب (۴۴)، اۋمر سۇرب بوس عجۇربىن
 جىر قاغىب كوئىلدى تىجىتبايدى
 قاچانغى اوتب كىتىكەن بۇلدىر كوب نۇن.
 اۋى - داۋرەن، اۋمر ايمىس، بۇر كوردگەن تۇس.
 اويغا تويما، فرقدى خيالدان كۇس.
 قاراچى اۋز بويىلدى، تۇگەلمە ايكەن،
 استىق جۇرەك، اۋك - چىراي، قۇۋاتىين ئۇچ.
 نوگكەرىلب قۇبىلغان جۇرت بۇر ساغىم.
 چىنغا چىداپ قوسا الماس انتىماغىن،

كۆيدىك آوزن كۆزەتسەك كۆن كورمەيسن
 اور كدى، اوزك كۆزەت، كىل چراغم!
 1901

 ۹

قۇوانا كداو حاستققا،
 ايلرمە كۆلكى ماستققا
 كوزك مايدان جيتەدى
 دوستوبىنەن قاستققا.
 قۇرىككۇق فرق دىكەن
 سوز ايكەن دىب آب چقىا.
 آدالدىن تابقان تىيدى
 سالدا ساقنا قاپچققا.
 فولداغلكى قورغاب باق،
 مال آرزان دىب آتققا.
 سپاينى جۇردە چاروا اويلا،
 دا كغويلاىب قاتققا
 بىت آلدى خانغا بوى سالما
 حورلوق جۇرمەس ساقققا
 ايلوۋ بىسدە بىزداغى
 سپىنيسەر آدام تابققا؟
 آرسنا قۇمار بولغاندا
 اوپەر - توپەر چار - چوققا،

تۆسبەي جۇرمە كوردكې
جالاك — جۇلاك تاق — تۇوققا!

1901

۱۰

اوسى قىز قازاققا

ماقتانكې، آسكې؟

قىزى باسار آرتىنان

ايت دايارما قاسكدا؟

بويىكا سىكې، اورمى بولغان

قىزى — باستى جاسكدا

قىزىچىل، سىمىز، جاز قىز

بىر اۋلىكەن بورچ باسكدا.

جۇۋاسدى مىندە آيران، اچ،

جوق نىمەگە چاتلما.

اۋرى، زالم، قۇۋلارغا

ناساناغا چانچالما.

جلقىنى آكدب اۋرى، جۇر

آر توبەنك تاسكدا.

اۋى كوزى مىن قاراساك

قويدان جلقى آسلىما؟

ماقتانغا بولا جىلام دىب

جلقى، اۋچىن جۇرتقا باس اۋرما.

قەمز سېمىز دېگەنك
 نېر ماقتان غوى جاسرما،
 ماقتان قۇوما، كېرەك قۇۋ،
 اويسزدارغا قوسلما.
 قويندا آقچا، قولداقوى،
 كۈزەتچى اوڭلى چوچىما.

1901

۱۱

جاستقدك اوتى جالنداب
 جاس جۇرەكده جانغان چاقرا
 تالابدك آتى آرنداب
 آر قىيىنغا سالغان چاقرا

ۋايم از، ۋامت كوب،
 ايت آور ماس بيىنەتكە،
 بۇكۈن - ايرتەك جيتەم ديب
 كوڭلگە آغان داۋلەتكە.

قايرات بين كىرب جالنبای،
 آقل مين تاۋب آيلاسن،
 مين قالاپغا سالنبای
 جلى جۇز بين جايىلسن.

قايراتقا سىنب قاقىقبای
 جازاسن تاۋب جاۋلاسا.

قاتنچا تىل مېن چاقتىباي

مايدانغا چقسا چاراسار.

جالىنى قايتار دېنەنك،

اۋنەمى تۇرماس اوسى چاق!

تالاغى كارى دۇنيەنك

بۇ كېتىگن اۋستاب - باق!

قۇيرىغى چايان، بېتىسى ادام

بايقامى سېنبە قۇربۇغا.

جلماڭى سرتدا اچى آرام

كىز بولار قايدا سورلىغا.

دوسىڭا دوستق قارز اس،

دۇسپانىڭا ادل بول.

اسىغىس تۇبى او كېنىچ،

اويلاىب آلماتق ساىبر سول.

اق كوڭلدى جاقسىدان

آيانىنى سالىس اوزتاغا.

اقىلى، آرى تابىچىدان

قۇو سوزن آلما قولقاغا.

سۇم، سۇرقىيا، قۇو زامان

گۈل كورىنەر جگىسكە.

قزىدى اومر جايىناغان،

كىۋدەسى تواب اۋمتكە.

بۇ نارسىنى اۋناتسا

قايتا اويلاىب قاراماس،

ماقتانېب جۇرتدى چۈولاتسا
 قۇمارى سول، قزبا - باس،
 سىنىسىزگە كېلىگەندە
 سىنە يېرەر تالغاماي،
 جۇرتى قۇرغۇر سىنگىچكە
 تۇرما قۇرۇق جالغاماي،
 آرى كىتكەن آداغچ
 مېنى - آق آدا، سو كېيىن،
 بالى تامغان جاس قاس
 اورماسا كىچى كو كدەين،
 سىنى جاقى كوزمىسە
 سىنىرمە ايدى سوزىگە؟
 يايرم - آى دىب نىراسە
 آرايمىسە اوزىگە؟!

1891

۷۱. بولم

اوى تۇۋرالى.

۱

جاقىلىق اۇزاق تۇرمايدى،
 جاماندىق آركىز توزبايدى
 اۇمتدۇك آتى ايليرب
 قوس تىزگىندى سوزبايدى،

قانچا تکه سالساڭدا
 ۋايمندن اوزبايدى .
 بۇر قاينىنى اويلاساڭ
 جۇز قاينىنى قوزغايدى

قۇرساغان بۇلت آچلماي
 اسپاننك ءجۇزى كوگەرمەس .
 اۇرپەيگەن جۇرەك باسلماي
 تالابدى كوڭل ايلرمەس .

چرايدى قاينى جاسرماي
 كۇلكينك ايرنى كينزەرمەس .
 چداساڭ ايسدى قاچرماي
 قولداتب، قورغىب جبەرمەس .

كينز كىلسە قاينى قات - قابات
 قاڭغرتباي قوماس ادامدى .
 خاسىيەتسىز تۇوغان اوداجات
 كۇڭكەلدەب بىرەر سازاڭدى .

باريندن دە سول قىمبات ،
 قايتىرساڭ اوڭكەي ناداندى؟
 سپرا باترء سىم قىربات (۹۸)
 ماقتان مېن آلك مازامدى .

الای سۇۋغامای بىتبىس قوی اوتكەنگە،
 كۆلەمىز قاسقىر جالاب ەدام ايتكەنگە.
 سول قاسقىرچا آلفداب تۆك تابىادم ،
 كوئىلكى جايلاۋىنان ايل كىتكەنبە ؟

بىرگەنبە تاكىرم ساغان اوزگە تۇۋس ،
 قلاسۇ جىر جىھاندى بىر- آق اۋۋس.
 چارقىداب چار تارافدان كوئىل سورلى
 تابباغان بىر تىناق نىتكەن قۇۋس .

كۆنى- تۇنى اويىدا بىر- آق تاكىرى ،
 اوزىنە قۇمار قلغان ، اونۇكى آمىرى .
 خالققا (۴۵) ماخلۇق آقىلى جىتە آلايدى ،
 اوىمىن بىلگەن نارسىمىز بارى داھىرى (۴۶) .

اوزگەنى آقلا اويغا قوندىرادى ،
 بلە آلامى بىر تاكىرىنى بولدىرادى .
 تالب اۇيقتاب كوزىكىدى آچىسىمىن
 تالپىنب تاغىدا اويلاپ سورقلادى .

كوئىلكە چىك - چۇبالى اوى آلامىن ،
 سوندا اوى اويلامى قويا آلامىن .
 آقلىك جىتەگەنى ، آرمان ايمىس ،
 قۇمارسىز قۇرمۇلكۇۋگە تويا آلامىن .

میکن بىر كەن. خالق قلغان اول لامىكەن (۴۷).

تۆب ايفسن كو كسەمەي بولاما ايسكەن؟

جانا اوغان قايتباسك اونى اويلاماي .

اوزگە ماقۇد آقلىغا تولاما ايسكەن؟

اومر جولى تىلر سوقىتاق، بىر ايسكەن جاق،

ايسكەن بىكى باسن اوستاغان خاق.

ايسكەن حولدا تىناق نىكەن جوق،

قۇلاب كىتە. تۇورا چوق، كوزىگە باتق.

1895

۳

اولسە اولەر تايىغات، آدام اولمەس.

اول بىر - آق قايتىپ كىلىپ اويىتاب كۆلمەس.

مىنى مىن مېنىكىنىك آيرالغان .

اولدى دىب آت قويدى او ئىكەي بىلمەس .

كوب آدام دۇنيەگە بوى آلدرغان ،

بوى آلدىرىپ آياغن كوب چالدرغان .

اولدى دىكە سىماما؟ اويلاڭدارچى:

اولمەي - تۇلغن آرتىنا سوز قالدرغان .

كەم جۇزەر ترچىلىككە كوئىل بىرمەي .

باقى قويماس، پەننىدىك مەن كورمەي .

مەنى قابتدا ايسكەن بەنە آلماسك .

تېرىك اويدىك تىلمەپ ب سوئىنا بىرمەي .

بیره بیرسەڭ بیریسه

اؤمت ایتمەر تالاسب.

مالدادا بار جان مین ءتان،

آقل، سیزم بولماسا

ترچیلکدک نیسی ءسان،

تیزه کنگه بیت قویماسا؟

آتمدی آدام قویغان سوک

قایتب نادان بولاین .

خالقم نادان بولغان سوک

قایدا بارب اوکاین؟

1898

۷

توتی قۇس، تۇسدى كۈبەلەك

جاز سايلاردا كۇۋلەمەك .

بايچەچەك سولماق كۇيرەمەك،

كۈبەلەك اولمەك، سىيرەمەك .

آدام زاتقا نە كىرەك؟

سۇيەك، سىزبەك، كىيىنبەك،

خاراكات قىلماق، جۇگرمەك،

آقلمىن اويلاپ سويلەمەك .

(آباى 10).

۱. «آر كمدى زامان سۇيۈمەك ،
 زاماندى قاي جان بىلەمەك؟
 زامانغا جامان كۆيلىمەك ،
 زامانا اونى ايلىمەك.»

1902

۸

«آلانك» اوزى دە راس، «سوزى دە راس»،
 ايچ ۋاقتدا راس سوز جالغان بولماس.
 كۆب كىتاب كىلدى آللادان، اونك تورى
 آللانى تانيتۇوغا سوز آيرماس.

«آمانتو» (۴۹) اوقىماغان كسى بارما؟
 «ۋا كۇنۇ بېھى» (۵۰) دىگەن مېن «اسى بارما؟
 آلا اوز گەرمەس، آدام زات كۇندە اوز گەرەر.
 جارلق بېرد اول سزدر گە سوزدى اوغارغا.
 زامانا، چارۋا مەنز كۆنۈمە اوز گەردى،
 اولارغا كىز - كىزى مېن نايسى (۵۱) كىلدى.
 قاغىيدا، چارىيەتنى اوز گەرسەدە
 تاغرىفۇللا» (۵۲) ايچ جىردە اوز گەرمەدى.

كۆللى ماخلۇق اوز گەرەر، آلا اوز گەرمەس،
آهل كىتاب (۵۲) بۇل سوزدى بىكەر دىمەس.

آدام ناپىسى «اوزمچل مەنز بىنەن
بوس سوز بىنەن قاسداسباي تۇزۇۋ كىلمەس،

دوستق، قاستق، بارقىزق جۇرەك ۋاسى،
 آر—اۋياتدۇك ۋىر. آقل كۇزەتچىسى.
 آرمىن اۋيات سىنبەسە اوزگە بلىق،
 آرن آلقن بۇل كۇننۇك مىرتەبەسى.

قارتاڭ تارتقان ادامنان اوت آزاىماق،
 اوت آزاىسا ۋىر ۋاسدۇك ۋىارى تاىماق.
 چارۋاڭ ۋىچن كورنۇگەن آقل آيتب
 جولۇك تاىماق، آياغۇك تارتار ماىماق.

1902.

VII. ۋولم

اولەڭ تۇۋرالى.

اولەڭ ۋسوزدۇك پادچاسى، ۋسوز ساراسى،
 قىيننان قىيسترار اىر داناسى.
 تلىگە جىڭىل، جۇرەككە جلى تىيب
 تىب—تىگىس جۇمر كىلسن آينالاسى.

بوتەن ۋسوزىين بلخاسا ۋسوز آراسى،
 اول آقنۇك ۋىلمىز ۋىيچاراسى.
 آيتۇۋچى مىن تىگداۋچى كوبى نادان،
 بۇل جۇرتدۇك ۋسوز تانىماس ۋىر پاراسى.

آۋەلى آيات، خادىس سوزدۇك باسى،

قوسارلى ەبايت سەمال كىلدى آراسى.

قىيسىنى مەن قىزدى بولماسا سوز،

نىگە آيتسەن پايقامبار مەن ەجانا ەالاسى؟!

مىچتدۇك خۇتبا اوقىغان غۇلاماسى،

مەناجات غالمداردۇك زارلاناسى،

بىر سوزن ەبىر سوزىنە قىيىستىرار

ەآر بىرى كىلگەنچە ەاوز چاماسى.

اولەنگە ەآر كەنك آق بار تالاسى،

سوندادا سولاردۇك پار تاكداماسى.

ەچى آلتەن، سرتى كۇمس سوز چاقسىن

قازاقدۇك كىلىستەرە قاي بالاسى؟!

بۇرنغى ايسكى ئىدى تۇرسام بارلاب،

ماقالداپ آيتادى ايكەن ەسوزقوسارلاب.

آقندارى آقلسىز نادان كىلب

كور - چىردى اولەك قىدى جوقدان قارماب.

قوبزىين دومبرا آلب تۇندە سارناب

ەماقتاۋ اولەك آيتىدى ەآر كەنگە آرناب،

ەآر ايلدەن اولەك مەنەن قايرتەلب

كىترگەن سوز كادىرن جۇرتدى چارلاب.

مال ەاۋچەن ەتلەن بىزەب، جانن جالداپ

مال سۇراب برەۋدى آلداب، برەۋدى آرباب،

جات ايلدە خايرچىلىق قلب چۇرب،

ەاوز ايلەن باى دىب ماقتاب خۇداى قارغاب.

قايدا باي ماقتانچاققا بارغان تاڭداپ،
جيسادا باي بولمايدى فانچا مالدى تاپ.
قازاققا اولەكە ديسگەن بىر قاندىسىز،
بلچىقراق كورينەدى سولارداڭداق.

ايسكى بىچە اوتىرمان بوس ماڭداپ،
ايسكى آقنچا مال ءاۋچن تۇرمان زارلاب.
سوز تۇزەلدى، تىكداۋچى سىندە تۇزەل،
سىندەر گەدە كىلەين ايندى آياڭداپ.

باتردى آيتسام ايل چاۋب الغان تالاب،
قزدى آيتسام، قزقدى آيتسام قزدرمالاب،
آنچىن كۈن اوتكەرىك آنكىمەنك
تىكدار ايدك ءار سوزن مىڭا بالاب.

آق سوزگە ايتاسز ايل - چورت چابانداپ،
كونىگەنم - آق سوغان دىب چور تابانداپ.
كسىنگەن جىب كىتەر بىلمىز كوب،
چىدىرىم اوكىلەمە كوب چامانداپ.

آمالداپ قاراغايدى تالغا جالغاب
ءار كم چور آلار جىردك اىن قامداپ.
ماقتان قۇۋغان مال قۇمار نىنى اۋغالسن،
چىقباسا مىڭان برەۋ تالغاب - تالغاب.

مال جىيب آرلىدىن اۋولاب، قازلاب،
قۇۋسك ديسە قۇۋاناب چور اچاڭداپ.

قاسا، سوقسا بىر پايدا تۇسمەيدى
 ايلدۇك باين ايليرتب جاۋ مۇندالاب.
 انساپ، اۋيات، آر، نامس، ساپىر، تالاب،
 بۇلاردى كىرەك قىلماس ايچى كم قلاب.
 تىرەك غلم، تىرەك اوى ازدمەيدى
 اوتىركدى اوسىك يىن جۇندەى ساباب.

1887.

۲

برەۋدك كىسى اولسە قارالى اول،
 قازا كورگەن جۇرەگى جارالى اول،
 كوزىنك جاسن تىماى جلاب، جۇرب
 زارلاب نىگە آنگە سالدى اول؟
 كۇيەۋ كىلتىر، قىز اۋزات، تويگدى قل،
 قىز تانستىر، قىزقا جۇرت ار جاڭچىل؛
 خانامەندە (۵۸)، جار - جارمىن بيت - آچار بار،
 اولەكسىز سولار قىزق بولما گل.
 بالا تۇۋسا كۇزەتەر چلدە - خانان (۵۹).
 اولاردا اولەك آيتار چوۋلاب جانان.
 بۇرنغى جاقسىلاردان اورنەك قالغان،
 بىدە تاقىباق ماقال بار، اويلاب قارا.
 تۇۋغاندا دۇنيە ايسگن آچادى اولەك،
 اولەك مېن جىر قويىنا كىرەر دىنەك.

اومرده گى قزىڭك ىبارى اولمك مېن،
اويلانسا كچى بوس قاقباى ايلمك - سيلمك.

اوله كدى آيتباق توكگل اوغا آلماسن،
آيتساك دا اودده سينهن (۶۰) چغا آلماسن.

سين بلمه يدى ايكن ديب آيتباسنبا
نيگه مونچا سره سب خوب آلماسن.

اولمك ديگهن آر سوزدك اونا سېمى،

سوز قوسارلق اورايلى جاراسيمى.

سوزى تاتدى، ماغاناسى تۇزۇۋ كېلسه

اوغان كىنك اونا سار تالاسۇۋى؟!

قارنى توق قاسانادان اوقباس سوزدى.

سوزدى اوغار كوكېرە گى بولسا كوزدى.

كادېرن جاقسى سوزدك بلمر جانغا

تايبى آيتبا اوققانغا آيتار كىزدى.

سېمى دامەتتە، بېرسە آما ايچ آدمان،

نيك كېتەدى جاقسى اولمك سوز آيتقاننان؟!

سويسېنەرلك آدمدى خورمەت قل،

اولاق بول، آنن ساتب نارسە آلماننان.

كوب توبدا سوز تانرلىق كسىدە آز - آق،

اونداى چىردە سوز آيتب بولما مازاق،

برەۋى اولاي، برەۋى بۇلای قاراب

توكگل سوزدى تكد اوغا جوق غوى قازاق.

چورتانباي، دۇولاتىيىنەن بۇخار (۶۱) جىراۋ
 اولەڭكى ئبارى جاماۋ، ئبارى قۇراۋ،

آتەڭك، دۇنيە-آي، سوز تانر كىسى بولسا

كىچىلىگى ئآر جىردە- آق كورينەۋ تۇراۋ.

ماقسودم نىل اۇستارتب اونەر چاچبات،

ناداننك كوزن قويب كوڭلن آچبات.

اۈلگى آلسن دىيىمن اوپلى سچاس جگىدەر،

دۇۋمان (۶۲) ساۋق اويدا جوق اۋەل باسدا- آق

1888

۳

مىن جازبايىن اولەڭدى ايرمەك اۋچن،

جوق باردى ايرتەگىنى تيرمەك اۋچن.

كوكيرەگى سىزمدى، ئىلى اورامدى

جازدم اۈلگى جاسدارغا بىرمەك اۋچن.

بۇل سوزدى تاسر اۋقباس تالابدى اۋغار،

كوڭلىنك كوزى آچق سىرگەگى اۋچن.

ئۇزۇۋ كىل، قىيسق قىگر قرن كىلمەي،

سرتن تاتب ئاس بىبەس سرن كورمەي.

چۇۋ دىگەندە قۇلاڭك توساڭسىيدى

اوسكەن سوڭ مۇنداي سوزدى بۇرن كورمەي.

تاڭ قالاىن آلدڭخى آيتقاندى اۋقباي،

جانا آينا بىردىيدى جۇرت تىم بىرمەي.

سوز آیتدم آزیرەت آلی آیداغارسز،
 مۇندا جوق آلتن اینک ساری آلا قز (۶۳)،
 ایلده کاری جامانداپ اولم تلب
 بولس دینگەن جیرم جوق جگت آرسز.
 آسیره قزل ایمەس دیب جیرەنبە کز،
 تۆبی تیرەك سوز آرتق، بىر بايقارسز.
 باتردان پارمناچی تۇۋار داڭغوی،
 قزچلدا، قزچلدا آۋرە جان—غوی.
 آرسز، مالنە آقلسز چارۋاسز
 ایلرەملى ماس—كۈنەم بايقالغان غوی.
 بیس—آلتی میسر بانگە (۶۴) کۈلسە، ماز بوب،
 قیینامای قزل تەلدی، کیل، تل آل غوی.
 اولەڭی بار، اونەرلی مەنم سزگە
 جالینامن مۇندای سوز آیتبا بزگە.
 اوزگە تۈگەل، اوزینگە پایداسی جوق،
 ایسل اونەر قور بولب کیتەر تۈزگە.

1889

 ۴

كوئىل قۇسى قۇيقىچىر چار تارافقا
 آدام اويى تۇرلەنب آۋغان چاقدا.
 سالغان آن كوله كىمىسى سولى كوئىلدىك،
 تاكتىسىنە بىلەسن (۶۵) اول قۇلاققا.

چوقاب، قالق، سورغلاب تاملجىدى،
 جۇرەك تىرىبەب اوياتار باسدا مېيدى.
 بۇل دۇنيەنىڭ ەلازاتى ەبارى سوندا،
 اويسز قۇلاق آلا آلماس اونداى سېيدى.

اۇيقتاب جاتقان جۇرەكدى ەن اوياتار،
 اونۇك ەتاندى اورالغان ەمانى اوياتار.
 كەيسى زاۇق كەيسى مۇك دىرتىن قوزغاب
 جاس بالاچا كوئىلدى جاقسى اۇواتار (۶۶).

آدام آز مۇنى ەلب ەن سالارلق،
 نىكداۋچىدا آز اول آنەن باهرە آلارلق.
 مۇكەمىن چىققان، اورالغان ەتاندى كۇيگە
 جلى حۇرەك قايدا بار، قوزغالارلق!؟

كويىنەسە ەن باسى كېلەدى آچىچى،
 كىل نىكدا دىب اوزگەگە بولار باسچى.
 كىرم تولخاب ناۋىسار تۇگەر - كۇگەر،
 سول جىرىنە اويۇكەمىن آرالاسچى.

ەننىك دە اىستىسى بار، ايسەرى بار،
 نىكداۋچىنىك قۇلاغن كىسەرى بار.
 آقلىنىك سوزندەى اۇيىكى (۹۹) كۇيدى
 نىكداغاندا كوئىلدىك اوسەرى بار.

بىلەيدەن آيما سوزدىك ماين،
 آلتى اولەكەمىن ەبلەردەم ەننىك جاين،

ايزدك باسى قانغرسن، ايردك كوئيلي
جانغرسن ديب اويلادم آيتقان ساين.
كوكيره گنده اوتى بار اويلى ادامغا
بۇل سوزمنك سۇۋرەتى تۇرلر دايىن.

° اومردك آلدى استق آرتى سۇۋقمر
آلدى اوين، آرت جاغى مۇنغا جۇۋق.
جاقسى ° آندى تىكداساك اوى كوزك ميين
° اومر ساۋلە كورسەنر سۇۋداى تنق.

1896

۵

فۇلاقدان كىرب بويدى آلر
جاقسى ° آن ميين تاتدى كۇى،
كوئىلگە تۇزلى اوى سالر،
° آندى سۇيسەك مينچە سۇى.

دۇنيە اويدان چىغادى
° اوزمدى ° اوزم اۋمىتب،
كوئىلم ° آندى اۋغادى
جۇرە گم بويدى جليتب.

آكناغان چولده سۇۋ تابسا
باس قويمايما باستاۋغا (۶۷).
برەۋ تۇرتسە يا قاقسا
بوى توقناماس جاسقاۋغا.

بۇر كۇيگىزب، سۇيگىزب
 ايسكى اومردى ترگىزەر،
 اومر تونن كىيگىزب
 جوقدى بار قب جورگىزەر.
 اىستكەندەى بولادى
 قۇلاغم ايسكى سبردى،
 ايسكى اويغا كوئىلم تولادى
 ترلتب اوتكەن قۇرغردى.
 اچب تيرەك بويلايمىن
 اوتكەن كۇننك اۇۇلارن؛
 جانا چن ديب اويلايمىن
 جورتك جالغان چۇۇلارن.
 تاغى سينە باستايمىن
 كۇندە آلداغچ قۇۇلارغا.
 ايسم چغب قاجبايمىن،
 مين اچبەگن اۇۇ بارما!!...

1897

 VIII. بولم

بۇيۇق تۇۋرالى

۱

 جيلسز تۇندە جارق آى
 ساۋلەسى سۇۋدا درلدەب،

19/11/31

أۆلدك جانى تيرهك ساي،
تاسيغان اوزهن كورلدهب،

قالك آغاچ جاپيراغى
سبرلاسب اوزدى - اوزى،
كورنبهى جيردك توپيراغى،
قۇلپرغان جاسل جير جۇزى،
تاۋ جاڭغيريغب آن قوسب
اۈرگن ايت بين آيناققا،
كىلمهيه ايدك جول توسب
جوليفوۋغا آلاققا.

تايماداماي تاملجىب،
بىر سۇۋينىب، بىر اسب،
ديم آلا آلماي داملجىب،
ايلهك قاغىب بوسى چوچىب،
سوز آيتا آلماي بوگەلب،
دۇرسل قاغىب جورەگى،
تۇرمايىبا ايدى سۇيەنب
تاماققا كىرب ايه گى.

1888.

اۋەلدە بىر سۇۋق مۇز آقل زيرەك،
جىلتقان تۇلا بويدى استىق جورەك.

توقتاتارلق تالابدى چدامدلىق،
ئۇل قايراتدان چىغادى، بىلسەك كىرەك.

آقلا، قايرات، جۇرەكدى بىردەى اۇستا،
سوندا تولق بولاسك ايلدىن بولمك.
چىكە - چىكە برەۋى چارىتبايدى،
جولدا جوق چارم - ايسدى چاقسى دىمەك.
آقلا آچۇۋدا جوق، كۆلكىدە جوق،
تۇۋلاب، قايناب بىر جۇرەك قىلدى آلەك.
برەۋىنىك كۆنى جوق، برەۋىسىز،
غىلم سول اۇچەۋىنىك بىجونى بىلمەك.
ئاچچىقتىق، قۇمارلىق بىن اول ايسكى جول.
قۇمارلىق بىر ناپىسى اۇچىن بولادى سول.
سىنەن آرتق جان جوق دىب چاقچ بولدىم،
مىن نە بولسام بولايىن، سىن آمان بول.
كوكلىمىنىك راخاتى سىن بولغانسىن
چاسىرىنبا، نۇرىنىكا جان قۇۋانسىن.
برگە چاققان برەۋگە چاقباۋچى ايدى،
سۈيەكەدى تىرى جانغا نىتىكەن چانسۇن؟!
چاقچىقتىق كىلسە چىكەر بويىنىكى آلەب،
جۇدەنەر بىزىگەك آۋرۇۋ سىقلدانىب.
تۇلا بوى توشار، سۇۋر، اۋمت اۋزىسە،
دامەلەنسە اورتەنەر كۇيىب، چاننىب.

خور بولدى جانم،
 سىنسىز دە مېنىڭ كۈنم،
 بىك بىدى خەئالم،
 ئاقدردان كىلگەن زۇلم،
 ئاقدىر ايتسە آلاز
 نە كۈرمەيدى باندا!
 سايراي بىر تىلم
 سارغايغان سوڭ بۇل دىرتدەن،
 بۇڭلدى بىلم،
 چارتايغان سوڭ آرسىرتدەن،
 قامقدى كوڭل،
 قايتسە بولار جىڭل!

ساغندم سېنى
 كورمەدم دىب كوب زامان،
 آدام دىب مېنى،
 سالماڭ سىن خات ماغان.
 جنى تابالمايدى جورەك
 جاسىغان سوڭ سۇيەك!!

بۇ قلغان زارم
 بارسا چاردك ماڭىنا.

اول قلغان دارم
اغچيغمنك جانينا،

او كالديرب اويدى
توزە تېنيمە بويدى؟!

1889.

۴

سین مینی نیتەسن؟

مینی تاستاب،

اونەر باستاب

چایگا،

جانا آلداب،

آرماپ

اوز بیتک مین سین کیتەسین

نیگە آۋرە ایتەسن؟

قوسیلسبای،

باسیلسبای

سایگا،

جانا جاتدان

مای تاب،

اومر بووی خور اوتەسن!

ایت جورەك اورتەندی!

اوت بوب جانب،

جالن چالب،

اچيمه.

ايتدهى حورمن.

زارمن،

سين 'اۈزدك غوى بۇل جيلكەمدى!

كەم بىلەر ايرتەكدى؟

ءاولم آيتباس،

كىلسە قايتباس

كسىگە

بۇ كۈنگى كۈن

بارمن،

جولداس ايتدك سين بوتەندى!

غاچقدق قىين جول!

جيتسەك جيتدك،

جيتبەى اوتدك

نە بولدى؟

آرماندا ءاومر

اوتدى،

اويلاوما ايسەن بىر مېنى سول؟

سالدىراب آياق — قول

جيتبەى سىرتكە

ءاچم دىرتكە

تيز تولدى.

آجال ۋاقتى

جيتىدى،

مىن اولىين سىن ساۋ بول!

چن جۇرەك مېر جۇرەك،

قايتا تولقب،

جولدان قورقب

آينىياس.

چيگىندى،

قايتىياس،

اولسە مېر سوز بىن، نە كىرەك؟

بلەسن سىن زىرەك.

مىن بىندەگە

بولدى دىمە.

كىل فاراس!

ايچ كم سوگس

آيتىياس،

راخم قلساك كىل ايرتەرەك!

چن غاچق مىن ساغان:

كىيب جۇرسەم،

سىنى كورسەم

لام، مەيم دىب

مېر سوز آيتار

خال جوق،

ايرب كىتەر بوى سول زامان!

اويگدى سېن ماغان

بۇر بولمەدك

تىز كېلمەدك

مېنى از دەب،

اچكده استق

قان جوق،

ناس باۋر جار، بول خوچ آمان!

جار، سېنك كوئلك توق.

آق ايتكدى،

نور ييتكدى

مېنچكى

قلمغان سوك

آلا،

ءاوزى سورلى ايتسه آمال جوق.

سېن آتدك چونسز اوق،

تا كرى قازى،

ناس تارازى،

تېنتە كدى

سۇراماس دېب

قالما،

سېرت بوزغانك بىل اورنى جوق.

۵

جگتدك قزغا آيتقانى.

آيتدم سالقم قلام قلس،
ساغان قۇربان مال مېن باس
ساغىغاندا سېنى اويلاپ
كىلدىر كوز كه استىق جاس

سېنەن آرتىق جان تۇوماس،
تۇوسا تۇولار آرتلماس.
بىر اوز كەنەن باسقاغا
اتقىدىغىم آيتىلماس.

اسل آدام آيتىلماس،
بىر يېتىنەن قايرلاماس،
كورمەسەمدە، كورسەمدە
كوكلەم سېنەن آيرلاماس.

كوزم جاتقا قاراماس،
جاتدا ماغان جاراماس،
تارنوسە كدە تەتوسكىدى
ايسكەرمە ايدىم جالاڭچ.

ايغىمدا سزدك چاچ،
آيقالاسب ناي - تالاس
● ەلازات آلساق بولمايما،
كوز جۇمۇۋىلى كوكلەم ماس.

سزدد سمیات. بزده اخلاص،

وسی سوزم باری راس

سزدهی جاردك جالغاندا

فزیغیما جان نویماس.

ایتن ایتکه تیکهنده،

دیمن پییب سۆیگهنده

بوی چمرلاب، نان ایوب

انچم اوتدای کۆیگهنده.

جورهك بالقب ایگهنده،

اچکی سردی نۆیگهنده -

ازدهب تابار سۆنقارمن،

جار استقدی چۆیگهنده -

فلیغکدا جوق اوغات،

قاراب نویمان جۆز قانات.

استق تارنب بازارسک

بیر ساغاتدان بیر ساغات.

* سر فرغاؤل جینر قانات،

آج بیتکیدی بر قارات.

حاقتدای بیر جووقتاب،

ناماغکنان آیقالات.

۶

قوزدك چىگە، آيتقانى.

قىيىتروب ماقتايسىز،

اويلاساڭ نە تا، بايسىز.

بىزدە ايرىك چوق،^۱ اوزك^۲ بىل،

آلدە نىگە باستايسىز.

بىزدە^۳ آر كەمدى بايقايمىز،

تاب يىر گەننەن تايقايمىز.

سۇزدەي آسل كىز بولسا

قايتىب باسدى چايقايمىز؟!

آقېلىڭا سوزك ساي

سۇز جان چوق، بىز بىر ماى

استق سوزك كىردى اچكە.

ماى تۇراما چچىماي؟!

قابىل كورسەڭ كوڭلەم جاي،

تاستاب كىتسەڭ باپىرم - آي!

بىت قور آدم بولما

بۇل جالغاندا سورالدى - آي؟!

تەگەمدى يىرمەسەڭ،

آمالم نە جىرلمسەڭ?

اۋبىر قلما بويىڭا

چىنى جاقسى كورمەسەڭ!

تايغاك بولار چير مين تيك،
 قارا كوئلكم چير مين تيك،
 سينسز ماغان جات توسهك
 بولار بيينه كور مين تيك.

سز عبر سوتقار - جاهيباز
 چير جوزينهن آغان باج (٦٨)،
 بزدهى غارب ايسهسز
 ايسهگنده جورمۇحتاج.

كوئلك تورسا بزدهى آلب،
 چنى مينه ن قوزغالب،
 بيز قرغاؤل، سز تويغن،
 مويانداى بيز كيلده آلب!

تال جبه كدهى اورالب،
 گول چبقداى بوزالب،
 سالماغكنان جانچيلب
 قالن قۇمار بىر قانب.

مۇنى جازدم اويلانب.
 اويدا باردان تولغانب،
 كورسه اچيگده اوقىي بيز
 بوز بالالار قولغا آلب.

مۇنى اوقىسا كىم. تانب،
 جۇرەگىندە اوت جاناب،
 سوزدى اۇغارلق جان تابسا
 آيتسا جارار آن سالب،
 اولەك جىيغان تربانب،
 آن اۆيرەنگەن ارغالب
 سورلى كوكتاي (۶۹) خور بولدى - آو،
 اونسچادان قورقالب.

1889

۷

قزارب، سۇرلاب،
 دۇپلەدەب جۇرەگى
 اوزگەدەن اورلاب
 اوزدى اوزى كىرەگى
 ايكى غاچق قومارلى،
 بىرچولدان قايتا آلماي،
 جولقسا اول زارلى
 سوز جوندەب آيتا آلماي.
 آياكداب آقيرن
 جۇرەك يىن آلسب،
 سبديرن، تقيرن
 كوكلەين تانىسب،

دېم آلسى اسىنىڭ،

ساۋساغى سۈۋىنىڭ،

يىلگىنىز قىلىڭ،

بېچىنى قويلىڭ،

ايغى تىسىپ

تومەندەپ كوزدەرى،

اۋندەمدى سۈيىسىپ

ماس بولب اوزدەرى،

خاندا چاپىراق،

اۋستندە جۇلدۇزدا،

ايلمىرەب، قالتىراب

جگتەين اول قزدا.

اوزگە اويدان تىلىپ

بىرى مېن بىرى آۋرە،

جۇرەككە قۇيلىپ

جان راخات بىر ساۋلە،

كوكىرەك ايلجىرەب،

بۇۋندار بۇۋسانب،

راخاتەين آلىرەب،

كوزىنە حاس آلب.

جۇيرەك تىل، تىرەك اۋى،

سول كۇندە قايدا ايندۇن؟!

غاچقا موين قوی .
جیگلدک، جیگلدک؟!

1891

۸

كوزمنك قاراسی .
كوگلمنك ساناسی .
بنيیدی اچمه
غاچبغكنك جاراسی .

قازاقدك داناسی ،
جاسی اولسكن آغاسی ،
بار ديمس سيندهی
آدامنك بالاسی .

جلين ، جزلين
آغيز كوز ماین ،
آيتووغا كيلگنده
قالقاما سوزداين .

چوره كدهن فوزغاين ،
آدهبدن اوزباين .
اوزی ده بلمهيمه
كوب سويلهت سوزباين؟!

تيره كدهب قاراسن ،
تيلمينرب تورماسنك ،

میی خابار جور گەنسب
بیک قاتتی سنايسك .

سان کسی مۇگایسنە

سابرمین چدايسك .

كۆيەمن، جانامن

ايچ راخم قلمايسك .

كەك ماگداي، قالك چاچ

يا سركينز، يا قولاج،

آت تاماق، قزل جۇز،

قاراغم بيتكىدى آچ .

قاراكوز ايمك قاس،

قاراسا جان توياس .

آوزك بار قزل گۆل،

آت تىك كىچالماس .

قور مۇرن، قىچا بيل

سولقلدار سوقسا جيل،

آت ايتك اولبىرەب

اوز گەجە بتكەن گۆل .

قاراغم بىرمەن كىل،

بىر گەدە كوئىل بول،

قالقامنىك نۇسقاسن

كوز، كوزم، بىر كىندىل .

قايغۇ قىس ،

جۈزۈك جاز ،

بولامن كورسەم ەماز ،

كۈلكىنكىز بويدى آلاز ،

بۈلبۈلداي چىقا آواز .

كەسەب دۇرد - آراز (۷۰)

بۇراڭداب قىلما ناز ،

مال تۈگىل باسەدى

جولىڭغا بىر سەم دە آراز .

ەيىنىڭ كۈل آتقىغان ،

تۈرك تۈن جالقىغان ،

كۈرگەندە بوى ايرى

سۈيەگەم بالقىغان .

قاباوسىز قالدىن

اۈزى آرتى داڭقىنان ،

قىزىل ەتل چىقا آلامس

ماقتاۋدىڭ چارتىنان .

سەينىن جان ئاززاتى ،

سەينىن تان چارباتى .

سۇلۇۋدى سۈيەگەم كەك

پانھامبار سۈنەنەن

دە دىسەم ساغلىن ايمە ،

غاچنىڭدا قايغى جىب ؟

اورتە كىگەن جۇرە كىكە،
 بىر كۆز گەن بولار سىب .
 بىزدەردەى غاشق كۆب،
 قايسى ساغان مەدوب .
 جوندەبدە آيتنام
 جۇرەگم دۇپلەدەب .

نازىنا كە چىدار،
 بۇرا كىتاب مەجۇر چىغار .
 قاسقايا كۆلگەنى
 قىلدى دە قۇمار .

ايرىمەسى قىسىنار،
 مەآر كەم - آق اۋمىسىنار .
 خۇداى - آۋ بۇل كۆنۈلم
 كۆن بارما مەرتتار؟!

1891

۹

استقان، سۇۋتقان
 بويىكىدى مەرت كۆنۈلم،
 دۇنيەنى اۋمتقان
 قۇمارك تۇزار مەرت .

اۋەلگى كىزگەدە
 قايتباغان كۆنۈلمك

ايسېدەب اوزۇدە

تۇرىنەن * اومردۇك.

* بر جاقسى كۇنم دىب

قزىق بىن سويلەس،

آرتىنان او نىم دىب

اۇيالب كىزدە سب

* بر آخىماق آنگىمە

سقلدى كورىنەر،

اوينىن اوڭگەگە

آيتۇوغا ايرىنەر.

آيتۇوغا بلسە ايرىنەس،

ناداندىق بىن جىنگلەس.

بىلگەن كسى آيتسا اوغان

ناداندىغى كىمىنەس.

1893

۱۰

عاجقۇت * ئىلى * تىلەز * ئىل،

كوز بىن كورده * اچن * ئىل.

سۇيىنەر جاسدار خاتە ايتەس،

مىيىنك * اينان، مىيىلك كۇل.

اول تىلگە ايدك اوڭداللى،

خارىسز * بىل سوندايدى.

ئېلىب - ئاق اۋغىب قويۇۋىچى ئايم،
 ايندى اچىمە قونبايدى.

1894

IX. بۇلۇم

سۇلۇۋ قز تۇۋرالى

۱

قاقتاغان آق كۇمسىدەي كىك ماڭدايلى،
 ئالسىز قارا كوزى نۇر جايىنايدى.
 جىگىككە قارا قاسى سىزب قويغان
 بىر جاڭا اۋخسانامن تۇۋغان آيدى.

ماڭدايدان تۇۋرا تۇسكەن قىزلى مۇرن،
 آچقا جۇز، آل قىزىل بىت تىل بايلايدى.
 آوزن آچسا كورىنەر كىسىز نىسى،
 سىقلىدى قول مىن تىرگەن، ەچ قاينايدى.

سويلەسە سوزى آدەبىدى تام ماغىنالى،
 كۇلكىسى بىيىنە بۇلبۇل قۇس سايرايدى.
 جۇب - جۇمىر آق تورغىنداي موينى بار،
 اۋلبىرەگەن تاماغن كۇن چالمايدى.

تاقتايداي جاۋزىنى بار، اينىغى تىك،
 اينكى آما كىۋدەسىندە قىسايمايدى.

(آباي 12).

كۆپۈزۈدە فە
 13/IX/84

سوراقى اوزندا ايمىس، قىمىدا ايمىس،
نازك يىل تال چىقماي بۇراڭدايدى.

ايتىندى جاس بالانك بىلگى بار،
ءاجىمىز آق ساۋساغى اسكە اڭغايلى.
قولاك قارا چاچى بار جىبەك تالدى،
تورغىندى تولغىدىرب كوز تاڭدايدى.

† 0=0=0

قاندى قزدا ەلەزات بار جان تاتباغان؟
سۇلۇۋى بۇل زامانك تىك جاتباغان.
اون سىڭىز، اون توغىزغا كىلگەندىن سوڭ
الماسى او كىبە بولار قول باتباغان.

بۇلارنىڭ كىي ەبىرىنىڭ مىنەزەرى
ايچ نارسە كوزمە كىنسىب بۇرتاققان،
كىي ەبرى جايدارى آچق بولامىن دىب
اورنىز ادامدار مىن جىرتاققان
اۋەلدە سۇلۇۋ جايى بىزگە ەملىم،
جىكىدى جۇرت ماقتان قىز جاققان.

— — —

كىي جىكت آرسىزىق مىن اۋياتىنى
قولى جىتەبىس نارسەگە تىرتاققان،
كىي جىكت ماقتان اۋچىن قىلق قىلمى
بويىنا مايدالاق مىن سىرساققان.

لورندى اسكە ^۴ججۇرب اوى تايباغان،
 نە بولماسا جۇمس قىب مال باقباغان.
 خاسىيەتدى بولمايدى اونداى جگت،
 آنچهين قۇر بىكەرگە بۇلغا داغان.

1884.

۲

بلە كئەي آرقاسندا اورگەن بۇرم.
 چولپىسى (۱۱۲) سىلەر قاعب جۇرسە آقيرن
 قامچات بورك، آق تاماق، قاراتق سۇۋى
 سۇلۇۋ قزدك كورب بىك مۇنداى تۇرن
 آلسىز قارا كوزى اينادايىن
 جۇرەگىكە استق تىيب سالغان سايىن.
 اوليىرەگەن آق ايتدى، آچق جۇزدى،
 عىسى آدەمى كورب - بىك قزدك جاين
 بۇراك بىل، بويى سۇلۇۋ، كچكە نە آياق،
 بولادى اوسنداى قز نىكەن - ساياق.
 پىكەن آلماسقلىدى تاندى قزدى
 بولامندا تۇرامن كورگەندەى - آق
 ايكىردە قولك تىسە بلەگىنە
 لۇپلدىب قان سوغادى جۇرەگىكە.
 بىنكەدى تاماغىنا تاياب بارساك
 چىرلاب بۇۋ اينىدى سۇيەگىكە

1889.

۹۰۰ باب
۷۰۰ سىزغا

X. بولم

آتدڭ سنى

چوقبارداي كيكىلى بار، قامس قۇلۇق،
قوى مويىندى، قويان جاق، بوگەن قاباق،
• اۋزى اومرتقا چىڭقى مايدا جالدى،
اوى جىلكەلى اۋگريگەن بولسا ساغات.
تيكە مۇرن، سالپى ايرن، اۋزن 'تستى'
قابرغالى جوتاسى بولسا كوچتى.
اويندى ايتى بوب— بولك اوميراۋلى،
تويانداغان بۇركتەدى سالتى توندى.

جۇۋان تاقىر باقايلى، جۇمىر توياق،
چىنقاغى قابرغادان تۇرسا اۋلاق.
جىر— سوغارى، سكرلى، آياغى تك،
جاۋرنى ايتسىز، جالپاق، تاقنايداي— آق.
كيك ساۋرلى، تارمىن قالباغايلى،
الدى— آرتى بىردەى كىلگەن ايرگە جايلى،
كۈلتە قۇيرق، قل توبى، آلدى كىلب،
كوتەندىگى سىڭقى آلامايلى.

اۋرچىغى تومەن بىتكەن، چاقباق ايتدى،
اۋزى ساندى دوگگەلك كىلسە كوتتى،
سوتى قسقا، باۋيرى جازق كىلب،
آرتى تالتاق، اۋماسى اۋلپەرچەكتى.

چىدەرلىكى جۇۋانداۋ، بوتا ترسەك،
 بىيىنە خىل تىچدى ايكىندى مەنب جۇرسەك
 ايكى كوزن توئسكەرب قاير غالاب
 بىلدەۋدە تىچ تۇرسن بايلاپ كورسەك.
 تىغلىماي مەم سۇرنىدى جۇردەك كوسم،
 ايمەك قاغىب ايليرىب جۇرسە مەم.
 چابسا جۇيرىك، مەنسە بىرىك، جۇۋان — جۇۋاس،
 رازى ايمەن اوسىنداي ات مەنبەسەم.
 اياڭكى تىماقدى آچى كىيىڭىز گەندەي
 كىيىڭىز بۇلبۇل قاغىب جۇرگىز گەندەي:
 چابقان آتقا جىتكىز بىس بو كەن جىس
 ازاقلىك قولما مەر تىيىڭىز بەي.

1886.

.XI. بولم

آڭچىلىق تۇۋرالى

قان سوناردا بۇر كىچى چىغادى آڭغا،
 تاسدان تۇلكى تايىلار آڭدىغانغا،
 چاقىسى ات بىن تاتۇۋ جولداس مەر قانى — يىت،
 آڭغايلى اچچام كىيىم آڭچى ادامغا.
 سالاك ايتىپ جولىقسا قايتقان مەزى،
 ساغادان سەمەك قاغىب مەز چالغاندا.

بۇر كىچى تاۋاسىندا، قاغۇۋىچى اويدا،

ئازدك بىتن تۈزەتەب آكداعاندا.

توماغاسن تارتقاندا بۇر قىزمنان

قران قۇس كوزى كورب سامقاغاندا،

تومەن اوچسام تۈلكى اورلەب قۇتيلارديب

فاندى كوز قايقاك ايتب چقسا آسانغا.

كىرە— تۇرا قىلادى قاچقان تۈلكى

قۇتلمابن بىلگەن سوڭ قۇر قاچقانغا.

أوزن آچىب قوقاقداب آتسن قايراب

اودا تالاس قىلدى چىن جانغا.

قىزق كورەر كۈڭلدى بولسا آڭچىلار

چابار جىبرى قارامى جىغلانغا.

قىزق— پىچاق بىن قىزچىلداب تۇرغان تۈلكى.

اوداغى اوسال جاۋ ايمەس قران پاكغا.

سىڭىر نائىزا قولندا كوز اۇنلارماي،

باتىردا آيال قىلمايدى ايرتەك تاڭغا.

قانات، قويزق سۇۋىلداب اسقراى

كوكدەن قران سورغىلاب قۇبىلغاندا.

جارق— جۇرق ايتب ايكەۋى آيقاسادى

جىكەباتر چققانداى قان مايدانغا،

برەۋى كوك، برەۋى جىبر تاغىسى

آدام آۋچن بائىسب قىزل قانغا.

قارا آپىناق، بۇر كىت قارا، تۈلكى قىز،
 اۇخسايدى قاسا سۇلۇۋ چوملغانغا:
 قارا چاچن كوتەرب اىكى چىنتاق،
 اودا بۈلك — بۈلك ايتبىمە سىپاڭغاندا؟

آپىناق ايت قىب — قىزلىقتا، چاب — جالاڭچ،
 قارا چاچ قىز جۇزدى جاسرغاندا.
 كۈيەۋى اير، قالگىدىغى سۇلۇۋ بولب،
 جانا اۇخسارتار تۈسە كدە جولغاسقانغا.

آرت چاغىنان جاۋرنى بۈلكىدەيدى
 قران بۇكتەب آستىنا ۶دال باسقاندا.
 قۇسىدا ايسىنە قوراز داتار،
 آپس اىكى آيلالى تۈلكى آغاندا.

اۋيرى مېن اۋچ توغزىب جىگداب
 جاسى اۈلكەندەر جانىنا بايلاغاندا
 سىلكە كىيىب تىقادى، ناسىيلىدى
 ۶بر آتاسن، كوڭىلك جايلانغاندا.

تاۋدان جىيىدە تىرگەندەي آلىپسە،
 ۶بر جاساينىڭ قۇمارىڭ ۶آرقانغاندا.
 كوڭىرە كدە جاماندىق اىچ نىيەت جوق،
 آك بولادى كىكەسك قۇس سالغاندا.

اىچ كىمگە زىللىق جوق اۋزم كورگەن،
 ۶بر قىزق ۶اسم ايكەن سۇم جالغاندا.

كوكيردگى سىزمدى كوكىلى اويلىغا
بارى دە آنتق تورمايما اويلاڭغاندا.

اوقباسىڭ اۋسترت قاراب بولغاقداساڭ
سۇۋرەتن كورەلماسىڭ كوب باقباساڭ،
كولەڭسى تۇسىدى كوكەيىڭە،
آر سوزن بىر اويلاڭىپ سىلماقداساڭ
مۇنى اوقىسا جىڭدەر آڭچى اوقىسن،
بلە آلماسىڭ قۇس سالب ادام تاتىساڭ

1886.

XII. بولم.

جلدك تورت مېزگىلى تۇۋرالى.

جازغى - تۇرى

جازغى تۇرم ۋالمايدى قىدك سزى،
ماساتىداى قۇلپىرار جىردىك جۇزى،
جان - جانىۋار، ادام زات آنتالاسا
آنا - آناداى ايلجىرەر كۇننىك كوزى.

جازدىك كوركى اينىلدى جىل قۇسىمىن.
جايراڭداسىب جاس كۇلەر قۇرىسىمىن
كوردەن جاڭا تۇرغانداى كىمپرىمىن چال
جالباڭداسار ءاوزىڭ تۇرغىسىمىن.

قرداغى ايل اويداغى ايل مین آراسىب،

كۆلمدەسب كوريسب، قۇچاقتاسب؛

چارۋا قۇۋغان جاسداردك. موينى بوساب،

سېرلاسب، سىرلاسب، ماۋقن باسب؛

تۆپە بوزداب، قوی قوزداب، قورادا چۆۋ — چۆۋ،

كوبەلكىين. قۇس يىنەن سايدا دۆۋ — دۆۋ،

گۈلمىن آغاچ مایىسىقاراغاندا

سېدر قاغىب، بۇراڭداب آغادى سۆۋ.

كول جاغالى مامرلاب قۇۋمىنەن قاز،

جۇمرتقا از دەب جۇگىرب بالالار ماز.

اۋچقر آت يىن زىراتب تاستاغاندا

جازق — جۇرق ايتب ايتىر كوك داۋلپاز.

قۇس قاتارلاب بايلاغان قانجىغاغا،

قز بۇراڭداب چايسب قلادى ناز.

جازغا جاسى كىينەر قز كىلنچەك.

جىر جۇزىنە "اۋك بىرەر گۈل بايچەچەك.

قردا تورغاي سايراسا سايدا بۇلبۇل،

تاسداغى "اۋنن قوسلر بايغز كوكەك.

جاڭا پۇلمىن جامىراب ساۋدە كەرلەر.

دىقانچىلار جىر جىرتب ايلگن ايلگەر.

چارۋانك برەۋى لىكەۋ بولب

جاڭا ءتولمىن كورېيب داۋلەت اونەر.

بىزەندىرب جىر جۇزىن تاكىرم چىبەر
- ميبىر - باندىق دۇنيەگە نۇرن توگەر .

آنمزداى جىر ايبب ايمزگەندە
بىينە آكەئدەى اۋستىكە اسپان تونەر .

جاز جبەرب جان بىرگنن قارا جىرگە
راحمەتىنە اللانك كوئىل سىنەر .

مال سىمىرەر، آق يىنەن آس كويىبەر .
آدام - زاندىك كوئىلى اوسب كوتەرىلمەر .

قارا تاسدان باسقانك باری جادىراب
بىر ساراكتان باسقانك بىيلى اينەر .
تاماجالاب قاراساك تاگرى اسىتە
بويىك بالقب ايرىيدى اچدە جگەر .

كۇن جوقدا كىمىنەر جۇلدزىين آى
اول قايتىن قارا تۇندە جارقلداماى .
تاك اتقان سوك چىخارن كۇننك بلب
اواكى قاچار بولا آلماس بۇرنغىداى .

كۇن كۇيەۋ، جىر قالدىق ساغىنچدى .

ايكەۋىنك قۇمارى سونداى كوچدى .

كۇن قىرنداب جۇرگەندە كوب قوجاكداب

كۇيەۋ كىلدى، آى جۇلدز كوتن قىدى .

آى جۇلدزغا جلى جىل خابار بىرب

جان - جانىۋار قۇۋانار تويغا ايلىرب .

آزالی آق كورپەسەن سەلگە تاستەن
 جىر كۆلەدەر اوزىنە چىراي يىرپ.
 كىسپەر چال چۇراق از دەپ، بالا چۇولار،
 مال مازاتسەب، قۇۋان ب آۋان قۇۋانار.
 جىرچى قۇسدار آۋەدە اولەك آيتب
 قىغۇۋ شالار كۆلدەگى قازىن قۇۋلار.
 كۇن كۆيەۋن جىر كوكسب آلا قسداي،
 برەۋىنە برەۋى قوسىلسباي،
 كوگىلى كۇن لىيىنە تويغانان سوگ
 جىر بولقسب تۇرلغىنەر توتى قۇسداي.
 آدم تكدەپ كورە آلماس كۇننك كوزن.
 سۇيىب، جلب تۇرادى جان لىيىزن.
 قىز آراي سارى آلتىن چاتىرىنا
 كۇننك كىچكە كرگەن كوردى كوزم.

1890

 جاز.

جازدى كۇن چلدە بولغاندا،
 كوك اوراي چالغن، بايچە چەك
 اۇزارب اوسب تولغاندا،
 كۇر كىرەب جاتقان اوزەنگە
 كوچب اول قونغاندا:

چۇرقىراپ جاتقان جلقىنىڭ

چالغىننان جۇنى قىلىدۇ،

آت، آيغۇرلار، يىدۇلەر

بۇيرى چىغىب ائىقىدا،

سۇۇدا تۇرب چىنىدا،

قۇيرىغى مېن چىلىدا،

آراسىدا قۇلن، تاي

آينالا چاۋب بۇلىدا،

جوغارى، تومەن اۋىرەك، قىز

اۋچىب تۇرسا سىمىدا،

قىز، كىلىنچەك، اۋى شىكەر

بۇرالا سىب بىلىدا،

اق بىلەك سىب

ازدەس سىقىدا.

مال اچىنەن آينال،

كۈكىلى جاسى جايلىق

باي دا كىلەر اولغا

آياكچىلى جىلىدا.

سابادان قىز قويدىر،

اورتاسىنا قويدىر

جاسى اولكەندەر بىر بولەك

كىگەس، كۈل سىقىدا.

جالچى آلدانغان جاسى بالا

جاغالايدى چىچەس

ايت آپەر دىب قىقىدا.

كوله كىكه قلب باسینا،

كلم توسدب آستینا

سالناناتدی بایلاردك

ساماؤرنی بۇرقلداب.

بلمدیلەر سوز آیتسا

بايگه آتندای آتقلداب،

اوز گلهلر باسن لیزهیدی

«آرینه» ديب ماقۇلداب.

آق كويله كى، تلياقدی

آساقال چغار بر چیتدەن،

«مالیکدی آری قایتار» ديب

مالچیلارغا قاتقلداب،

باي «بايغۇسم» ديسن ديب،

چاقيرب قىمىز بىرسن ديب

جارام ساقىب جالپلذاب.

چاپاندۇرن بيلسەنگەن

آساؤ منب تىكسەلگەن

جلقىچىلار كىب تۇرسا

تاك ايرتەگنەن سالپلذاب.

مىلىق آتقان، قۇس سالغان

جاس بوز بالا بۇر بولەك

سۇؤ جاغالاپ قۇوتكذاب.

قايىرب سالغان كوك قۇسى

كوتفريله بىرگەندە

قاز سپرسا جارقىلداپ،
 باغاناغى بايغۇس چال
 اۇلدا تۇرب كۇلدى،
 خوچەمەت قىلب قارقىلداپ.

1886.

كۆز

۱

سۇر بۇلت تۇسى سۇۋۇق قاپتايدى اسپان،
 كۆز بولب بىمقل تۇمان جىردى باسقان.
 تويغانپما بىلمىين، توڭغانپما،
 جلقى اويناب يىپە قاچقان، تاي جارسقان؟

جاسل چوب، بايچەچەك جوق بۇرغىداي،
 جاسدار كۇلمەس، جۇگرمەس بالا چوۋلاي.
 خايرچى چال - كىپىردەي تۇسى كىتىپ
 چاپىراغىنان آيرىلغان آغاچ قۇوراي.

برەۋ مالما سابىيىدى سالب ەيىن،
 سالىيرالئقى تارتىتى جىرتق كىيىم.
 اينىسىنە ەيىرتب چوۋدا ەجىن
 جاس قانندار جىرتلغان جامامىدى ەۋىن.

قار، ترنا قاتارلانىپ قايتا بىرمەن.

استىندا آق چومچى ەجۇر، اول بىر كىرۋەن.

قاي اولدى كورسە كدە جابرقا كقى،
 كۈلگى اوين كورنەيدى، نىيىلى - سىرۋەن
 كىمپر، چال قورچاك قاغب بالا بۇرسەك،
 كۈڭلىز قارا سۇوق قردا جورسەك.
 كىك سۇيەك، سورپا - سۇۋ تىمەگەن سوڭ
 اويدە ۋەت جوق تىچقان اولاب قايدا كورسەك.
 كۈزەۋ توزغان، اوتى جوق ايلدك مائى،
 تۇمان بولار جيل سوقسا چاك - توزائى.
 اوت جاقباغان ۋاۋىنك سۇرى قاچب
 اسدان قورققان قازادك قۇرسن زائى.

1889

۲

قاراچا، جيل - توقان مين سول ۋىر - ايكى آى
 خەدك باسى، ۋىرى ايرتە، برەۋى جاي.
 ايرتە بارسام جىرمى جيب قويام دىب
 اقممامين كۈزەۋدە اوتىرار بنى.
 كىدەيدك ۋاۋى جۇرەر مالدى باغب،
 اوتىرۇۋغا اوتن جوق اۋزبى جاغب.
 توڭغان ۋاۋىن جلىتب، تونن ايلەب،
 چىكەن تىگر قاتىنى بۇرسەك قاغب.
 جاسى بالاغا اوتدا جوق تۇرغان مازداب،
 ناللتاي قاقتانالماي اولە جازداب،

كىمپىر - چالى بار بولسا قانداي قىين،
بۇر جاغىنان قىقاندا اودا آزيئاب.

كارى قوي ايبدهب سويغان بايدك ءاۋىسى
قاي جيريىنەن كيدەيدك تورىن كۋىسى.
قارا قىيدان اورتا قاب اۇرسبای بيرسه
اودا قلغان كيدەيگە اولكەن سىسى.
قار جاۋسادا توڭبايدى باي بالاس،
ءاۋى جلى كىيىر تۇتقان آيناقسى.
باي اولينا جالچى اولى جالينچدى،
آغب جۇرب اويناۋار كوزدك جاسى.
جالچى اۋيينە جاي آچب آس بيرمەس باي
آرتق خاير آرتقچا خزمەتكە اوراي.
بايدا بينىل، جالچىدا ميبردە جوق،
آڭدسترغان ايسكەۋن خودايم - آي ا
آلسادا آيانچاقتاۋ. كيدەي سۈبلى،
ايسكەك بلمەس بايدكدا جوق غوى اورنى.
جاس بالا، كىمپىر - چالن تىنتيرەتپەي
بۇرقس ساقتا تاس بولما، سىن دەۋ - غۇرلى،

1889

قىس

آق كىيىمدى، دىنەلى، آق ساقالدى،
سوقر، ملقاۋ، تانىياس. نرى جاندى،

اۋستى باسى اق قراۋ ئۇس سۇۋق

باسقان جىرى سقرلاب كىلب قابدى.

دىم آلىسى اۋسكىرك آيازىن قار،

كارى قۇدالڭ قس كىلب آلك سالىدى.

اۋچىباداى بۇركن كىيگن اۋچىراتىب،

آيازىننن قزارب آچارلاندى.

بۇلتداى قاسى جاۋب اىكى كوزن

باسن سلكسە قار جاۋب مازاڭدى آلىدى.

بورانداى بۇرق - سارق ايتب دولدانغاندا

آلتى قانات اق اوردا ءاۋى چايقالدى.

اۋەس كورب جۇگرگن جاس بالالار

بىتى، قولى دومىيغب اۋسك چالدى .

چىيدەمىن تون قاباتداب كىيگن مالچى

بىت قاراۋغا چداماى تىرس آينالىدى.

قارتىبىكەنگە قاجىماس قايران جلقى

تېيتىغى قۇرۇۋىنا تىر تاقالىدى .

قس بىن برگە تومسىغن سالى قاسقر،

مالچىلارم قورقلما ايتكە مالىدى .

سونىغا مالىدى جايب كۇزەتكدر،

اۋىقى اولتېمىس قايرات قل، كۇزەت مالىدى.

ءايت جىگنچە قۇندىباى، قاناي (۷۲) جىسن

قۇر جىبەر منا آنت اۋرغان كارى چالدى.

1888

(آباى 13)

III. بولم .

تارچىمەلەر .

1. پۇۋۇ چكىننەن

۱

آندگىننىڭ سىپاتى

جاسىنان تۇسن بىلەب سىر بىرمەگەن،
 دامەلەنسە، كۇندەسە بىلدىرمەگەن،
 نانسۇك نە آيتسادا آمالك جوق،
 تۇسندە ەبر كلك جوق آلدار دىگەن.

كىيدە پاك، كىيدە كونگىچ اورنى مېنەن،
 كىيدە ايلەۋسىز، كىيدە اتتىق فورمى مېنەن،
 كىيدە اۋندەمەنى جۇرسەدە سوزگە باياۋ،
 اوت جالنداي جاۋابىكەر قۇربى مېنەن .

غاچقىدق سوزگە جۇبرىك آسىرەسە،
 دېم آلىسم، قۇمارم بىر سىن ديسە،
 جانن قۇربان جولينا قلغان جانىب
 كوز قاراۋى قۇبىلار آلدە نىچە.

كىيدە اويالچاق، تومەنچىك، كىيدە تىب - تىك،
 قامققانسىر قاىغىرب اورنى كىلسە.

جاي جاڭا كسى بولب تۇك بىلمەگەن
 قالجىگن بىلدىتەيدى قالاي دىگەن،

جانك چوچر اورليگى جاننان بولەك،
كسيگە بالدان تاتدى اورنى كىلگەن .

بيتتەدى بويى بوساسا سىزەر سوندا،
جاستق جىگىب كوڭلدى چايغاغاندا،
غاچق قۇمار آقلمين بويىگدى آلب
جلى جاۋاب ايسيتەر نە قلساڭدا .

ايمىنەر، ايه ديگىزەر دايىن قلار،
جۇرەگىڭ قلاى سوقسا پايىم قلار .
جلى ئازىن سۇۋتباس، دامىل كورمەس،
بىراونگاچا جولىغار جىر آيتقىزار .
ايل اولاقدا اونگاچا قولينا آلب
كوڭلندەگى ساباغىن آيتب تىزار .

جاسىنان كورسە اونى آقلى ساسقان
نە سۇرقيا جاندارك جۇرتدان آسقان .
جىكۇۋگە، خور قلوۋغا تاغى دا اوستا،
اوزىنە كۇندەس چقسا جول تالاسقان .
آجىۋاغا، خۇرلاۋغا تىلى اورامدى،
نە تۇرلى تۇزاق قۇرب كوڭلن باسقان .

1889

۲

تاتىيالىنىڭ آنەگىنىگە جازغان خاتى
آمال جوق قايتىم بىلدىمدى،
ياپىرم - آۋقايتىب آيتانن؟

قويماى دىرتك كويىدمى ،

نە سالساڭدا تارتامن .

تالايسىز ، باقسىز مېن سورلى ،

ايركسىز آنداب اوياتدان

خورلققا كوندىم بۇل غورلى ،

بايقالار خالم بۇل خاتدان .

آلمچە مېن دە اويالب

بلدىرمەن ديدىم اولسىمدە ،

چىدام كويىب مېن جانىب

آيندا برەر كورسىمدە .

بولماى كورب قالۇڭغا

استىب برآز سوزكدى ،

چىدار — ايم برآى جانۇڭغا

اۇزاق تۇن جۇمباى كوزمدى .

قىزىقان قاچىب بۇل جىرگە

كوڭلىكىڭىز سۇۋىب كىلىپسىز ،

دەمانىن سۇراب بلەرگە

تلىدەسە — آلمايىن ايركسىز .

كىلىمەسەڭ ايلگەر سىز بىزگە

ساۋ بولماسىن آلبەتتە ،

بولماسام آچىنمايىن سىزگە

تۈسبەس ايم مۇنداي مېنىڭكىگە .

آساۋ جورەك قايناماي
 جوۋاسرما ايدى كىزىندە ،
 ايدىدەن بىر جاقسى سايلاماي ،
 بارماسىبا — ايم ايرگە اوزم دە ؟
 اوزگە گە ايچ بىر دۇنيە دەن
 ايركى مېن تېمەن بۇل جورەك ،
 آزەلدە تاقدر ايدەن
 قوجام سېنىڭ ، نە كىرەك .
 تىرچىلىگىم قۇرباندىق
 چداماي سېنى كورگەنچە .
 تاڭرىمەن كېلىگەن بۇل چارلىق ،
 ايم سېنىڭ اولگەنچە .
 آۋەلدە كىرەك تۇسىمە
 اور تاقدا سب اومىرىمە ،
 تولغاۋ سالب اچىمە
 سول كۇندە — آق جاقدىك كوئلىمە .
 خۇدايدان بولغاى دىب ايمى ،
 خۇدايىنى مول بىردم .
 كورگەن جىردە — آق مېن سېنى
 اوسى ايسەن غوى سول دىدم .
 جاتقان سايىن اۋىقىغا
 دۇغا اوقۇۋچى — ايم چوچىنىب ،

اۋناتب مېنى خۇلقىڭدا
جۇرۇۋچى ايدۇق قوسىلىپ.

تۈسمدە مېنى جۇباتتىڭ،
جلى سوزىين سويلەسب
كىتۇۋچى ايدۇق قۇۋانتىڭ،
قالۇۋچى ايدى كوئىل اوسب.

چىڭدى آيت، كىسك تىرىبەتكىن،
ايە مېيسن ساقتاۋچى؟
آلدە آزغىرب آۋرە ايتكىن،
جاۋميسن تىۋب تابتاۋچى؟

چىچ كوئىلىنىڭ جۇمباغىن.
آلدە بارى آلدانس؟
جاس جۇرەك جايىب ساۋساغىن،
تالپىتغان چىغار آيغا آلسى.

نە بولسادا اوزمدى
تاپسردم سزگە جالىنىب،
تولتىرب جاسقا كوزمدى
ايسرگە دىيىن جالىنىب.

بۇل جىردە ايچ كى سىرمىدى
بىلەيدى آيتىب نىتەين،
جاقتىرمانى بۇزساڭ نۇرمىدى
بىلدىرمى كۇيب اوتەين.

كۈتەمن سز دەن قايتا خات،
 قۇۋاندىرب دىرتەم جاز.
 اول بولماسا چىنگىلى آيت،
 كىنا اوزمىدە، اوزىمە آزا

° اوز خاتىما اوز كوزم
 اويالب قورقۇباغالماس.
 كىپىلم سىنىڭ مېر ° اوزك،
 بونەن جان تىسك تابا آلماس.

1889.

۳

آنە گېمىنىڭ تاتيانىغا قايرغان

جاۋاب خاتى

تاڭ غاجايىب بۇل قالاى خات،
 ماغناسى آلس ° اوزى جاس.
 سوزى اورامدى ° آر ° تۇرى جات،
 جانانا آدەبىدى، جانانا راس.

جاس جۈرەگىڭ تولقنتىب
 جازا - آلسىڭ تولتىرىب،
 بويدى جىگىب بۇل آسل لىب،
 تۇردى تىپتىق كىرپ قۇرپ.

ئەتل بۇۋىسىز، بوى تازا گۈل.

آقپىلى آرتق، آرى زور.

اول پىرى زات، ئويلا، اوزك بىلە

نە بولادى بولسا خور؟

۲
۱چم اولگەن، قۇردىنەم ساۋ،

بوسقا اۋرەيم جور مينك.

جارامايدى بىكەر آداۋ،

تىكك ايمەس مين سينك.

يىندە كورگەن بار قىزىك

بارن اچكەن سۇم جورەك

آينىغان سوڭ سين جولقىك،

آيتب - آيتباي نە كىرەك.

تاتتى دۇنيە گوڭلىمەن

كىتدى مينك ناناغان،

ايندى بىرگە بىر اولمەن

باسقا توك جوق آرناغان.

مين جارالى جولبارسبن،

جۇرتدك آتقان اوغى اوتب.

سين ايسر كە، سورلى جاسين،

چن سوزيمە راخم ايتب.

بالا سۇيەر، جار سۇيەردەن

توك نيمە جوق، تور دىنەم،

سين توتى قۇس باقدا جورگەن،

قاي جىرمەن پار كىلەم؟

ايرگه بارغان اير تانيماي
اير قزيغن كيم كوره؟
چغازينا جول تابا آلماي
قايغي ميندن بونغا اولهرا!

آينىچ اير تارتسا سالقن
بال سۇراساڭ بيرهدى - اوۋ،
قازيمرلاب سوزدك آرتن
خاسيهتدهن بيتدى جوۋ.

مين سنق جان، جاماغان مين
تۇزەلە آلمان تۇرلەنب،
تيكك ايمەس، بل، ساغان مين،
نە قلاساڭ كرلەنب؟

ايهل اولمەس سوقبا ديرتدەن،
ساۋيغالماس سنغان اير.
مين كومرمن قالغان اورتدەن،
ايندى رۇخسات بزگه بير.

سینگ اوميرك گۇلدەنب تۇر
ايسگين تاب، كورقۇق.

مینگ اوميرم بر سۇق - سۇر،
كۇزگى كۇندەى تۇر بۇزق.

برگه تۇۋغان مين آغاڭنان
چن دوستمىن كيم ايمەس.

سوققى جىدىم سۇم زاماننان،
 بۇر جلى سوزايم ايمەس،
 آرمان ايتبە، جاس كۆنك كوب،
 ايگىلك كور، ايرگە بار.
 بۇل زاماننگ قاچقىنى ديب
 مين غاربىدى ايسىگە آل.

مىندە پاندىق جات مەزەدن
 دانىمە جوق جارقىنم.
 اوسى جازغان بارچا سوزدن
 بايقالىنار بار چىنم.

باسى قاتدى سۇم جورەگن
 توقتانا - آلمای كىتدى دە.
 سورغا بىتكەن كو كىرەگن
 سىندىرە - آلمای اوتدى دە.

بار دىنەمنك باری مۇز،
 قايرىلوۋغا جاراماس.
 منا داۋلەت، منا آسل قىز
 بولدى ماغان آرام آس.
 اول جاس آغاچ. جاس قىز گول،
 چاپىراغى جاكشىرار.
 سورلى آنەگىن جولدى اوزك بىل،
 قاي تارافقا قاكشىرار.

انە گىنەنك تاتيانمىغا ايكنچى

رەيت جازغان خاتى

قات بىر نىچە جىل اوتكەن سوڭ، تائىنى بايغا چىققان سوڭ، جازغان

خۇب بىلەن سىزگە جاقىباس

ايسكى جارا بىلتەلەۋ،

اق جۇرەگك ايندى اۋنانباس،

مىزگىلى جوق قاي مىدەۋ؟

اختيارسىز مۇڭدى سوزم

كىتىدى ارچىب جولىڭكا،

مازاغىڭكا بىردىم «اوزم

«اوز باسمى قولىڭكا.

«اولى بوياغا جان جۇگرىدى،

قايراتم قورچ بولدى نان،

مۇز جۇرەگم ماى سىقلىدى

ايرىب، اوت بوب، كۇيدى جان.

قورقلۇۋغا قۇدرەتدەن

جۇرەگىمە «تۇسدى «اورت.

تايىدى آياغم ايسكى سىرتدەن،

«تۇسدى ايسىز قاتتى بىرت.

ماسقارالاب مىنى تاقدىر

قلىدى مازاق نە چارا؟

مىنىڭ ئوچىن سىن جاۋاب بىر،

مىندە سوز جوق بىيچارا.

مىخرا بىسن بىس اۋرامن،

تەل جىتە آلماي اۋز رىمە (۷۴)،

جىتەم، نە جاسىرامن،

گاۋھار مىنىڭ كادىرىنە.

سىن آغاچدا بىسكىن آلماء،

آزر ايدىڭ آلامم،

خۇب كرفتەر قىلدى آلا،

آلدە مىنى قارغادىڭ.

اون سىگىز مىڭ بۇل غلامنىڭ

بارتىسى كۈندە تۇر،

مىن سىقلدى سورلى آدامنىڭ

اختىيارى سىندە تۇر.

سىن بىتىڭدى آرى بۇرساڭ،

چىقىدى كوزم بولدى كور.

جاندى آلارسىڭ رازى بولساڭ،

بىزدىڭ اورن قارا جىر.

تاكىرى دەپى بۇل غارب - باس

كىتىدى آمالسىز قورلاما،

قايتا قاندى، خايلا بولماس.

كىلدى تۇسىدى اورداڭا.

أفیلی بار اختیارلی

بینده تیببەس ءاوز جارن.

ایرک ایدهده، بینده زارلی،

نە بلەر، نە بولارن؟

سورلی آدامن جیر جۇزنده،

بۇر قۇۋانچ کورمەدم.

نەئلاسک، ایرک اوزگده،

قایغیسی آسقان چیرلی ایدم.

مینک ءومیرم تایانب تۇر

اۇزىلۇۋگە ءام جانم

آت جۇزگدى بۇر کورب، قۇر

اولسە بولماس آرمانم.

کۇنى ایرتەك بۇر کورنسهك

سورلی آچقەك کوزینه:

ءتاكرى اۇچن چافقاتك مین

نان غاربدك سوزینه.

نە بولامن تینر بولاین،

آت جۇزگدى کورەین.

بارما ءومیرم قارمالاین،

جوق بولسا مین اولهین.

قورغالاب قۇر اوتبە ءاومر بوس،

تاقدیریكنا قارسى بار.

بىر اوزگىنەن باسقا بىر دوس
تايپاساڭ، "اول، جورمە زار.

1889

۵

تاتمانىڭ قايتارغان جاۋابى

تاڭرى قوسقان چار ايدىڭ سىن،

چار ايتە الماي كىتتە - ايدىڭ

اول كىزمدە بالا ايدىم مەن،

اياماسقا بىكەب ايدىڭ.

تالاق ايتتە بۇل غالامدى،

بولدى مالم كىتتەڭنىڭ.

كىناسى جوق جاس آدمى

قاتتى سوققان نە ايتتەڭنىڭ؟

ايلجىرەگەن جاس ايمەسبەم،

ايىن آيتساڭ جۇباتتە.

مەن غاچقا جاس ايمەسبەم،

كىتتەڭ ايدى اۋزاتتە.

سەن چارالى جولىبارس ايتتە،

مەن كىيىڭنىڭ الاغى ايمە.

تەرى قالدۇم اولمەي آرەڭ،

قاتتى باتتى تىرناغىڭ.

بۇل كىنا ايمەس، ئىچىدىن ناز،
 ساغىنماق، آيتامىن.
 دوستۇڭ - آقېن، ئاقدر آراز،
 تولغانامىن، قايتەمىن.

سەين چوچىدىڭ غاچىغىڭنان
 اوزگە جۇرتدان قامچى جىب.
 مەندە سورلى نەسبەمەن،
 جاتقا تەيىدىم آلچى دىب.
 جارتابلەماس سەين سەلدى،
 مەندە سەندە سورلى زار.
 قول، آياغم. بىر تەيىلدى;
 ائىدى نىنگ اورتى بار؟

اوز قورامنىڭ قاقاسىن سەين
 قاتتى جابدۇڭ، نە آيتاين.
 جات قورانىڭ تاقاسىن مەين
 جاستانامىن، قايتەين.

قايتاق ائىدى كوڭلەدە،
 بىزگە قاسبات بولدى جىم،
 ائىكى سوز جوق اومىرمەدە،
 مەندە سورلى، باختى كىم.
 ھىچ قىزىقا آرمانم جوق،
 بارىدە بار فورمىنىڭ.

بره‌ۆینه قاتغانم جوق،

اوزيمه آيان سورليمن.

جانم غاچق آسيلم ايلك،

جار ايسينگن بيرمه‌دك.

سورغا بتكهن عاجيغيمسك،

نيگه تم كيچ سيرمه‌دك.

جات ايسكدى جانا قورب

جاراسالماسين ماغان،

جۇرت جاماندار جاتقا جورب،

جالينامن مين ساغان.

اوسى خيال كىلسه باسقا

سين جۇدهر ديب مين ءۇچن

بولار ايدى فايداماسقا،

مس قازانداى سورلى ءاچم.

غاچق—آقبن ايچ كۇمانسرا

ارس ايمەس سور ءۇچن.

كوريسۇۋگە چداماسبىز،

آيرىلاق سول ءۇچن،

1889.

٦

آنه گىننىڭ اولەردەگى آيتقانى

(آباى ءوزى چغارغان)

چارم جاقسى كىيم كىيب،

كىلدى جالغا چلى ئىيب

ايسكەرمى اوزگە تۇنيەنى
 «آه!» دىب كىتدى جار اۋچن.
 جاماندىق تۇرماس كۇتدىرب،
 ابل ايسدى، قز ابلدى.
 آق كويلە كدى ۋىتيرب
 كىيىنم دىب كىيدى، اوالدى،
 قول جىتتە گفن نىكەنى
 شۇيىب كىتكەن جان ايگەن،
 كوزك نىگە جىتەدى،
 حوسلماق اوندا بارما ايگەن؟!

1890.

۸

قاراڭغى تۇندە تاۋ قالمى
 اۋيقيغا كىتىر بالىيراب.
 دالاقى جىمجرت دىل - سال قى
 تۇن باسادى سالىيراب.
 چاڭداى آلماس جول داغى،
 سىدىرلاماس چاپىراق.
 تىنچىغارساڭ سىن داغى
 سىلەر قىلساڭ ازىراق.

1892

كوئىلم مېنىڭ قاراڭغى، بىلبىل آقن،
 آنتىندى دومبىراڭمىن كىلىچى جاقتن.
 اچەك بويلاپ اون ساۋساق جورغالاسا
 بېيىدك *اۋنى چىغار قوڭر سالىقن.

ايگەر سورم *تۈبى مېن آكەتەسە
 كېرەك غوى كوئىلدى *اۋمت تېبىرەنتسە،
 قاتىب قالغان كوزمىدە *بىر تامىچى جاس
 توگىلمەيمە، بوى جالب اودا *بېرىسە

1893

اوزىڭكە سېنىبە جاس اويچىل
 *نل اوندىرى دېرتىين تىك.
 كوئىلدىڭ جوڭن خيال قل،
 ازاجا تۇتقن بوى مېك زىك.

خاسىيەت تۇتب اويغا اۋمتل،

قان قايناب قۇۋات ايگلسن.

اونان گورى ايگىك قل،

اۋلى سۇۋسن توگلسن.

اويلاى بېرسەك اوى دېگەن

نە قزققا كىلەر كىز.

کسی آیتباغان، بلمه گھن
 کوئی آدمی، ہاتھی سوز،
 تگدا ما اونی، اومت سین،
 بور کھن داغی بارداجات،
 تاملجیتب آیتقان مین
 قلا آلماسک سین قیبات.

کیز بولساک قایغی جازارغا،
 قورساتب تلدی اومتلب،
 آب چقبا بازارغا
 آساوداین بولفتب.

قایغی دیرتک مییلی مک
 ساوداغا سالماق اوزمگہ آر،
 جانیکا توسکھن جاراندک
 اریگن نیتسن ناداندار.

ہلب اوغان نہ کیرک،
 اچکھن قایغی جیمسک؟
 جالتاگداغان جاس جورک،
 بایغوس - ای دیسن دیمسک!

اور بوییکا بولب ساق
 جان - جاغیکا قاراگدار،
 کون کورب جور کولب - آق
 سینھن باسقا جارانداری.

ئۇلار دۇدا ايچ بىر
 قاينغى آمان قويغان جوق چىغار،
 اويلا، بايقاب كور تۇر،
 تارتىرمايلا دۇنيە زار،
 كۆلكى بولما، قوي جانم،
 سىن بۇيتىسك، اول قايتىدى،
 اولار كورگىن آرمان،
 كىمگە چاقىدى، كىمگە آيتىدى؟!

1893

 - ۱۱ -

قورقتا مېنى داۋلدىن
 دۇرلەپ تۇرما، تاۋمىن ساي،
 چارتىلداپ تۇرغان جاۋننان،
 چارقىلداپ تۇرسا تۇسكىن جاي،
 كوك تورغىداي اسپان كوك،
 بىلەن حايىناب آچىلار،
 ايسى آتقىغان بايچەچك،
 تۇرلەپ چىردى جاسىرار.

قورقتايدى قارمىن مۇز،
 اوزگە نارسە قورقتىدى،
 اويسز، دوسىز، باختىز،
 جىرتق بىن اومرءاوتىدى.

سوندەن قايسى قات - قابات،
قاراب كورمن سىندەرگە،
آناسى باسقا، اوزى جات،
جالغز جاتا جات جىردە.

1893

- ۱۲ -

تۇتقنداغى باتر

قاراغى ءاۋى تيرەزىز تۇتقن اورنى،
كوگرگن كوكدك ءجوزى ايسكى فورمى،
آزات قۇسدار اسپاندا اويناپ اوچسا
اويالب قاراي آلماس ميندەى سورلى.

تاۋباچوق، دۇعادا جوق تىنتەك بويدا،
اولمك جوق آيتىب جورگن تالاي تويدا،
قان آغب قايرات قلغان مايدان مينەن
آور قلىچ دۇۋولغا بىر - اق اويدا.

تاس دۇۋولغا، تاس ساۋت كيينىگەنم،
دينىمدى قىب جاتو بۇكۇن مينك،
اوق بين قلىچ بۇزىساداي كيينىسەمدە،
قايران آتم، ايدك جوق جالغز سىپك.

ۋاقتداى اوزى جۇيرك آت منەمز،

ساۋتداى چىنجرلاۋلى تيرەزەمز.

Handwritten notes in Uyghur script, including the name 'Hosam' and various scribbles.

Handwritten signature 'Hosam' in Uyghur script.

تاس دۇۋايغا بولمايما جاتقان ئاۋىم.
 چار - آينام (۷۵) چۈيىن ايسك بۇدا بىر كينىز.
 جۇيرك ۋاقت چارچاتباي قويماس آفر
 دىنەمدى ساۋت سايمان قىب جاتىر.
 بۇرن سىنى برەۋگە كوب جۇمساب ايم،
 ايندى اوزيمە چاقرىم آجال باتىر.

1894

- ۱۳ -

راخت، مېنى تاستاب قويماڭ تىچ.
 غاچق چار، آغاين، دوس بارى الداغچ
 جاستق، قۇۋات، ئۈمتدك نۇرى قايتىب.
 كۇڭگرت تارتدى بارىنىڭ اباغى رىنىچ.
 اۋناتبايىن تاقىردى، دۇنيەنى،
 جاسقانتىب جالنتا - آلماس اودامىنى.
 آللادان بارى بىر دىب نوسب تۇرمىن،
 آغالى جاقسىلغىدى يا اولىڭىلى
 قارا جۇرت قاراب تۇرب سۆزكە نانباس
 آنت ايتەمن جالغاندا جان تابلەس
 اوزى آلدانب كسىدەن سوققى جىگىن
 جانا ئاۋزى برەۋدەى آلدای آلماس.
 سوققان داۋل سىغلىدى ئاۋىر اوتەر،
 قايرىمىن، بلەمن، كوزم جىتەر

كېۋەمدە اوسى جۇرەك تۇرغان چاقدا،
 چاقسىلىق جوق آرپىزىمامىن دامەتەر.
 اول جۇرەككە جالينىن باسار ھېر-آق
 اولسە كوردە باستىرغان سۇۋ توپىراق.
 *اوزى سۇيىب، اوز گەدەن سۇيۇۋازدەب
 تايباغان سورلى آدامتان سونەر چىراق.

1895

۱۴

*ماجاپات دوستق قلوۋغا
 كەم دە بولسا تىك ايمەس،
 خازر داين تۇرۇۋغا
 بېس كۇندك غاچق *جون ايمەس.
 سۇيسەك كوئلم اويلايدى،
 جاننك بارى قاتىياس(۷۶).
 *سۇيسۇۋ توزباى تۇرمايدى،
 ايكبەككە آز كۇن تاتىماس.

1896

۱۵

اوى

قاراسلم قايسىرتار جۇرت بۇل زامانغى،
 سالغن قۇۋس *اوميرى يا قىراكنغى.

بلمدە جوق، بلمگە سېنىمدە جوق،
 اۋنەرسز قارتايار دىب بىل بالاڭدى.
 جاسىنان بىلەر ايسكى چالداڭ مەن،
 آپتىق جىرىن آقاغا كىچ اىنگەن،
 اۋزى اۋنەرسز اومردەن تىز سۇۋىتار،
 اويلاغان جولاۋچىداى بوس جورگەن.

جاماندىق، جاسىلىققا قارار سالغن،
 دولىغى تىز باسىلب قايتار قارقن،
 اۋلققا خوچەمەتچىل قۇل سىلدى
 خاتەرگە اياق باسىباس كورمەى آرتن.

دال بىينە ايرتە چققان بۇلەرگەنچە
 سۇۋق سوغب بۇرىسر دامى اىنگەنچە،
 كوزگەدە، اۋزغادا قزىغى جوق،
 قزىغى اۋزىگەن، بوس جورگەنچە.

پايداسز غلم مېنەن مىسى كىپتېرەر،
 دوس جارغا ماقتان ايتى بۇلداپ كورەر
 جاقى سوز، جاقن اۋمت ئانتىلكدى
 كىپتېر كوڭل قويماس كىكە ئكېرەر (۷۷).

قۇۋاتى قوق خزمەت ئويلارمىنك،
 قوس قوتىسن كىترمەس اويلارمىنك،
 لاب بىرگىچ، كوب اويلانغىچ، قايتا اويلانغىچ،
 تىناق اوتى سونگەن بويلارمىنك.

كېلىشىمىدى ئاتتى اوى * آر چىبەرلك
 قوۋاتىنباس اوين قوزغاب پالەن دىرلك،
 *اوز كىۋدەسن *اوزى آكدب بوى سالدىرمای،
 نوقمىدىعى بوۋسانباس نىتكەن ايرلك.

جىك كورەر، جاقى كورەر كىزى بلەر،
 *آچوۋى، *ماجانباىنى بوسقا سونەر.
 خاندا سۇۋقتق بار بر جاسىرن،
 قانى اوتدى جاس كۇندە چقباس اونەر

بالا مەنر اوينچى بۇرنىيلار
 *آقلاۋ ايگەن، مازاقداپ سوي سىنار.
 آرتقا قاراب آق بىيل چالغا كۇلب
 *بوۋىرسىز، *اناسىز كورگە قۇلار.

كوب سالقن *برن - *برى اويىنا *الماس،
 كىنەر جمجرت آرتىنا *از قالدېرماس.
 اوى قوزغارلق آرتقىغا توگى قالماي
 *اومت بولار، جوغالار، كوكە بارماس.

دوسك جوق، دۇسپانك جوق تىچ جاتاسك،
 مال *اۋچن آچ قاتاسك، جان ساتاسك.
 *آكسى آچىدان اولگەن كىيدى - *آق،
 نىتكەن چورت مال اولترگەن جىتى *اناسن؟!

۱۶

سال ديمدېن سوزيمه اخلاستىدى.

قاينغىلى اولك ايتدم اوز باسمىدى.

كوكيره گم بار سرن اوز آلنچە

كورنگەنگە كورسەتتەي كوب جاسردى.

قول جازوۋدى ايرمەك ايت جاتبا يىكەر،

بۇل كوگلسر دۇنيەدەن كوب جل اوتەر.

اوزى قىيسق، اوزى آساو تىنتەك ءاومر.

آرتداغىغا بىر يىلگى قوسا نە ايتەر.

كەم بلەدى، كىز بولسا آرتداغىلەر

اويغا سالب اوقردا سوزن سفار

كوزن سالب، اويلانبا كىسى بىر سوزن

راس - آو دىب ماغناسن اوداغى اۇغار.

كەم بلەر، جابر قانقى حازغان سوزم

جىبىرمەي كوب توقتاتار اونك كوزن

جولاۋچى جول اۋستندە تاماچا ايتكەن

سقلدى اوتكەن جانك بىر كۇمبەزن.

1896

۱۷

قلجان.

سۆيكمەدى بولات قانجار تۇرسن جاناب،

استق سۇۋق مايداندا چخادى اويناب.

گرۇۋزىن (۷۸) آچۇۋلى اوستا كىككە سوققان،
 اير چىرگەچ (۷۹) سوغس "اۋچن" آغان قايراب،
 اير كەلى نازك قولمىن ماغان تىيدى،
 «اۋمتبا» دىب آيرلغان چىردە بىردى،
 قان سورغالر جۇزىنە جاس سورغلاب
 قايسى مین اورتە كىگەننىڭ بىلگىسى ايدى،
 قارا كوز قاراب ماغان كوب قادالغان،
 خۇفيا قايسى اورتەنب موين آغان،
 بولاتچا درلدە گەن، جان كورگەن
 بىر كۇنگوت تارتب، جانا اوتداى جانغان.

1896

۱۸

مینك سرم جىگندەر ايمىس اوڭلى،
 اىچ كىمك اورقاغى جوق جورسن بۇلاى،
 نىنى سۇيدىم دۇنيدە نىدەن كۇيدىم،
 قازىسى اونك آرم مین بىر-آتى خۇداى،
 جورە كم ايكەۋىنە جالبارىنار،
 راخمدىين "ادل" سور دىب جالىنار،
 مین تىنتە كىبە، تۇبندە كم جازالى؟
 قايسىنى جىبەرۋۇچى اوزى سىنار،
 ناداندار بىلچىدايدى، خۇب آلمایدى،
 اۋلكەن جانىك خىالن اوغالمايدى.

تېگىزدەن تاۋداي تولقن سوقىداغى.
 چاغاداغى چار تاسدى چىغا آلمايدى.
 خۇداي مقى چار اتقان اولمىگەن چار - تاس
 بىلچ - بىلچ ايتىگەن يىت بۇر ب سۇۋدان قايتىاس
 بۇلدا سۇۋق داۋل چىلىمىن سىراس
 اوزگەنى جان ايكەن دىب سىرن آيتىاس.

1897.

۱۹

دۇعا.

اومردە اويغا ءتوسىب كىم - كىتىگك
 تۇۋلاغىچ مىنەزك بار چۇرەك، سىنك،
 سوندا سىنك اوتىگىدى باسا تۇغىن
 اوسى اولەك اوقىسى تۇغىن دۇغام مىنك.
 اچىندە ئىر قۇۋاتى بارغا اۋخايدى،
 نىرى سوزدك جانى سول آيرمايدى.
 خاسىيەتدى ناپىسى جىلدەدى اسب
 قايتاپ تۇرغان استىق قان سالقىندايدى.

چانگىنك آور چۇكى چىگىگەندەدى
 كوكىلدەن كىرنەكەن كىك كىمىگەندەدى،
 بولدى چانوغىدا سىنۇۋگەدە،
 چۇرەكك باسىغان اۋۋ توكىگەندەدى

1897

بوسقا آۋرە بولۇپ كېلدۈكبە تاغى مۇندا،
خۇكىمچى چالدار مازبوب جاترما اوندان؟
آنت اۋرغاندىق قلىغىن آلا ءاسى دىب
غاندىرلار قانداى سۇپسى، قانداى مولدا؟

مىنى ءولتردى - آق نەپايدا اوسىلارغا،
مىنىك ءومىرم اولارغا قوسىلارما؟
اول چالدار قرچن جاسدى قىيغان مىنەن
ءوز بويىنا جاسىرب تۇچىنارما؟

سوپسىنەن، خاقدىسەن، خاقدى اۋمتەن،
آدەلەتسەن مېر جاسدىك باسەن جۇتەن.
قايىناب تۇرغان قاندى اچكەن مىنەن
قاكسىغان قانقان ءاچن نەجلىتەن.

اولتيرەر، جىرگە تىغار، مولاقلماس،
سۇيتسەدە جىر نومبايتىباى قويىب بولماس.
درلەب سول مولاغا چقسا چالدار،
باسقىچ بولب آسپانغا چىقارا آلماس.

بى كۇنا زورلىق بىنەن چىققان جانم
بىيىككە باسقى بولار دىيىمە زالم؟
سۇۋۇق قابىر قايغىسەن اۋيقى اورنى غوى،
اوكايماس جاس اومردەن آيرىلغانم؟

مىن جاسىن بىلەسكىبە جاستىقىدى سىن؟
 نەزىقىدى ئاۋىت بار اويغا كىلدىگەن.
 كوربىبە - ايك يا بولسا اومتىكبا
 اچىدەگى اوتدى دوستىين قاستىق دىگەن؟

ساغىنىچ بار دۇنىدە جۇيانچ بار،

كوڭلىدى كوتىرەتن قۇۋانچ بار.

قۇلن تايدى ايقاسب اوين سالب

كىيتەرچە سۇبەنسكەن دىم آلس بار.

دۇنىدەگى قىزىقك بۇكۇن بارى

ساغان سالقن تارتقانداى سىن بىر كارى.

بولسام دىگەن تالابدى اومتقان موڭ

قۇركىۋدەگە اومردىك نىسى اءارى؟

مىن سىن ايمىس، جاس كۇنم جايىاب تۇرغان،

جۇرەكدە تۇرلى تالاب قايىاب تۇرغان.

سىندەر سۇردىك، مىندە اومر سۇرمىسىم،

بىر چىراق سونەر، كىتەر ساۋلاب تۇرغان.

آى، جۇلدۇز، آغارغان تاڭ، چارق كۇن بار

جازغى قۇس چاپىراتدا قانداى مەن بار؟

كۇندىزگى خارەكتەن بوساغاندا،

اوزىكە اوزىك تىيىگەن تاتىدى تۇن بارى

اىستىكەلى كىلدىبە سىرمىدى سىن،

اولاردىك ماقسۇدى نە، بىلمىمىن مىن؟

مىنىڭ ئىسمىم ئوزىڭگە، مەھەل جىغار،
كۆڭلىدى تۈگەل آيتىپ بولمايدى ايكەن.

مىنىڭ كىۋدەم سىندەرگە ساندق يىن تىڭ،
مۇمكىن بولسا قاق چارب آچىپ كورسەڭ.
آچىن تۈگەل كورگەن سوڭك اوز كوزك مىن
تاخىقىق مىنى كۇناتلار قۇۋ دىمەس ايلك.

مىيىلك اوزك، ماناستر (۸۰) قىلغان اسدى
آللا اسى دىب كوڭىلكدە كورسەڭ كوچتى.
خاق سالغان بۇل كىۋدەمدە بىر زاكون بار،
اونى خۇداى اوزگە ئىنەن كىم دىمەسدى.

آقنىغدى بلەدى سۇم كو كىرەك،
سول زاكونىگە بىيلەتكەن بىردىك جورەك
آللا بىيرگەن خاۋىندى اوسى سرم
كورگە بىرگە اوزم مىن بارسا كىرەك

مىن اولى جان ايچ كمدى تالغامايىن،
راحمىز بىيىلەرگدى قارغامايىن.
مىن كىچىرلك سۆيتىدە اس قىلغان جور،
رازىن دىب جالغان سوز جالغامايىن.

آزر ەترى دۇنيەگە مىندە اورتاقىن،
اوسى كۇن بلتباى باتب جوغالماقىن.
آلدىداغى آساۋ جاس قايناب تۇرغان
مىن بولماسىن، ەبىر اوۋس توپىراقىن.

1897.

(آباى 15)

جولغا چقدم ەبر جمجرت تۇندە جالغز،

تاستاق جول جارقيرايىدى بۇۋغا آمالغز.

ايلىغز جير تۇرغانداي بوب خاققا مۇلگب،

سويلەسب امداسقانداي كوكدە جۇلدۇز.

مىن كوردم كوكدك غاجاب جاسالغان،

جير اۇيقتاب كوكچل چوقىين بۇۋ آغان.

مىنك نە مۇنچا خاپا قىلغانم،

اۋمت بە، او كىنچ بە اويلانغانم؟

دۇيىدەن اۋمىتم جوق مىنك دىيىم،

اومرگە اوتكەن چىتدەي اوكنىيىم،

آزاندق بين تىچدق كوكسە گەنم:

اۇيقتاماق بين اۋمتىناق دىب از دەيىم.

اۋلمنك اۇيقيسى ايمىس از دە گەنم.

اۇيقي، تىچدق، اۋمىتۋۋ بىردە گەنم،

كوكىرە كدە اومردك كۇچى تۇرب

از دەيىم دىم آلسدى اۋزبە گەنم.

سۇۋ سىلدراپ، جىل گۇۋلەب، كۇن جۇۋاقتاب،

جىلىقدى، دوستقدى تۇرسن ماقتاب،

اونگەن، اوسكەن جاقسى دىب ايمەن آغاچ

تىكەلب آيتب تۇرسا اول چايقاقتاب.

تېرە كەڭ سەپى

آساۋ تېرەك (۸۱) دولدانى بۇۋرقانى،
 تاۋدى بۇزى جولى سالغان تاسدى جارب.
 آرستاننىڭ جالنداي بۇيرا تولقن،
 آيداغازداي بۇكتەلب جۇز تولغاتى،
 قاققازدان (۸۲) چىدى جايىناپ قىلب اۋو - چۇو،
 تۇزۇۋ جىردەن جولى كىرنەب اۋلغايىدى سۇۋ،
 خالڭ قايرات بويندا، يىتى كۇلب،
 مومىنىغان پىچىن مېن آغادى قۇۋ،
 «قاققازداي قوزدا تۇۋغان پىرزەنتدەن،
 بۇلتىڭ سۇتن، اچىب ايرىقتەن،
 قازى - بىكەن (۸۳) آغام سىنى كوكسەب چىب،
 كىم قاققسا جولىدا كۇيرەتكەن،
 زور كىۋدە آدم زاندىڭ آيلاسىنا
 كۈندى بۇكۈن كۈچىدى كورسەتكەن،
 ايكى ايزۇۋم كۈيىرب آيقايلاسام،
 چىن قۇترسام چىڭ تاسدى تىرىبەتكەن،
 آپىنىب آساۋ ائىڭ كىلدى آقسا قىل،
 تاۋ - تاسقا، آدم - زانقا سالىب جانجال،
 دىم آلاين دىب كىلدىم آچ قوينىڭدى،
 سالام، ساۋ - قات آب كىلدىم، حۈچ كوزب آل

آب كېلگەن بۇغى مېنەن مارالم بار،
 آدمانن تارتىب آلغان كۆب مالم بار.
 اير - توقىسى آتى مېن، فارۇۋى مېن
 ايرچىر كەچدى آب كېلگەن آمالم بار.»

«مۇنك ەبارى تارتۇۋم سزگە» دېدى،

«آيلىكىدى آيت آساقال بزرگە» دېدى.

«باپچا، زاۋات. جايلردى قىلم تالقان،

آر بىر باى جالداپ جاتىر جۇز كېدەيدى»

قارتاك كاسپى (۸۴) قالىتىغان بويى مېنەن

تېرە ككە كوزن آچىپ اۇندەمەيدى.

«آزرقاندىك بىلەن آق-ساقال چال،

تېنتەگىنىك سوزىنە قۇلاغىك سال.

قازاق - اورس قاتىنى بىر سۇلۇۋدى

آب كېلىب ايم، قايتىن اونى - تاغى آل.»

گارى گاسپى قارا كوك كوزن آچدى،

جلى جۇز بىن تېرە ككە آمانداسدى.

جىبىر قاغىب، قوزغالب، سلق - سلق كۇاب،

قاندى آلدى، قىيتقىسىز آراسدى.

1898

نۇرلى آسپانغا تىرىسب اوسكەنىك سىن
 مېنەنگىردىك قايتقىسىز اير كوڭلى مېن،

جازغى - تۇرم جاسىرب جىردك بىتن
 جاسل چوب بىن بوى جىتكەن ايگن مين تىك.
 سونان بىرى راخسىز كوب جل اوتدى،
 اوراق كىلەر اورىلار مىزگىل جىتىدى.
 جلى مینەن سۇۇقدك بارن كورب
 قايران كوئىل قايسى قايىرات ايتدى.

أور اوبىدى كوتەرب آۇرغان جان.

خايغى، خاسرەت جۇزىگە بىلگى سالغان،
 دانى تولق باس اۆلكەن ايگندەى - آق
 سىنك دە باسك ايمەك جىرگە تامان.

اولەين دىب اولمىدى اولەرلك جان،

آستە اولمەس بىلگەندەى قلىق قىلغان.
 آمال كىلب باس سالىسا، جاندى اۇرلاسا
 اومر قايدا، سىن قايدا، سونى اويلان!؟

آدام - زات بۇكۇن آدام ايرتەك توپىراق،
 بۇكۇنگى اومر جارقلداب آلدار مېز - آق.
 ايرتەك اوزك قايداسك، بلەمىسك؟
 اولەك اۇچن تۇۇغانسك، اويلا چراق!

1899.

۲۴

جىلگەن.

جالغز جالاۋ جالتداب

تۇماندى تىگر اورندە

جات چىردە جۇر نە تكداب؟
 نىسى بار تۇۋغان چىرىندە؟
 اويناقتاب، نواقب، جىل كۆۋلەب
 مېيسار دىگەك سقرلاب.
 اول جۇرگەن جوق باق از دەب،
 قاچىبايدى باقدان بويدى اۇرلاب.
 آستىدا دازىيا كوك مايدان،
 اۋستىندە ساۋلە آلتىن كۇن،
 قاراچى، بولك حۇدايدان
 سۇرايدى داۋل كۇنى-تۇن.

1899

۲۵

چار-تاس

قونادى مېر كۇن جاس بۇلت.
 چار-تاسدك تۇسۇن قۇچاقتاب.
 جونەلدى ايرتەك، قالدى اۋمت،
 كوك جۇزىنە اويناقتاب.

آجمدى جۇزى تېرچىگەن
 كارى چار-تاس تاك قابدى.
 عبارى اوسى-آۋ دىب قىز دىگەن
 تۇمسار ب تۇر ب جلابدى.

1899

جۈرە كدە كۈب قازنا يار، بېرى جاقسى،
 تېگىز دۇك تۈبىندە-آق اويلاپ باقىچى.
 سول جۈرە كدەن جىلىق. دوستق بىنەن
 بۇلاچقا آغىب غالامغا تاراماچى.

جان چولدر اوزىندەى مین تانسقانچا،

برینەن بېرى اۋلسب آلسقانچا،
 قۇملارلار، سۇيسەر جۇرەك تاۋب
 قىيتقىسر قىزىقىنەن باس قوسقانچا.

جۇرتدۇك سوزى: تاقدرغا آدام كۈنەك،

بېر آنت اۋرغان بېر كىسە مىز گل كېلەك،
 اوسى سېنك قىزىغك، قۇۋانىچك
 بىینە ساغم جوغالب تۇگەسلىك.

بىینە بېر سول قازنانى بېر جاۋ آلاماق،

جۈرە كدۇك كىك دارىلسى قۇرب قالماق.

سۇۋق آقل جۈرە ككە بۇيرق جازب.

اونى بېر اوزى اوزگەچە جولغا سالماق.

جۈرە گن پايداسى ءاۋچن جۇرت اۋساتباق.

كىر مین اواچەب بازارغا اۋستاب ساتباق.

اونى ساتب اول كمدى اۋۋاتادى،

اونك اوزن جامادا كم اۋۋاتباق!؟

جۇرت آيتقان سول آنت مىز گل كېلەك كېرەك،

مىن دە بىندە، آمالسر كونسەم كېرەك.

قزىغى زور قايران دوس، قايران تاتوۋ،
سېندەر ۋاولدك مېن داغى اولسەم كېرەك.

1899

۲۷

آساۋ توى تېنتەك جېين اوپەر-توپەر،
اچىندە نۇسى سۇۋۇق بۇر جان اوتەر.
آلسى تۇماندانغان اول اوپلايدى،

اوزگە جۇرت اويدى نېتسەن، اوڭكەى سوقر؟!

اچكەن، جېگەن تالاسقان، اويناب-كۇلگەن،

كېرەك جوق، كېلىسەم جوق سويلەى بېرگەن،

داۋىرققان، كۇلكەن، اولە كدەتكەن

قاينغىزغا قاينغىرب جېر كەنگەن.

كوب اوتردى، قوزغالدى سويلەگەلى،

قۇلاغىدا بۇگۇن تۇرسونك ئۇنى.

«سېندەرگە نە جۇمس بار تاقدرمېنەن؟

ئۇيىناى بېردە كۇلە بېر كۇنى-تۇنى.

اوينغا اويسە نادان بۇرى قۇمار.

دۇنيە استەب ۋوز جۇميسن جانتقان چىقارا

ايلەمەسك ايلەتەر، بۇر تانىتار،

قايدا آيداسا بارارسك، كم تازىتار؟!»

1902

مۆڭدى چايتان خودايدىڭ قۇۋغان جانى
 كۇنالى جىركىز بولب بىر اۇچقالى،
 اۆتكەن جاقسى داۋرەنى اويندا اونك،
 سونداغى نە كورگەن، نە قلغانى.

اول كۇندە تۇرلى بىيس اچندە ايگەن،
 اوزى دە پىرچىتلەر تۇسندە ايگەن.
 جلى جۇزىين جۇلنزار جلب جۇرب
 سالم-دىسەر، سويلەسەر كۇچندە ايگەن.

اول كۇندە كۇز جىتەسدى كوب كوزدەگەن
 تۇگىل بىلم قايدا ايگەن دىب ازدەگەن؟

جاپا جالغىز بىلەن باق چىقايدى،
 اولچىۋىسزىڭ سىيماسن بىر سىزىبەگەن.

بوساغاسى كىك ايدى، توردە اورن تار،
 توردە جالغىز اوترماق اويندا بار،
 جالغىزىق بىر تاگىرىڭ سىباغاسى،

اورچىلك بىين لاغىناتقا بولغان دۇۋچار.

خۇدايم «چايتانسىڭ» دىب لاغىنات ايتدى،

«لاغىنات بىين دە خور بولا قالمان» دىيدى.

آللادان قارغىس آغان كىۋدەسىنەن

سۇيۇۋىمىن سول ساعاتدا سىنم كىتدى.

آدامىن سونان بىرى بولدى كىكىدى،

اولەس، اوچىبەس اوزىنە كوزى جىتدى.

نە قىلغان مېن قۇۋانار بولماغان سۆلك.

نەسینە چىر دۇنيەگە بالىسىدى؟!?

تېئاق سېنم، سۇيۇۋ كورمى اوتدى،

آلاک—جۇلاک ايتىدى، تىنتىرەدى.

آلاسز دوس تايىدى، سر تايىدى،

نيچە مك جل كىزىسدە توڭىرە كدى.

جاماندى كۇندە ازغرسا جان دىمىدى،

جاقى جاننان كىمى—كىدە تاياق جىيدى

كۇندە نيچە بۇلك چغارسادا

ايگىك جانغان جان بولب سۇيىنىدى.

سۇيتسدە جاماندقا بىر توپماغان،

آنت اۇرغاندىق قلىغن ايچ قويماغان.

”باياغى آلدۇ، ايسكرگن كارى ايتدىك بىن

نە قىلدىم. نە بىترىم“؟ دىب اويلاغان.

آقلىغا، اوجر كىندە، آدام كىندە (۱۰۰).

اولمىس آدام قايرات، كۇچ بارى مېندە?!

كۇندە جۇز قۇۋانب كۇلب جۇرگىن،

اوسى آدام اۇۋايمىز نىتىكەن بىندە!?

1902

قالقام—آي مېن اۇندەمەي جۇرەمن كوب،

اويلاما اوتىز، اويسز سۇۋق جان دىب،

جۈرە كدە گى جاندى كوزدەن چاس قىب
 آغزغاتم بولادى اول نىگە سىب؟

آنت اۇرغان ايل جۇزىنە تك قارايمىن،
 سونمدى سىن سوگىدى آۋدىب اويلايمىن،
 جۈرە گىمدى كىسكىلەب سالب جۈرگەن
 آرسىردارى دوسم دىب نىگە آيايمىن؟

اچمدە قايمىم قالك، كوز جاسم كىم،
 آدام جوق- كمدى دوس دىب مىن چاغۇۋچى ايمى.
 ايل آدام گولمىن تىك، دمدى سۇبىك،
 كۇزىنەن جاسى چقسا بوينا ايمى.

كوگلىكە داين تۇرغوى جاسم مىنك،
 دۇسپاندىك قاتايعان چىار سىنك؟
 اىگەر مىنك اچمدى جارب كورسەك
 جلاۋكدى اۋمىتب چوچرايدك!!

1902

III. باسقا اورسەك اولە كىنەن

۳۰

مىن كوردم اوزن قايك قۇلاغان،
 قارا جىرگە باس اۇرب سۇلاغان،
 جاپىراغى سارغايب اولمىپىرەب
 بايغۇسەك كىم تىكدايدى جلاغان؟

مین کوردم اویناب جۇرگەن قىز كىيىك،
 كىۋەسىنە ملتەدۇك اوغى ۋەتەن
 قالجىراب قانسىراغان، قاباق تۇسب،
 كىگە بانار اول بايغۇس تاراتقان كۆيىك؟
 مین كوردم سنىق قانات كۆپەلە كدى،
 اودابلەر اومردى از دەمە كدى.
 كۇن چۇۋاقتا جلىنار قالت - قۇلت ايتب
 اونان غىبرات آلار جان بۇر بولە كدى.
 مین كوردم غاچق جاردان وادەسىزىك،
 اومردۇك قىزىغىنان كۇدەر اوزىك.
 جلى جۇرەك سۇۋىدى جارا تۇسدى.
 چىقباغان چىن جان مین كۇن اوتكىزىك.
 دۇنيە دىگەن چىركىنىك كوردك كوتن،
 بىرىنىك جىب جۇرگەن كۆپ برەۋى ايتن
 اويلى ادامغا قىزق جوق بۇل جالغاندا
 كويىنىك سىرتى بۇتۇن اچى ۋەتۇتن!

1898.

 .VI. كرىلوفدەن

۳۱

ايمەن مەن چىلك.

چىلك يىن ايمەن بۇر كون سويلەسبىدى:

«آلاغا نىدەن جازىك سورلى دىدى؟»

«تورغايدا مایسب سولقداسن،
 تېبەنك جیل بۇلك ایتسه آلدەنچە كدى.
 خۇدای باسقا سالماسن سین سیکلدى
 جیل مین جیرگە جغیلب جار سۇزبە كدى.
 اوبالک بىر خۇدايتا بايغۇس سینك،
 قاقىرب قويغان مۇنچا بوس سىلته كدى.

قاراچى ماغان، سیندى سورلى ایمەسبن،
 تاۋ، جار — تاسقا اۇزارب بوى تېكەسدم.
 سینك قورققان داۋىلك ماغان اوڭاى،
 ماڭما ساۋلە اوتكربەى كۇنگە ایگەسدم.
 تىر ایتبەس مینك كۇچم جاۋن — جیلگە،
 چاپیراغم كوله ككە تالای جیرگە.
 سیندە آلب اغیا قورغار ایدم،
 اینسینی بترگەن قیان دوڭگە!»

«ایسره گىچ ایكەنسك» دىیدی چلك،
 «اونچا سورلى ایمەسبن، تارتبا كۆيك.
 سنبایمن، مایسامدا سولقدایمن،
 جیلدەن ماغان کیلمەیدی ایچ کیمچیلک.

بۇ كۇنگى آمان بولما اۇنەمى آمان؟
 كیردە كڈك یین دىب تۇرسك، نە بار ماغان؟
 چالغافتق ایلمەیتن كىگە جاققان؟
 ایكەنگە ایرەگەسسەك خانەر ساغان.»

قاقازغا بىر قاب قازا بۇلت مەندى،
 ايتىب تۇرغان كىيىمى تاۋ كۆيىمەندى.
 جىر - بۇنىڭنى چاڭ - تۇمان باسب كىتىپ،
 اويىناق قاغىپ، قۇتىرىپ داۋل كىلدى.
 آرتى بۇرچاق، آلدى چاڭ جىل قۇتىردى،
 چىك جىرگە باسى اوردى ايمەن توردى.
 باسى كوككە، آياغى جىرگە اينىدەدە
 ولداپ قاتتى داۋل آلب اوردى.
 مايسقان چىلكىك نىسى كىتىدى؟
 باتىرماقتان كۆيلىمەسەن دە اول - غۇرلى!

1898

۳۳

تالانغان باي

قوراسىنا بىر بايدىك
 تۈندە كىردى اۋرىلار،
 قازناسى قايدا سوندايدىك
 آڭدىغىچ، بىلگىچ قۇرغۇلار.
 بىلب كىيىپ تۇرغان لافكەسەن (۱۵)
 بۇزب تالغان ايتىمدى،
 نۇك قالدردى ماى ھاممەسەن
 اۋتەبىدى دە كىتىدى.

جايىنچا جانتب قارنى توق
 اۇيىقىسى قانتب توردى باي،
 سر - جالاڭچ تۇكندە جوق،
 لافىكىسى، اۇيىسى ايناداي.

ايسى چىقىدى كوردىدە
 اۇرى ايتىدۇ قىلغان،
 اويىباي سادى بىلدىدە
 قاسا سورلى بولغان
 كىچەگى ايلدۇك بىر باين،
 بىر تۇندە قالاي مۇنچا آلۇ،
 اويانا كىلسە دابدائين
 خايرچى بولب قاب سالۇۋ.

اويىباي سالدى، زارلادى،
 قۇرقايغىدان پايدا جوق؟
 توڭگىرە كدى چارلادى،
 اۇرىنى تابار آيلا جوق.
 قارنى دا ابدان آچادى،
 اچىرىنە چايدا جوق،
 قايتىرن بىلەسى ساسادى،
 اوسىندايلار قايدا جوق؟

آغايىننى، دوستارنى
 جىيىب آلب اۇيىنە

جلادى چاغب مۇك زارن،
«بولسدى قل» ديب كۆيىنە.

«بارى آقلىدى، بارى ايسدى،

بارى جيلدهى ايسەدى.

«بولماس ايدى،» بۇل ديسدى،

«اوز كىنەن بولدى» دېسەدى.

برەۋى آيتىدى: «لا كە كدى»

مۇنچا آلس سالماۋ غوى،

آۋلاققا ئاستاب، آرنىكىدى،

«بۇيتىب غاپىل قالماۋ غوى!»

آۋزك كۆيدى آۋلاقدان،

ايندى جاقن سالما كىچى!

قاباغان بۇزك مويىناقدان

«بىر كۆچكىدى آلكىچى.

«بىر كۆچكىدى سىز، آۋچن

برەين، قۇدا، كىلتىرب،

جلدا تالاي كۆچكىدى

بوس قوۋۇچى ايم، اولتىرب».

بوز اورنىنا سوز بىرب

قۇدا، تامر، دوس، كىتىدى.

قول اۋستاماي، كوز كورب

آيتقان آرز بوس كىتىدى.

آغايىغا ءاس تۇسبەك
 اول بىر اۋلكەن قارغىس قوى
 آلار ك سوندا اي ك كوچتەب،
 «بيچارا مينەن بايغۇس» قوى.

1898

۳۴

چارلى باي

جامان اۋىزىدە جالغىز چال

ءاۋزى كيدەي كۇڭبىرەندى.

اۋزى كورگەن بايلاردىك

منفەزىنەن جييرەندى.

اوزىنە ءاۋزى سويلەيدى،

سويلەگەندە نە ديدى:

«اوبال جوق اوسى بايلارغا

جان قادىر بىلمەگەن

ءاتادى تاماق، جاقسى اسى جوق،

جاقسى كىيىم كىيىمەگەن.

سالپىل قاقدى، ءتۇن قاندى،

مال - مال ديدى، مال تابدى،

بايخان سايىن كۇتم جوق

پىيلى كىتىدى، آنت آتدى.

قارتايغانچا قاقاقداب،
 بۇل تاڭرى آتقان تالمايما؟
 بۇيۇتب جۇرب اولمەيمە؟
 اولسە بۇرى قالمايما؟
 ماغان بىسە اوسى مال،
 جانمدى نىگە قستارايىم:
 مك تىڭگەنى بىر سومداي
 قىزغىيا اۇستارايىم!

ئسان - سالتانات جۇرۇۋوم
 بولار ايدى تاتمى.
 ايسىنەر ايدى آلس جىر
 قىزقى جومارت آتمى.
 بايلىق بىن پايدام تىڭىزب
 سىيلرايم آلس جاقندى.
 ساراڭنىك داۋلەت اوزسورى
 دىب آيتىدى آقلىدى»

اۋزن جىيماي، بىر ادام
 كىرب كىلدى ايسكەن.
 جادىگويىمە؟ سايتانبا؟
 آيتفور آلگى سوزدى اىستەگەن.
 كىلە سالا سويلەدى:
 «بايلىقى كىرەك قىلدىك سىن!

قلاين دىگەن اسكدى
 مین ایستدم بایلقینا
 منا برەۋ اچندە
 عدلداسی بار دوربانی آل.
 مېرن آساك عجانا مېر
 عدلدا داین قولك سال.
 سېناب آلا بېرداغی
 آیتقانگدای بولاقال.
 قانچا كېرەك بولسادا
 منە داۋلەت، منە مال.

بېر — آق بايغۇس، آیتاين
 مۇنك بېر سېرتن، قاتتى آنتن:
 دوربا قولدا تۇرغاندا
 اۋستاۋغا جول جوق بېر آلتن.
 دوربانی آۋەلى داریغا آت،
 توپخانگچا آلداغی:
 اونان سوڭ اوزك بلەسن،
 اۋستای بېر قايتىبار داغی».

دوربانی بېرب جوغالدى
 آك — تاك قلب بايغۇسدى،
 ایسن جییب آغان سوڭ
 دورباغا كېدەى چابىسدى:

آيتقانداي دورباغا

قولن تقدى، مېردى آدى.

جانا ئېرى داب — دابىن،

ايسى چىقدى، تاك قالدى:

«تاك اتقانچا اوسپدى

بىرەبىرسن بۇل دۇر با

تالاي آلتن جىيامغى!

ايرتەك مېنەن باي يارما؟»

ديب قالباقداب تۇن بويى

آلب باقدى اول سورلى

قانچا آلتندى آلسادا

تويا آلمادى اول غۇرلى.

قارايدى دا آلتنغا

قومىسىنادى، «آزغى» دىب:

«قستاۋ كىرەك، اۋى كىرەك،

سان — سالتانات اسخود كوب.

آزار بولسا آچدىغا

تاغى مېر كۇن حدارمىن،

آلتن آسنىن ايسەبەن.

سونان كىين آرمەنسز

قل دىگەنن قلارمىن.»

اۋىندەگى مېر ناندى

مېر آى جىدى آز — آزدان،

بەر كۈن تۈگۈل بىر آيغا
انساب قىلماي اول جازغان.

دوربانى سۇۋغا سالغالى
دارياغا جۇز بارغان.
«ايرتە كچە تۇرسن اولمەن» دىب
اۋيىنە قايتا اپارغان.

دوربانى ساۋب تىنچدقسز
بىر آي تۈگۈل چىل اوتدى.
آلتىنداي جۇزى سارغايدى،
قول درلدەب آل كىتدى.
آسىز، سۇۋسىز دىرت چىكىب
اوزى دە آبدان جۇدەبدى.
توغز مىليون ساناردا
آجال جىتىدى كۈن بىتىدى.

آلتىن قايدا، سوز قايدا؟
قۇۋ ناپسىدەن نە پايدا؟

1898.

۳۵

ايسەك بىين بىلبل

تويغان ايسەك چوبىدى اوتداب ماڭايداغى
سونراق چاتقا كىتدى قاي — قايداغى.

تېنتىرەب اولكەنى اوزلەب كىلە جاتىب
 جولقدى بىر بىلبىغا توغايداغى.
 «سەن - سەسك آقن بىلبىل؟ جاڭا كوردىم،

آتىڭا جۇرت ماقتاغان قۇمار ايدىم!
 بىر سايراب بىرسەك قالقام ءاوزم اىستىب
 جۇرتدۇك سوزن راسبا، سىنار ايدىم؟»

اونەرگە سالىدى بىلبىل سوندا آكراتب،

چىڭغىرتىب، چىرلاتىب، سورغالاتىب،

مىڭ تۇرلى كۇيگە سالىب تولقنتادى

ماڭايدا جان بىتكەندى تاڭىرقاتىب.

قوى جاتىر، قويىچى تىڭداپ تۇردى اىلبىرەب،

كوزىنە قىب - قىزىل بوب جاس مولدىرەب،

جىل سوقباي قۇس چۇۋلاماي، بىرى جىمجىرت

آڭگە كوڭل جىبەزىپ تۇردى اىلبىرەب.

بىلبىل بولدى توسىب تۇر ايسەك سوزن

ايسەك جىرگە قاراتىب ايكى كوزن:

«ءاچ پىسپاي - آق تىڭدارلىق بار ايكەنسۇك،

آتەگەنە - آي بىلمەسۇك آتەچدى ءاوزۇك.

ايكەنسۇك ءان سالۇۋغا سىن داغى ايبىدى،

سىن بىر از آتەچ ءانن اۋىرەن» دىبىدى.

سول سىقلدى سىنچىڭك سوزن اىستىب،

كوز كورمەسكە بىلبىلدا اۋچىب كىتتى.

دېمەن مېنى ماقتاسن،
ياجاقسن يا جاقباسن،
سۈيۈتسەدە اونداي سىنچىدان
خۇدلايم مېنى ساقتاسن!!

1898

۳۶

قارغا

قوى جايىلب جازدى كۈن
چققان ايگەن قياغا.
آسپاننان بۇركت قۇيقىلجىب
سورغالاب كىلب آراغا

بر قوزى ءالب آب كىتدى
قوزداغى قىير اوياغا.
ايكىننى كۇچدى اير كۇچن،
ايگىك قىلدى جىم اوچن
اۇياداغى بالاغا.
كوردى دە مۇنى بىر قارغا
جىلكدى بىر اسن باستارغا:
«قوزىنى دا تاياق دىب
كەم آب - چقسن تاستارغا!؟»

ايك سىمىزن الەين
قىزق قىلب آچارغا!»

دیدی داغی آراب.

جابسدى كىلب قوچقارغا.

قالچلداپ، درلدهب

ترناغن سالادى،

قانانن قايغايىتب

آب - كىتبهك بولادى.

بۇر كندهى ايمەس ايكەنى

كىچكبهى - آق بىلندى.

جاباغىغا ترناغى

چقباسداى بواب نەندى.

جالپلداپ، سالپلداپ

قويچيلارغا كورندى.

آددن (۸۶) بلمەس چر كندى

خۇداى آبدان قارغادى

قويچيلار كورب، كۆلىسب

اۋستاب آلب قارغانى،

قۇرىسن دا چر كىنك،

سىمز قويدى آغانى،

اۋچباسن دىب قىيماغان

قانان، قۇيرق قالمادى.

بۇر جىدى بىرك بىك - بايلاپ

اياغىنا جالغادى.

بالارغا اوين بوب
خور بولب سۇيتب قالغانى.

آزات باسك بولس قۇل،
قولدان كىلمەس اسكە اۇمتل.

1898

۳۷

آنچىلەر

كورچىنى كورچى چاقردى
بولدى دا سيىلاب آس بىرمەك.
قۇۋلىغىن اچدە جاسردى،
بالانك آنن اىسترمەك.

بالار چۇۋلاب باقردى،
انتاسى داۋسن بىلمەك.
قوناقدك كۇين قاچردى،
باسدى آورتدى كوب دۇرمەك.
آلدى - آلدىنا كىتەدى
قۇسلايدى آندەزى.
قۇلاغىنان اوتەدى
قۇر آيقاى سالغان ساندەرى.

ياپىرم - آي كورچى نە قىلدى؟!

باس آۋردى، قانغىزدى،

قۇلاغىن باسب جالندى،

«قويغىز اكور» دىب «قۇرغردى»!

«دم - آق داۋسنى كۇچدى دىگەن

بىكەر ايمەس سىنىكى!

سۇيىتىدە آراق اچىدەگەن

ايسى اۇلدارغوى مېنىكى!!»

ايسى جىقباي مۇناندا اچكەن آرتق،

قىيسىنى جوق قىچىرغان نىتكەن تانتق.

1898

۳۸

چىگرتكە

چىرلداۋق چىگرتكە

ارچىب ءجۇرب آن سالغان،

كوگەلدى قۇۋب كولەيتدەب

قىرق بىن ءجۇرب جازدى آغان.

جازدى كۇنگى جاپىراقىڭ

برىندە تاماق، برىندە ءۋى.

جاپىراق كىتىدى، جاز كىتىدى،
 كۆز بولغان سوڭ كىتىدى كۆي.
 جلى جاز جوق: تاماق جوق،
 او كىنگەننەن نە پايدا؟
 سۇۋۇققا توڭغان قارنى آچقا
 اوين قايدا، آن قايدا؟!
 اونى مېنەن تۇرمايدى،
 قار كورندى، قس بولدى.
 ساۋۇچىل سورلى بۇ كىچىدى،
 دم - آق قىيىن اس بولدى.
 سىكىرۇۋ قايدا، سۇرىنب
 قاباغىن قايقى جابادى.
 سالامدا جاتب دان جىيىغان
 قۇمرسغانى از دەب تابادى.
 سىلكىلەب كىلب جىغلى
 ياغىنا باس اۋرا!
 «قاراغم جلت، اورن بېر،
 جاز چىققانچا آسیرال»،
 «اونك جانم سوز ايمەس،
 جاز اوتەرن بىلمەيبە - ايك،
 جانك اۋچن ايچ چارۋا
 آلاجازداي قىلمايبا - ايك؟».

«مىن اوزگەدى چارۋاچل
 جۇمباق ايلەۋ اۋىلىمە?
 كوگەلدى قۇۋب آن سالب،
 اولەگنەن قولم تىدىمە?».

«قايتىن، قولى تىيەمدى!
 اولەگىچى، آنچى ايسل اير،
 آلاجازداى، آن سالك،
 سىلكلەدە بىيلەى بىر.».

1898.

۳۹

آلا قويلار

«بىر تاۋداغى خايۋاندى بىر آرستان
 بىيلەگن پادچاسى ايكەن آۋەل باسدان،
 «آدل آناق آماقچى نىقتى بار،
 ايچ كمدى آورتباسدان، جلاتباسدان.
 اونىسى راس باسندا، تاۋر بولغان،
 سۈيتسەدە كمدى بۇزباس باق آنت اورغان
 آلدىنان جان چىباغان پانچامردك
 آلا قويدى كورگەندە كوزى اورغان.»

آلا قويدا كۇنا جوق جۇننەن باسقا،
 قويدان قاچب چىغىدى پادچا ناسقا.

كۆرسە قازا تۇرادى آزا بويى،
بولمادى بۇغان آيلا اويلاماسقا.

تۇرادى پادچا فايغىرب و ايم جيب:

«آلا قويدى بولادى قايتكەنم ايب؟».

آيۇۋ، تۇلكى قاسندا اوز رالەرى،

كىنگەسەدى اولارغا «قايتەنم؟» ديب.

قولباك ايتب، قورس ايتب سويلەدى آيۇۋ؛

«باتر پادچام نە كېرەك كۆب اويلانۇۋ.

قويدى جان ديب ايتسەكەب كىم آيایدى،

آقپىلى آلا قويدىك قوب سالۇۋ».

قباغن تۇيدى آرستان سوزدى اۇغب:

«اولترەمەگم اوڭاى — آق قويدى سغب،

اوز جورتن اوزى قرغان پادچا بارما؟

جامان آندان قورقامن كىتسە چىب».

«يىكەر قان توكتەرمەگىز، آدل پادچام،

سوكبەگىز» ديدى تۇلكى «مىن سوز آيتسام،

اوڭاچا بىر اوزەندى قويعا بىرب

قايراندا سىمىرتب كىك جايلاساك.

جارلقدى كىچكترەمەى تىز بىرىگىز،

جاماندى جاقسى مىندن تىك كورىگىز.

آلا قوى قورقانىنان اوزى آزايار،

قويچىلققا قاسقردى جەدريگىز.

قارا ديب قاتتى تابىر آلا قويدى — آق،
 اوزگىسى اوسىر، اول كيمىر، سوزيمە باق.
 جاقسى سوزيىن برەۋگە تابىرغان سوڭ
 جامان آندان بولاسىز سىزدىڭىز آۋلاق».

«خوبە» ديدى، اونى آرستان قاپل كوردى،

قاسقەرغا «جاقسى بلق» ديب جارلق بېردى.

آلا تۈگىل آغىنان تىچ بولدى،

تۈلكىنىڭ آيتقانداي قىلب ايدى.

تۈلكىنىڭ آيتقانى راس جۇرت آقلىز،

كۈرە سالىدى قاسقەردان باياغى آرسىز.

آنت اۋرغاندىق تۈلكى مىن آرستاندا،

اول بولماسا نەقلىماق قاسقەر جالغىز؟!.

1898.

۴۰

قارغامىن تۈلكى

جۇرت بلەدى، كۈلەدى

سۇرقيا نەلدىڭ جامانن،

خوجەمە تەچىلدىردىڭ آمانن.

سوندادا سولار قايدا جوق؟

ايدەب آيتسا ايرەسك،

آرتىنان اوكنسەڭدە پايدا جوق.

ارمىچكى خۇدايم
 كىز قىلى بىر كۇن قارغاغا،
 آلب اۇچب باردىدا
 قوندى بىر بىيك آغاچقا.
 اۆلكەن اولجە ايمەسبە
 ارمىچك دىگەن قارنى آچقا.
 بىر جىب آلب چۇكرلك
 قلاين دىب آلاغا،
 تۇمسيغندا ارمىچك
 اويلاپ، قاراب تۇر- ايدى.
 بىر قۇۋ تۇلكى سورىنا
 جاقىن جىردە جۇرەدى.

اچىنە ساقتاب قۇۋلىغىن
 جاقىنداب بارب بارلايدى.
 بۇلغاقتاب قۇيرىغىن
 قارغانك كوزن آلايدى.
 تاتىدى تىل مېن، تاتىدى اۋن مېن
 سويلەسۇۋگە آيلاندى؛

«قاراغم نىتكەن سۇلۇۋ ايك»
 دىب تاثر قىپ تاكداندى،

«نىتكەن مويىن، نىتكەن كوز،
 اوسىدان آرتق، دىيسكە،

ايرته گي قلب آيتقان سوز؟

قالايچا بتكەن، ياپرم-آي،

مۇرنىڭز بىن جۇنىڭز

پىرچتەنك اۇندەي،

دىب اۇيلايىن اۇنىڭز.

اوسى كورك بىن، بۇل جۇن مېن

آنچىلىڭك بىلىگىلى.

اۇيالماي قالقام بىر سايرا،

بزدە آلاق اۇلگىنى،

قۇس تورەسى بزدەرگە

بىر بولارسىز بىر كۇنى!؟

باسى آيلاندى قارغانك

سۇمەنك آيتقان سوزىنە.

قۇۋانغاننان بورتىنىب،

بىر ماستق كىردى اوزىنە.

اوزىنە جىتىكەن اوڭەچ بىن

آياماسدان، قارق ايتدى،

ارمىچك جىرگە سبالپ ايتدى،

اس بىتدى، قۇۋ كىتدى.

۴۱

ايسەك

قىرق-ايلۇۋ قوس بىر جىردەن

قايتقان ايكەن كىرۋەندەر،

مال آيداب بارب آر ايلدەن

ساۋدا قلب جورگەندەر.

آلتىن آرتقان بىر ايسەك

سولار مېنىن كېلدى.

اول جاى جورسە جورتا جاى

اول جىلسە جورتا جىلدى.

تامام قوسدۇك بايلارى

ما تايىنان كىتەيدى.

خوجەمەت قلب بارلارى

جوگن دە جوئدەب ايرتەيدى.

اورتاغا آلب آلكىنى

بارى بىردەى سىلايدى،

برەۋى قولايىنان سۈيەدى،

بىرى بىرى سىپايدى.

سلاب، سىپىبا، كادرلەب

بىرەتۈغن جىم دە آرتق.

ايسەر چىركىن ايسىرب

بولب آلدى دم تانتق.

كوچ بوبى جۇرت قاسندا
 اوزگە مېنىن جومس جۇق.
 اتى تيۇب ادامدى
 تسدەسداغى سوگس جوق.

خۇداى آمان ساقتا ديب
 چاردا، سۇۇدا پاتا آلمان،
 ايركەلتىب ات قويپ
 جايبار-قۇل مرزا ات آلمان.

آلتىن اۋستىندە جۇرگەندە
 سول كادىرمين كوپ جۇرگەن،
 اوز اويندا كوك ايسك
 اوزگەچە تۇۋم ديب جۇرگەن.
 آلتىندى بىر كۈن باى آدى،
 ايسە كەدن جۇرتدا تۇگىلدى،
 جايبار-قۇل اتى جوغالدى،
 بوق تاسۇۋغا جىگىلدى.

قاراسا ئىچى بويىنكا،
 باياغى اۋزىن قۇلنى قالىك غوى،
 جۇرت ايرگەنى سوگىنكا
 اۋستىلدەگى آلتىن غوى.

باقامین بۇقا.

قاراساڭ دم-آق كوپ
 كوره آلماس اجى تاز،
 نىسى آرتق بزدهى ديب
 سالسباق جۇرتدا بار.

سۆۋ اچكەلى بىر اوگر
 بارب ايدى بۇلاققا،
 باقالار قورقبا تارباقدار،
 قاچب چقىدى آر جاققا.

باقاغا اوگر تاۋمىن تىڭ،
 اۋچب كىندى زارەسى.
 ماققانچاقدۇڭ، سىن كورسەڭ،
 باقادا ايكەن تورەسى.

«اوز اوزىنەن بىر باقا
 كۈچەندى دە بورتىندى،
 قازنى اۋلسەيدى، قامپايدى،
 اوگر دەى بولامن ديب اسندى.

قاسنداغى جولداسقا؛
 «قارا»، ديدى، «سىن بىزگە
 قىيىنبا ايكەن اۋلكەيۈۋ،
 جىتىكەم جوقبا اوگرگە؟».

«اسندك، كوبندك»

سوندادا نه پايدا؟

تۇرى جات اوگزىڭ،

سین قايدا، اول قايدا؟»

كۇچەندى كىلىب كىچىب

كىلگەنچە چاماسى.

«اوسدم غوى دىب «سىنىب،

دىدى: «ايندى قاراچى».

قارادى دا «دانىمە

بولغان جوڭ غوى» دىسەدى.

قزب آغان آنت اۇرغان

آيتقانىنا كونهيدى.

اقل قاعب تغرلاب

كۇچەندى دە «بورتىدى.

«اچ جارلدى چترلاب،

ماقتانام دىب «اوزى اولدى.

تالاسپاء جانم—آى.

قولگەن كىلىمىسكە!

بولارسۇن باقاداى

كوب تۇسىدك اىگەسكە!

خاندەن

كوچەدە پل جىتەلەپ برەۋ ءجوردى،
 كىم كورگەن حايۋاندى مۇنداي تۇرلى
 كورسە تىكلى آب جورگەن جانىۋاردى
 تىلماچالاب آرتىنان جورىت بوب ايردى.
 كوچەدە خاندەن كىزدەى كىب

اۋمىلدى پىلگە چابىتىغىب.
 چاڭقىلداپ اۋردى ايرلەنب
 تارتىنباي اۋرىسار جان چىغىب
 خاندەنگە مېر ايت كىزدەى بوب
 دىدى: «آددىڭدى بىلەنچى،
 پىلمىن اۋرىسار سىيىقك جوق،
 مازاق بولماى قوى كورچى.

قرقىلداپ قالدك نە بتىدى.
 آۋرە بولماى قوى» دىدى.
 «سىن بۇلغىندك اول كىتىدى،
 جان دىگەن جوق اول سىنى».

«مىندە سونى بىلەن،
 سوندىقدان ايرىبوب كىلەمىن،
 لۇرس، سوعس قىلماى—آق
 اير آتاب كورەمىن.

جۇرت موندى كورمىدە
 باتر اتلىق بىرمىدە؟
 قو، بۇخاندەن اير، چىركن
 بىلگىدە اۇرگەن، دىمىدە؟»

1898

XIV. عبولم.

ماسىغۇد آخكىمەسى.

يا آلا حۇرمەتكىدە دوستك ماخىمۇد،
 تىلگە جازدەم بىرلەن تۇورا ماقسۇد.
 آرون راجىت خالىپىيا زاماندا
 باغداتدا بىر جىگت بار آتى ماسىغۇد.

چاھاردان بىر كۇن ماسىغۇد چىقتى تىقا،
 بارىمىا كىنرى كىلىب بىر جۇمىسقا.

بىر اۋرى باس سىب توناب جاتقان چىردە
 بىر بىچارە كىنر بولدى چال بايغۇسقا.

چال بايغۇس ايقايلادى آندان سالىب،
 آىرب آلغان جان جوق اونى بارب.
 كىدە بولسا بىر ايرلك قلاين دىب
 ماسىغۇد اۋچىتى اۋرىغا اوكتايلاىب.

ماسىغۇددى اۋرى چاتقى قىلچ بىنەن،
 تاۋر- آق جان ساقتابدى جۇمىس بىنەن.

ايسەن — آمان چالداغى قۇتيلەدى
 ماسىغۇددان جاۋ قاچقان سوڭ اۋرس يىنەن.
 ماسىغۇدقا كىلدى آلگى چال كوزن تكتەب،
 كورسە باسدان آغب تۇر قان درده كتەب.
 مۇنك قارىزن میندە اوتەب كیتەنچى.
 جگت قوی، ایر كوكیرهك جاۋ جورەك ديب.
 «ء آى جگت، نە قلساڭدا ایر ايكنسك،
 كورگەيسن ایرليگكڭنك بیره كەسن!
 سيبەب بوب مینى آجالدان سین آیردك.
 ماغان قلغان قارىزكدى آلا اوتەسن.

باى ايمەن، باتر ايمەن، خان ايمەسەن
 آتاقى آرتق نۇۋغان جان ايمەسەن،
 سيبەب بولب آیردك مینى آجالدان،
 جاقسېلقدى بلمەيتەن چال ايمەسەن.
 مین «بەر چال دۇنيەدە خېهان كىزگەن
 ایرتەك تۇستە كیتەن چارىگزدەن.
 ایرتەرەك پالەن جیردەن توسب تۇرب
 آلب قال بر بازارلق جانم بزدەن.
 بۇل «اۋچن قزقباسسك سىندە بر ایر،
 سىنى ماغان كىز قلغان پىرۋەردىگەر.
 بر خۇدانك خلقى «اۋچن مین تلهيمەن
 قابل كور، سىرنم، «اۋچن قولگدى بىر.

«اورىغا جېرىم مېن نامىدى،
 كىم بۇلدار مۇنداي-مۇندى قىلغان ۋاسىدى»
 آلا خاقى دېگەن سوك آمالدا جوق،
 «باراين» دىب ۋاغدا ايتىب قول قاغىدى

اول جىرگە ايرتە تۇرب جگت باردى،
 چالدا دۇۋچار آلدېنن بولا قالدى.
 قولېنن اۋستاب آلب ايرتېب بارب
 دالادا ھېر بۇزىلغان تامغا آپاردى.

يارسا تامدا ھېر گۈل بار سولقلداغان،
 باسندا ئۈچ جىيىسى بار بىلقلداغان.
 ھېرى آق، ھېرى قۇل، ھېرى سارى
 «تاكداب آل، مېن بېرەين بىرن ساغان»

آغن جىسەك آفېلك جانننن آسار،
 سارىنى آلساك داۋلەتك سۇۋداى تاسار،
 آلاردا قۇل جىمس آلب جىسەك

اۋرغاچىدا جان بولماس سېننن قاچار.»

اول جگت سوزن اۋغب تورا قالدى.

كوزن تومەن جېرىب آز اويلاندى.

«آقىن سارى، ايكھون آلمايەن» دىب

«قۇل جىمس جىيەن» دىب قولغا سالدى

«مېن بېرەن، تانبايەن ايتا تۇرا،

اوكەنەسەك تۇبىندە جۇرە-بارا.

آق يېن سارى ايكنون آماغانك

مايىن آيتساك قايتىر جانم تورا»

«مىن بولسام آگار آغن جىمىك ايدىم،

آقلىدى بولدىم ايلدىن بولمك ديدىم،

مىن آقلىدى يىلگىمىن، نە قىلام دا

مىنى آقلىدى يىلگىمىن، نە قىلام دا

آقلىدى جان تىلگىمىن، ماغان سىرلاسىم،

كوزىمىن تىنەك كۆب نادان موينىن بۇرماسىم.

آدالدىم، آقلىدىم، آقلىدىم،

كۆرە — تورا كۆرگىلە تىنچدىق تۇرمامىم.

آدام دىدىم بولمايما قۇسا تارتىم،

تۇچىمىم اۇيىمىم اۇيىمىم، تۇنە جاتىم،

ايدىم باغىم ايسىرگە ايم تانالىم

تاتىم تاماق جىمىم، مانم، مانم، مانم.

سارىمىم جىمىم مىن بولسام بايدىك، لوزىم

آوزىمدا تامام جاننىم بولدىم سوزىم.

بالىمىمىدىن بىر نارسە آلساق، آقلىمىم

تۇگىدىم جان بىلگىمىمىن، ماغان كوزىم.

جۇرت كۆندىم جۇرتىمدا، آتۇق بايلىق، لوزىم،

بۇلدايدىم بىرەم كۆچىم، بىرەم تۇسىم،

نە قىلسادا ناداندىم، آقلىمىم، لوزىم،

مال آنتۇرغان كۆيدىم، ايدىم، لوزىم.

Shoyambay

ايگبه كسر مال دئمەتەمك قايرچىلىق.

آقلىدى ايرگە آز بولار اونداى قلىق.

اونى اويلازلىق بۇل كۆندە آدم بارما؟

پايدا اويلاماي قلادى كىم ناتۇۋۇلق؟

يىرسەك قالار اولاردا نىسى آردىك،

يىرمىسەك سىن داغى ايت برگە بولدك.

نە اوزك ايت، نىمەسە بار ايلك ايت.

داۋىسز بىر بالەگكە مەنى قالدك.

قزلدى جىسەم مېنى آيىل سۇيەر،

آرامدققا جۇرمىسە نە جان كۇيەر.

اۇرغاچچى دا كۆب جان غوى دوسم بولسا

دېب ايدىم، بىر پايداسى ماغان تىيەر.

ايركە كدك ايركەك - آدم بولسا قاسى،

قاتن، چىيچە، قزى جوق كىمك باسى،

جان قاھار قارا خالق قاسدىق قلسا

سوندا اۇرغاچچى بولمايما آرا چاچى؟

تىگىندە آدم باسى ساۋ بولاما؟

بويندا تىكسەرلەمس داۋ بولاما؟

ايرى آچۇۋۇ آيتسا آيدىلى باسۇۋۇ آيتىب.

اوترسا بۇرغىداى جاۋ بولاما؟

سونى اويلاپ قزل جىمس مېن تاكدادم.

يىرسەك بىر جىمەك بواب يىل بايلادم.

نویا — تورساق بۇل سوزدى آيتقانم جوق

باسندا اويلاپ، تيگن ده آبايلادم.»

بۇل سوزگه سالب تۇردى چال قۇلاغن:

«ايندچه تاؤب آيتدك، جه چرغم!

آقل، داؤلعت اؤملدن اوزگنه ايگن،

اوميرگچه آرتلسن جانم باغك!»

بۇ چال بوتن ايمس قدر ايدى،

ايمين تاؤب داروؤغا كىزى كىلدى؛

سۇزىنه، آقلىنا، قلىغىنا

رازى بولغانان سوڭ باتاييردى.

سول ماسىغۇد قدر چالداڭان باتا آلبىدى.

سوڭندا «چامسى — جيهان» آتايىدى.

ماغاناسى «بۇل دۇنيەنك كۇنى» دىگن،

جيتىلب بزگه غبرات سوز قالدى.

سول زاماندا — آق ناداندار چرچ بۇزغان،

جلغاننك دامن بۇزب جوق قلغزغان،

آقلمين مال ايگنؤن آسيراى آلماي

آراچاچى ازده تىگن قاتن قزدان.

ايندىگىگه نسۇراؤ بۇل زاماندا،

آقل، اوى، نامسى آر، جوق ايچ آدامدا.

اولگن مولا، تۇوغان جير جىرمىدى

آيتبسه تۇرماس ايدم اوسن آماڭدا!

اسكەندەر آڭگىمەسى

اوسى جۇرت اسكەندردى بىلمە - ايگەن؟
 ما كە دۇنيە چاھارى اوغان مېگەن.
 قىلب پاتىچا بالاسى ايسر كوڭلدى،
 ماقتان سۇيگىچ قىزغانچاق ادام ايگەن.
 قىلب اولدى، اسكەندەر پاتىچا بولدى
 جاسى آرەك جىيىرما بىر گە تولدى.
 اوز جۇرتى آز كورىنب كورچىندىرگە
 كوز آلارتىب قارادى اوڭدى سولدى
 سومدىق بىن آسكەر جىيىب قارۇولاندى،
 جاقن جىيرگە ساو بولدى تورا آنداندى.
 كوب ايلدى كۇتنبەگەن قردى، جوتدى،
 قاندى، اولتيرىب قانس قارىب آلدى.
 جازاسى جاقن جىردىك بارن چابىتى
 داربانىك سۇوندى قاندار آقى
 چابقان ايلدىك بارندە بۇودام قىلب
 او كىمەنن قولدىنا تارىب آبدى
 اسكەندەر ايلدە آلمانغان خان قويمادى،
 آلغان ساين كوڭىلى بىر تويىمادى.
 آرانى بارغان ساين قاتتى آچىلب
 جىردىك جۇزن آلووغا اوى اوبلادى.

قان - انچەر قاھارلى خان آچۇرى كۆپ،
 آتاغىنان قورقادى ۋە جۇرت قايسى جيب،
 سول كۇندە خوچە مەتچى آيتادى ايگەن
 خاننىڭ خانى، پاتچانك پاتچاسى دىب.

آتاغى تالاي جىرگە اونك جيتىدى،
 جىردك جۇزن آلۇوغا تالاب ايتىدى.
 ايسىنر آسكەر ايرتت جارقاندان
 ايسىنكەن ايلدەرىنە جۇرب كىتىدى.

آلدىنان چقالمادى ايچ كە مۇنك
 بارىن آلدى قورقتى جولداغىنك.
 جان چقبادى آلدىنان توقتاوى جور
 جىر ۋە جۇزن جىكە بولب آماقچىنك.

جۇرە - جۇرە بىر ايلسىر چولگە تۇسدى،
 آلب جۇرگەن سۇۋىتنك بارىندا انچتى.
 آدام آيۇن بارىدە بىردەى چولادەب
 باسينا خۇداى سالىدى قىيىن اسدى.

ساندالدى ساردالادا سۇۋ تايالماى،
 چولدهگەن جۇرت قايتادى بوس قامالماى.
 خزمەتلىككەردك بارىندە اولترمە كىچى
 بولبىدى چولدهگەنگە چىدايالماى.

مىسالى آستىنداغى آت اوداغى اۇچتى،
 اسكەندردە آتېنك جالان قۇچتى.

جالئىراب ساۋلە يىرگەن بىر نارسەگە
پاتچانك آت اۋستىندە كوزى ءتۈستى.

بارسا بىر سىلدىراققان مولدىر بۇلۇق،
تاسناداى بىيىنە آرقدان چىققان قۇلاب.

تۈسە سالا اسكەندىر باسدى قويدى،
اچىدە سۇۋى اوزگەچە تاندى دم - آق

كېكەن بالىق كىلىتىدى سوندا تۇرب،
سول سۇۋغا بالقىدى آلدى بىر جۇۋىدىرىب.

ءايسى، ءدامى اوزگەچە بولب كىتىدى،
تاك قالدى مۇنك بارن سۇۋغا جورب

اسكەندىر قولىنا آيتىدى: «بۇنىتىكەن سۇۋ؟»

باركده ءاچىب بۇ سۇۋغا يىتىكىدى جۇۋا!
بىر باى ايلدىن اوسى سۇۋ چىققان چىغار،
اورلىب بارب اۋستىنە تىگەك تۇۋ.

بۇل سالقن تاندى سۇۋغا قانگىردار،
چاق كىلىر ماغان جان جوق نانگىردار.
مىنەن قالماى بۇل سۇۋدى چاچچاك اورلىب
تالقان قىلب ءچاھارن آلكىردار.»

چارلىق چاچچىدى، قول جۇردى سۇۋدى اورلىدى
چاھزاداغا بارماققا دامىل كورمەدى.

كوكىپك كوك تىمىر كىگەن اوڭكەى ياتىر
تارتىدىر ب جۈنەلەدى سىرنى كىرنەى

سول آسكەر سۇۋدى اوزلەپ تاللى جۇردى،
 سۇۋدك باسى بۇر قۇزار چاتقا كىردى.
 چاتدك اوزن بىكىتكەن آلتن قورغان.
 قاقباسى بىكىتۈۋلى كوزى كوردى،

قاقبانى آچاين دىب خان اۋمتلىدى،
 تۇتقاسن اولاي پۇلاي قاندى جولدى.
 آچالماي، قاقبادان اۋمت اۋزدى،
 آقلاساب تاۋر - آق آمال قلدى.
 اسكەندىر توقناۋ كورمەي اوسكەن خان غوى،
 كىلمەيمە توقناۋسزدك بىرى داڭغوى.
 دال - سال بولب بىرىدە قايتا چقدى،
 بىرىدە آلاماسدى بايقاغان غوى.

دولق بىن خان اسكەندىر آچۇۋلاندى،
 آچۇۋلانب قاقباغا جىتب باردى.
 قاقبانى دۇبرلەتب قاغب - قاغب
 - «قاقباڭدى آچا» دىب بارنچا آيقاي سالىدى.

قاقباڭك آرجاغىننان برەۋ كىلدى،
 كۆزەتچىسى سول ايسكەن دىس بىردى.
 «قاقبانى ساغان آچار رۇخسات جوق
 بۇل خۇدايغا باستايتىن قاقبا» دىدى.

«بىلمەسەڭ مېن ايسكەندىر پاتچا دىگەن،
 جىر جۇزىڭك سوغسقا بارن جىڭكەن»

قابقا كئدى آج، قابار كئدى آيت، «بلدر ماغان»

قورليغم «اوزم توؤب كوز كورمه گهن»

«مقتى من ديب ماقانبا، آقل بلسك،

مقتى بولساك، اوز كئك ناپسكدى جيك،

«اچى تار كوره آلماسك برهوى سين،

اونداى كسى بول جيرگه كيلميدى تيك.»

«تالپنغان تالاب بينهن مينده «بر اير،

كوب جوردم، كيندهى كيلدى كورمه گهن جير

ايك بولماسا خالقينا كورسه تين

سى قليب ييلگى بولار «بر نارسه بير.»

تاقبادان الاقتردى «بر اورامال:

«سيلم اوسى، پاتچا، منانى آل»

اچنده «بر نارسه بار آقل بيرهر

آبارداغى اويلانب كوز كئدى سال.»

اورامالدى قوؤانب قولينا آلدى،

سى آلام ديب خالقينا قايتا سالىدى.

قاراسا اچنده گي «بر قوؤ سويدك.

بۇنه ايتكهن مازاغى ديب آك - تاك قالدى?

آچوؤلانب سينا بولدى كيكدى؛

«ايك بولماسا بلمدى سى بيرمه كدى!

اوسى مينك تيكمبه؟!» ديب آقيرب

الاقيرب جبهردى سول سويه كدى.

جولداسى «آرستاتل آقيلي مول،

الاقترغان سويه كدى آلدى سول»

خانغا آيتدى «خاسيىت بار بۇل سۈيە كدە،

كوزىگە كورسەتمەن خاباردار بول».

سول كۈندە *آرستاتل جىكە دارا،

آقلى سوزن تىگداماي بارما چارا:

«تارازىنى آبكىلدە سۈيە كدى سال،

بىر جاغىنا آلتىن ساب اولچىب قارا!»

بۇل سوزگە ايسكەندردە قاراي قالدى،

تارازىنى قۇردىرب اورتاغا آلدى.

قانچا آلتىدى كۇمس بين سالساداغى

بىر كچكەنتاي سۈيە كدى آۇدارمادى.

مۇنى كورب ايسكەندر آك - تاك قالدى،

بار قارۇۋن آلتىغا قوسا سالدى.

ايندى قايتىر ايكەن دىب قاراب ايدى،

بۇرنغىدان قۇۋ سۈيەك آۇرلاندى.

*آرستاتل - خا كىگە پاتچا كىلدى؛

«منا سۈيەك قازىناناك بارن جىكىدى ا

بۇل سۈيە كدى باسارلىق فارسە بارما،

آقىلك مىن اويلانب تابچى؟» دىدى

خاتم جىردەن توپراق آلب باردى،

*بىر اۇۋسداپ سۈيە ككە چاچا سالدى.

آنا باسى سلىق ايتىب جىرگە *تۇسب

سۈيەك باسى جوغارى چىغىب قالدى.

ایسكەندەر مۇنى كورب از تۇرادى،
 خاكىدى اولاق جىرگە چاقىرادى:
 «تاك فالارلق اس بولدى مۇنك اوزى،
 مانىسن آيتب بىرچى» دىب سۇرادى.
 «بۇل آدم كوز سۇيەگى»، دىدى خانغا،
 «توياما آدم كوزى مك مين سانغا؟
 جىمت كوز جىر جۇزىنە توياماسادا
 اولسه تويار كوزىنە قۇم قۇيغاندا!
 كاپر كوزدك دۇنيده آرانى اۆلكەن،
 آلغان ساين دۇنيەگە توياما ايكەن؟
 قانچا ەترى جۇرسەدە اولگەن كۇنى
 اوزگە كوز بين بردهى اق بولادى ايكەن!
 آچۇۋلانباء، آى پاتچام، آيتاين دات،
 آلتن قاپقا بىرمەدى سزگە رۇخسات.
 سى سۇرادك، بىرگەنى بىر قۇۋ - سۇيەك،
 مۇنى كورب آليگىز بىزدە غىبرات!»
 اويلاب - اويلاب پاتچانك موينى تۇسدى،
 خۇدايم كورسەتدى دىب بۇل بىر ەسدى.
 بىكەرلك ايكەن مينك بۇل اسم دىب
 قولن آلب جۇرتىنا قايتا كوچدى.

از - اق سوز آيتىم، ەتدى بۇل آڭگىمە،
 مۇنى بىر اوزگە سوزدك بىرى دىمە.

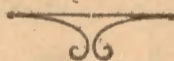
قارنىڭ تويىسا ئايغىرما ماقتان ° اۋچن
تويىماس كوزۇك تولار دىب قايغى جىمە.

قۇۋ ءاومر جولدىس بولماس، آل - آق اونەر،
ءاوز كۇلكىڭكە ءاوزۇك قارق بولما بىكەر؟
اۋياتىڭ مین آرگدى مالغا ساتىب،
اۋياتىزدا ايمان جوق تۇبكە جىتەر.

ماقتاناسن بىرەۋگە ماقتاسن دىب،
چاۋجايمان ايچ آدم قاقباسن دىب.
مىن كىتىكەن سوڭ آرتىڭنان كۇلب قالار
آنت اورغاننان خۇدايم ساقتاسن دىب

آقلىز ° اوزن ماقتاب بلجىرايدى،
بويىڭا اولچىب آيتساڭ نەك قۇرايدى؟
جاقسى بولسا جارقدى كم كورمىدى،
° اوز باغىڭدى اوزىڭنەن كم سۇرايدى!؟

سوڭمى.

آباي اوله گندەرنده اۇچرايتن جات سوزدەردەك، كيم تۇسنكەش
سوزدەردەك جورۇۋى.

- ۱- ايز، ايزبە، ايزدك دېگەن سوزدەر ايزبەك (ايزۇۋ) دېگەن
سوزدەن چققان سوزدەر. ملجك، ملجكتق دېگەن ماغانادا آيتىلدى.
- ۲- آراي- (پارسى سوزى) كوركەم، آدەمى، ەسان.
- ۳- بېرگەك - سانك اۇچن جاۋلقدك سرتىنان سالىنانن آسەمدەنگەن
بىرتارتار جاۋلق يا اورامال.
- ۴- چىرق (پارسىچا چىرخ) - آينالە، دوڭسگەلەك، آلقا. چىرق قازاق
تلىدە بىرلك، آتماق دېگەن ماغانادا آيتىلدى.
- ۵- قلك (قلكداماق) - قۇيقلجىغان، قلماكداغان، جلماك، قۇبلجى.
جىكل مەنز دېگەن ماغانادا آيتىلغان.
- ۶- قابارماق - آسبەك، قامپىماق، بورتىبەك، اولكەيەك.
۷. اۇقباق (اۇغىنۇۋ) - تۇسبەك (تۇسىنۇۋ).
۸. آشە (پارسى سوزى) تىبىتى، تىم، آسلان، تۇردەي دېگەن
ماغانادا آيتىلدى.
۹. آرچوفكە - كىزدەمە، آرچن دېگەن سوزدەن چققان.
۱۰. بادالق - مین - میندك، ماقنانچىلق، قرۇۋلق، جىلىگۇۋ.
پازسىنك بادە دېگەن سوزىنەن چقما كىرەك.
۱۱. ايەه - ايەهگە ايلرمە دېگەن سوز جىلىككە، قزقعا، كولىككە
ايلرمە دېگەن ماغانادا.
۱۲. سۇخبات (آرپىچا صحبت - ماجلىس)، كىكەس، جىيلىس،
آگكەم.

۱۳. ماقتان — ماقتانۇۋ.

۱۴. اينزەت، غىنرەت (آرابچا عزت) سىيى، خورمەت، مەقتىلىق،

كۇچ، قايرمدق.

۱۵. اونەمى — اونەمەين.

۱۶. تانتق — ملجك، قالجك — باس.

۱۷. ايمەنۇۋ — اويالۇۋ، تىلمرۇۋ، سىسكەنۇۋ، قايمىغۇۋ.

۱۸. مالچ ساۋدا — اۋۋاق ساۋدا.

۱۹. قىرس — تىنتەك، آپەر — باقان، اۋرسقاق.

۲۰. اوبىباتق — سۇغاناقتانباتق.

۲۱. جايدارى — جىلماك، جىلىس، آچق.

۲۲. كاتالاجكە — لاباتقى، قاراڭغى — اۋى، آباتقى.

۲۳. كۇبەز — كەي ۋاقتدا ادامنىڭ ايتىن قۇرسدرب تىرسدرب قىمىلدا تىباي

قاتىن اۋرۇۋ.

۲۴. ايمەكسىمەك — دامەتۇۋ، اۋمتدەنۇۋ.

۲۵. كىر — مائىر — سالماقتى، اۋر مېنەزدى، اورنقتى.

۲۶. آبىر — بىلىكتى، بىلگىچ، مولدا، سوپى.

۲۷. آلقاماق — باتا بىرمەك، آلغىستاماق، خوچتاماق.

۲۸. چار (پارسىچا چىھار) تورت. آر (چاقدان) دىگەن ماغانادا

ايتىلادى.

۲۹: ماى — زاۋزا (جاۋزا)، ايدىك آتى.

۳۰. راغى (آرابچا راعى، باغۇۋچى، ساقناۋچى) بىرچىندىك آتى.

۳۱. سامارودنوى، سامارودا (اورسچا سوز) — ايرىقچا تۇۋغان، ايرىقچا

تازا تۇردە تابلغان، آيرىچا پايدا بولغان.

۳۲. يىلەتكە قاغاز آچچا.

۳۳. ايرمەن - چوبدك آتى.

۳۴. ەۋازن (آرابچا وزن) اولچەۋ.

۳۵. غاداۋات (آرابچا عداۋة) دوچباندىق، آرازىق، جىك - كورۇۋچىلك.

۳۶. قۇبل - قوبلۇۋ. آرابچا ەسوز بولسا كوت، قايا دىگەن ماغانادا

بولادى.

۳۷. پىناچك (اورسچا) ايسرك، ماس.

۳۸. ئافرات (آرابچا نفرت) جىر كەنۇۋ، قورقۇۋ.

۳۹. غۇلاما (آرابچا علامە) اوتەبلىگىچ، كوب اوقىغان. داۋانى - كسىنك آتى.

۴۰. مازلوم (آرابچا مظلوم) بىچارا، جوۋاس، جانچىلغان، اينىلگەن

ەجابر كورگەن كسى.

۴۱. ساياز - تايىز.

۴۲. ايدىنىتسە اورسچا بىر دىگەن سەننىك آتى.

۴۳. ئول - غلم خىسابدا جوقتەك يىلگىسى.

۴۴. زايا (آرابچا ضياع). بوسقا، بوس. زايا قىلماق بوس كىتۇۋ،

بوس اوتىگىرۇۋ، جوغالتۇۋ.

۴۵. خالق (آرابچا خالق) خوداى، جاراتۇۋچى.

۴۶. ەداھرى (آرابچا ەدھر) ەدىسىز، ەدىسىزك، ماڭگىلك، قىسق.

۴۷. ئامىكەن - مىكەنىز جايىز، ەۋىسىز، قونىسىز (لا دىكەن آرابچا

جوقتەدى كورسەتەتن، بىزك سىز جور تاغىنا ارنالغان سوز).

۴۸. ھامىيچە (پارسچا ھميشە) اونەمەين، الغى.

۴۹. آمانتو (آرابچا آمننت) ایمان کیلتردم، ناندم، ایناندم دیکن ماغانادا.
۵۰. ۋاکوتویهی (آرابچا وکتبه) کتابدرگه اینانوۋ.
۵۱. نابی (رپچا نپی) پایغامبار.
۵۲. تاغریفوللا (آرابچا تعریفالله). تعریف تانوۋ، تۆسینوۋ، ماقتاۋ، خوچتاۋ. تعریفالله آللهنی تانوۋ.
۵۳. آهل کتاب (آرابچا اهل کتاب) کتاب جازوۋچیلار، کتاب ایملری، بلگچدره، آلهدان اینگن کتابدرگه نانووچیلار.
۵۴. خوشنیزان (آرابچا حسن ظن) کورکهم اوی، حسن-جاقسی، کورکهم، آسیم، سلوۋ. ظن-اوی، سانا، اینانوۋ، قزغانوۋ.
۵۵. مؤمن (آرابچا مؤمن) اینانوۋچی، نانووچی، آق-دندی، مسلمان.
۵۶. تاۋهل (آرابچا تاۋهل) مانس، تۆسندرۋۋ، جورۋۋ، کیلسترۋۋ.
۵۷. مؤفاق (آرابچا منافق) ایکی - جوزدی، اوترکیچی، نتیچی، اوترک سویسی.
۵۸. خنامهنده-اوین.
۵۹. چلده خانا (پارسیچا چله خانه) فرق کون کوزت. چلده جازغی ناغز استق فرق کون، بالا توۋغاننان سوکغی فرق کون. چلده-خانا دیب قازاق آراسندا ایمل بوسانغاننان سوک بولاتن اوینداردی آیتادی.
۶۰. اۇددا (آرابچا خدا) چاما، چیک، چیت.
۶۱. چورتانباي، دۇۋلات، بۇخار آقندارلك آنداری.
۶۲. دۇۋمان - دۇۋ، آيقای، اوین، ساۋق.
۶۳. آلتن ایلك، سارالافز ديب عبر اوله کچی جگت قزدی ماقتاغان ایکن، سونی سقاق ۋاۋچن آیتلغان.

۶۴. بانگ - بانگە (پارسچا) داۋس، دېس، آيقاي، اويىاي، بانگى ديب
ناچا چيگوۋۇچىلاردى دە آيتادى. بول اورندا آيقايچل، زورداۋستى
كسىلەر، ايسر كدەر دىگەن ماغانادا.

۶۵. تاكتىسىنە بىلمەن اول قولاققا دىگەن ءسوز: قولاققا جوتدەلب،
نىگىستەلب، ريتدەلب ءتيسن دىگەن ماغانادا آيتلغان. تاكت - لاتن ءسوزى.

۶۶. اوۋاتباق (اوۋانوۋ) - جوباتباق (جوبانوۋ).

۶۷. باستاۋ - بۇلاقدۇك باسى.

۶۸. باج (پارسىچا باخ) آلفرت - سالفرت.

۶۹. كوكباي - بىر اولەك آيتب جورگەن جگىتدۇك آتى.

۷۰. ءوردى - آراز ديب برده آرازداسب برده تانوۋلاسب جورگەن

كۆيدى آيتادى. ناچار آرازدق، كيم آرازدق دىگەن ماغانا.

۷۱. سوراتى - سۇيكمىز، ايرسى.

۷۲. چولپى - چاچ - باو.

۷۳. قوندىباي، قاناي جىرىنۇك تۇگن جالداي - تۇغن اولداردۇك آتى.

۷۴. ءوزر (آزابچاىذر) اوتىچ، رىنجوۋ.

۷۵. چار - آينا ديب ساۋتدۇك بىر تۇرن آيتادى. آۋروپالقدار

كىرالمسە دىيدى.

۷۶. قاتىماس - قاتتى، تاس - باۋر.

۷۷. كىكەكسىكىرەمەك - كىكەتسىكىرەمەك.

۷۸. گرۋوزىن فافقازداغى بىر ايلدۇك آتى.

۷۹. چىر كەچ (يا سىر كەچ يا چىر كەس) فافقازداغى بىر جورىدۇك

آتى. بۇزۇك قازاق تاۋ - چىر كەچى، داغستان دىيدە آتايدى.

۸۰. ماناستر ديب آيسا دىندەگى دۇنيەدەن بىزگەن ادامداردۇك (سۇ

- بيلاردىك) جيىلب جاتىب خۇدايغا قۇلچلق قلاتن اورنى.
۸۱. تيرەك - قافقازداغى ەبر اوزەندىك آتى. تيرەك قاز - بىك تاۋىنان چىغىب كاسپى (آتراۋ) تىگىرىنە قۇيادى.
۸۲. قافقاز دىب قارا تىگىرىن كاسپى تىگىرىنەك آراسىنداغى جىردى آتايدى. قافقازدىك جىرى الغى تاۋ - تاس بولادى.
۸۳. قاز - بىك قافقازداغى ەبر بىيك تاۋدىك آتى.
۸۴. كاسپى - تىگىردىك آتى. بو كەيلىك، اورال، ماڭغىستاۋ جىرلەرى كاسپى تىگىرى مېن چىكدەس بولادى. كاسپى تىگىرن جاغاسىنداغى قازا- قدار آتراۋ تىگىرى دىب آتايدى.
۸۵. لافىكە (اورسچا) دۇكەن.
۸۶. آددى (آرابچا خدا) چاماء چىك، ءال.
۸۷. كولەيتدەمەك (اورسچادان) ساير انداماق، داۋرەن سۇرمەك، قىرماق.
۸۸. چىگىس - تاۋى قارقارالى اويدىزىدە گى جىر.
۸۹. توبقى - آرەندىك ەبر آرىسى.
۹۰. كارەنت - پاتسا زامانىداغى آسكەر باسىلارغا بىرەتن چىينىك بىرى.

۹۱. آبى جازغاندارن اوقب نانس بولغان اورسدىك جازغىچدارى:
- (۱) بۇۋچكىن آلەكساندر (1837-1799) اورسدىك آناقى آقېنى. اورسدىك ئىلن تۇزەب آدايىدەن جولغا سالغان اوسى كسى.
- (۲) لىرمونتف مىخايل (1841-1814) اورسدىك آناقى آقېنى.
- (۳) نىكراسف نىكلاى (1877-1821) اورسدىك بىلىگىلى آقېنى.
- (۴) تۋاستوى ايف (1910-1828) جىر جۇزىنە داڭقى چىققان. اورسدىك آناقى آقېنى. جاز-ۋۇچىسى، فىلاسوفى

۵) تۇرگەنن ئىبان (1883-1812) اورسۇك بىلگىلى رومان جازۇۋچىسى.

۶) سالتىكوف مىخايل (1889-1826) اورسۇك بىلگىلى جازۇۋ-چىسى. جالغان آتى (پسەۋ دونىم) اچچە درىن.

۷) داستايفسكى فيدر، (1864-1821) اورسۇك بىلگىلى رومان جازۇۋچىلارنىڭ بىرى.

۸) بىلنكى ۋىسارىون (1848-1811) اورسۇك بىلگىلى آدائىت سىنچىسى.

۹) دوبراۋۇف نىكلاى (1861-1836) اورسۇك آناقى آدائىت سىنچىسى.

۱۰) پىسەرف دمىترى (1868-1840) اورسۇك بىلگىلى جازۇۋچىسى. آم آدائىت سىنچىسى.

۹۲- اسپەنسر ھىربەرت آغلچن جۇرتىنىڭ آناقى فىلاسوفى. ۱۸۲۰ نچى جلى آنكىلىدە تۇۋدى. قاي جلى اولىگەنن آنقتايا آلامام، ۱۹۰۰ نچى جلى تىرى ايدى. نىپلوگىە، سوتسىەلوگىە، پىسخولوگىە، مېتافىزىكە، تارىبە، ايتىكە تۇوراسندا كوب كىتابدار جازغان.

اسپەنسر دىك فكىرى، كىتابدارى جىر جۇزىنە جايلىغان. آناقى كىتاب- دارى مىنلار: ۱) تاجرىبالار (۳ توم)، ۲) تۇبكى باستاۋلار (بىر توم)، ۳) بىپلوگىە تۇبى (ايكى توم)، ۴) پىسخولوگىە تۇبى (ايكى توم)، ۵) سوتسىەلوگىە تۇبى (۳ توم)، تاغى تالايلا. كىتابدارىنىڭ كوبى اورسچاغا آۋدارلغان.

۹۳ - لۇۋيس جورج - ھينرى (1817-1878) آغلچن جور - تيدك اتاقتى فيلاسوفى.

جازغان كىتابدارى ۱) "اومردك، رۇۋخدك تۇوراسىنداغى سۇراۋلار؛
۲) فيلاسوفىيە تارىخى، ۳) كونت، "آمپازىتيف فيلاسوفىيە، ۴) تاغى
تالايلاز، كىتابدارىنىڭ كوسى اورسچاغا اۇدارلغان.

۹۴. درېپر جون - ۋېليام (1811-1882) آغلچن، آياقتى
ھىمىدچى "آم فيزيولوگىيەچى. "آوروبانك ايسەيۋۇ تارىخى دىگەن كىتاب
جازب جىر ءجوزىنە داقتى جايلىدى. بۇل كىتاب اورس تلىنە تارجىمە
ايتىلگەن.

۹۵ چىرنيچوفسكى نيكالاي (1828-1889) اورسك ك بىلىگلى
آلۇمەتچىل آزماقتى. «اوتەچە سۋىننى زاپىسكى». «سوۋرەمەننىك»،
«روسكيا مىسل» دىگەن جورنالداردا آلۇمەتچىلىك تۇۋرالى، آدائىت
تۇۋرالى كوب سوزدەر جازدى. آروپا تلدەرىنەن بىر - آز كىتابداردى
اورس تلىنە اۇداردى.

(۹۶) كرىلوف ايبان (1768-1844) اورسك مىسال جازۇۋچى
اتاقتى آقنى. ايكى جۇزدەن آسا اولكەمىن جازغان مىسالدارى بار.
مىسالدارىنىڭ بىر قاتارى قازاق تلىنە اۇدارلدى.

۹۷ - كوستايدىد دىب مېرەزدى آيتادى. توبىر كۈلوزدك سۋيەككە
چابقان تۇرى.

۹۸ - قربات - كونك، ادس قۇر كوكرەك، جىل - بوۋاز دىگەن ماغنادا.

۹۹. لۇيكى - اونكر، آچچى، آچۇۋلى.

۱۰۰ كىندە - تم جامان، اوڭبلغان.

آباي تىك اولەكچى ايمەس تيرەك سانالى ادام، فيلوسوف. جازغان
سوزن تۇسنۇۋگە اوى كيرەك. كەي بىر سوزن، سويلەمن، اولەكندك
اۋزدارن تۇرليچە جورۇۋغا بولادى.

بىز مادانىيەتدى جورۇت بولساق آبايدك جۇز بيت اولەكئىنە مك بيت
جورۇۋ (كومەنتارىيە) جازغان بولار ايدى.

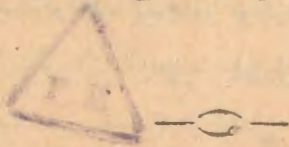
كومەنتارىيە جازباتق توگۇل بىز ءالى چىكلدەۋ اۇغمدى اولەكئەرن دە
دۇرستاب. باستىب تاراتالماي اوترىمز. آبايدك فيلاسوفىيە تۇۋرالى جازغانن
باستىرۇۋغا ءالى اويلانغانىزدا جوق.

ناداندىغىز كىمب كوزىمىز آچلغان ساين آبايدك ئادىرى دە كوتىرىلە
بىرمە كىچى.

قازاقستان آبايدك اولەكئەرن، باسقا جازغان سوزدەرن جىناپ
كومەنتارىيەلەب قازاندا باستىب جاتىر دىگەن خابار بار. دۇرس بولسا
بول سۇيىنچ آككىمە.

آبايدك تولق قلب باستىرۇۋغا بىزدك بىر جايغىنان كۇچىمىز، ۋاقىتىمىز
بولمادى، ايكىنچى جايغىنان قازاقستانغا سىندك. سوندىقدان تىك تاكئامالى
اولەكئەرن غانا باستىب اوترىمز.

تۇسنىكى كىمدەۋ سوزدەردى جورىدىق. بلەدى - آۋ دىگەن ادامداردان
سوراۋ مىنەن تۇرلى لۇغاتداردى آرالامىن جورىدىق. نازىر، ۋالى-خان
تاغى باسقا جاردەم بىرگەندەرگە آدا رازى بولسنى آيتامىز. جورۇۋىمىز
قىسقا بولسادا پايداسىز بولماس. كىلەچەككە كى كومەنتارىيەلەردك باسقى بولار
دەيمىز.

جىناغى . بيت

III	دۇرستاۋچىلاردان
7	آبايدۇك ۋاومىرى

ءبورنچى بولم

جۇرت تۇۋرالى

22	1. قارتايدىق، قاينى اويلاق، اۇيىقى سىرگەك
24	2. قارتايدىق، قاينى اويلاق، اۇلغايىدى آرمان
26	3. قىران بۇركت نە آلمايىدى
27	4. قالك ايلم، قازاغم. قايران جۇرتم
28	5. بايلار جۇر جىيغان مانن قورغالاتب
29	6. كوگىلم قايتىدى دوسدان دادۇسپانتاندا X
31	7. آداسقاننۇك آلدى جون
33	8. بۇر داۋرەن، كىندى كۇنگە بوز بالاق X
34	9. چكىندەر اوين آرزان، كۇلكى قىبات X
39	10. سانسىز، آرسىز، ايرىنچەك X
42	11. بوتەن ايلدە بار بولسا
50	12. اچم اولگەن سىرتىم ساۋ، X
52	13. بولس بولدىم مينيىكىمى
59	14. ماز بولادى بولىسك X
61	15. بلىمىدىن چىققان عسوز X
63	16. برەۋدەن مرەۋ آرتلسا

- 64 ۱۷. باي سييلدى
- 66 ۱۸. ايم، تابالماي
- 68 ۱۹. زامان آخرجاسدارى
- 72 ۲۰. بويى، باغاك
- 75 ۲۱. آنتىينەن تارقابدى X
- 77 ۲۲. قايىسە جىڭك بولدى جۇرت بىلەمەك ✓
- 78 ۲۳. قاراچادا ءاومر تۇر
- 79 ۲۴. جاس ءاوسپىرم زامانداس خاپاقلدى ✓
- " ۲۵. تالاي سوز بۇدان بۇزن كوب آيتقان من ✓
- 80 ۲۶. آچ قارن جۇباناما مايلى آس جىيەي
- 82 ۲۷. بالاق اولدى بىلدىبە X
- 83 ۲۸. مالغا دوستك مۇڭى جوق
- " ۲۹. تۇۋغىزغان آنا - آنا جوق
- 86 ۳۰. بولدى دا پارتيا
- 87 ۳۱. اۋيالا من دىگەنى كوئىل اۋچن ✓
- 88 ۳۲. جال نىن اوتدان جارالب ✓

ايكنچى ءبولم

- 89 ۳۳. سىگىز - آياق ✓ *Сези*

اۋچنچى ءبولم

اۋزى تۇۋرالى

- 100 ۱۷. جاسدا غلم باردىب ايسكەرمەدم ✓

- 101 ۲. پاتچا خدای سییندم .
- 102 ۳. کیلدک تالای جیرگه ایندی .
- 105 ۴. اوزگه گه کوئیلیم توپارسن .
- 106 ۵. کییده ایسر کوئل قورغیرک .
- 107 ۶. نه ازدهیسک کوئیلیم، نه ازدهیسک؟
- 109 ۷. جوره گم اویبای سوقبا ایندی .
- " ۸. آل، سینهن - سینهن .
- 111 ۹. کوله گکه باسن اوزارنب .
- 112 ۱۰. آدامنک کیسی بر گیزدهری .
- 113 ۱۱. قووانی اوتدای بۇرقیراب .
- 114 ۱۲. سۇم دۇنیه توناب جاتر .
- 115 ۱۳. اولسم اورنیم قارا جیر .
- 116 ۱۴. ایسگده بارما جاس کونک؟
- 117 ۱۵. جوره گم مینک قوق جاماؤ .
- 118 ۱۶. جوره گم نینی سینرەسک .
- 120 ۱۷. کوئل کوئیی تاغیدا .

تورتنچی عبولم

زاماندا سدارى تۇۋرالى .

- 121 ۱. كوزینهن باسقا اویى جوق .
- 122 ۲. مینسنبهۋچی - ایسم ناداندى .

بەيسنچى ءبولم

لۇگت تۇۋرالى

- 124 . ۱. بازارغا قاراپ نۇرسام ئاركم بارار .
- 125 . ۲. غلم تابىاي ماقئانبا .
- 128 . ۳. آسەم — پاز بولما آر نىگە .
- 129 . ۴. كوك — تۇمان آلدۇداغى كىلەر زامان .
- 131 . ۵. ساۋلەك بولسا كىۋدە ئدە .
- 133 . ۶. سىنبە جورئقا تۇرسادا قانچاماقئاب .
- 134 . ۷. آدام ئبر بوق كوتەرگەن بوقدك قابى .
- » » . ۸. جاپىراغى قۇۋارغان ايسكى ئومتەبن .
- 135 . ۹. قۇۋانبا ئدار جاسدققا .
- 136 . ۱۰. اوسى قەمر قازاققا .
- 137 . ۱۱. جاسدك اوتى جالنداب .

آلتىنچى ءبولم

اوى تۇۋرالى

- 139 . ۱. جاقسىلىق اوزاق تۇرمايدى .
- 141 . ۲. الاى سۇۋغا ماي بىبەس قوى اوتكەنگە .
- 142 . ۳. اولسە اولەر ئايبيغات آدام اولمەس .
- 143 . ۴. ساغاندك چقداغى ايمەس ايرمەك .
- 144 . ۵. آلا دىگەن سوز جىئك .

۶. جۇرەك دە قايرات بولماسا ✓
 ۱۴۵
 ۷. توتى قۇس تۇستى كۈبەلك
 ۱۴۶ ✓
 ۸. آلانگك اوزى دە اراس، سوزى دە اراس

جيتەنچى بولم.

اولەك تۇۋرالى

۱. اولەك سوزدك پانچاسى سوز ساراسى ✓
 ۱۴۹
 ۲. برەۋدك كىسى اولە قارالى اول
 ۱۵۲
 ۳. مين جازباين اولەككى ايرمەك ءاۋچن
 ۱۵۴
 ۴. كوئك قۇسى قۇيقلىجر چار تارابقا.
 ۱۷۵
 ۵. قۇلاقدان كىر بويىدى آلر .
 ۱۵۷

سېگۈنچى بولم.

سۇيۇق تۇۋرالى

۱. جىلسىر تۇندە جارق آى ✓
 ۱۵۸
 ۲. آۋەلدە بىر سۇق مۇز آقل زىرەك ✓
 ۱۵۹
 ۳. قوربولدى جانم. ✓
 ۱۶۱
 ۴. سىن مېنى نە ايتىسك .
 ۱۶۲
 ۵. جگندك قزغا ايتقانى . ✓
 ۱۶۶
 ۶. قزدك جگتكە ايتقانى . ✓
 ۱۶۸
 ۷. قزارب، سۇرلانم .
 ۱۷۰

- 172 ۸. كوزمنگ فاراسى ✓
- 175 ۹. استقان، سوۋتقان
- 176 ۱۰. غاچقىتىڭ تىلى تىلەر تىلى ✓

توغزىنچى ءبولم

سۇلۇۋۇقز تۇۋرالى

- 177 ۱. قاقناغان آق كۆمسەدى كىك ماڭدايلى ✓
- 179 ۲. بلەكەدى آرقاسىدا اورگەن بۇرم ✓

اونىنچى ءبولم

- 180 آندىڭ سنى - ✓

اون - ءبىرىنچى ءبولم

- 181 آڭچىلق تۇۋرالى

اون ايكنىنچى بولم

چىلىڭ تورت مېزگىلى تۇۋرالى

- 184 جازغىتورى - *most*
- 187 جاز.
- 190 كۆز.
- » » ۱. سۇر بۇلت تۇسى سۇۋق قابتايدى آسبان.
- 191 ۲. قاراجاچىل توقسان مېن سول بر - ايكى آي.
- 192 قس.

اون - ءاۋچىچى ءبولم.

تارجىمەلەر.

- ۱ پۈۋچكىنىنەن (Из Пушкина)
- 194 . ۱. آنە گىنىنك سىياتى (Характеристика Онегина)
۲. تاتياناڭك آنە گىنىگە جازغان خاتى.
- 195 . (Письмо Татьяны к Онегину)
۳. آنە گىنىنك تاتياناغا قايرغان جاۋاب قاتى
- 199 . (Ответ Онегина)
۴. آنە گىنىنك تاتياناغا ايكنچى ريت جازغان قاتى
- 203 . (Письмо Онегина к Татьяне)
- 206 . ۵. تاتياناڭ قايتارغان جاۋابى (Ответ Татьяны)
- 208 . ۶. آنە گىنىنك اولفردەگى آيتقانى . -
- II لىرمونتفدەن (Из Лермонтова) -
- 209 . ۷. آسقاء تويغا باراين (Гость)
۸. قاراڭغى تۈندە تاۋ قالفب
- 211 (Горные вершины спят во тьме ночной)
- 212 . ۹. كوڭىلىم مىنىڭ قاراڭغى (Душа моя мрачна)
۱۰. اوزىڭگە سىنبە جاس اويچل
- " (Не верь, не верь Себе, мечтатель, молодой)
۱۱. قورقتبا مىنى داۋلدان
- 214 . (Случалось с вихрем и грозой)
- 215 . ۱۲. تۇتقنداغى لىر (Пленный рыцарь)

۱۳. راخات مینی تاستاب قویمادک تنچ
216 . . . (Хоть давно изменила мне радость)
۱۴. ماخاببات، دوستق قلوۋوغا (Песучно и грустно)
217 (Дума) ۱۵. اوی
۱۶. سال دیمدیمن سوزیمه اخیلاسکدی
220 (Нет, я не требую внимания)
۱۷. قلیجان (Кинжал)
»»
۱۸. مینک سرم جگندهر ایمهس اوکلای
221 (Я не хочу, чтобы свет узнал)
۱۹. دۇغا (Молитва)
222
۱. بوسقا اۆره بولب کیلدکبه تاغی مۇندا
223 . («Ты здесь, оиять» из поэмы «Исповедь»)
۲۱. جولغا چقدم یر جمجرت تۇنده جالغز
226 (Выхожу один я на дорогу)
۲۲. تیره کدک سیی (Дар терека)
227
۲۳. نۇرلی آسانغا تره سب اوسکهنسک سین
229
۲۴. جیلکهن (Парус)
226
۲۵. جار — قاس (Угес)
230
۲۶. جۆره کده کوب قازینا بار
231
۲۷. آساۋ توی تینتک جیین اوپر — توپر
232 (На буйном пирашестве задумчив он сидел).
۲۸. مۇکدی چایтан قۇدایدک قۇوغان جانی
233 (Печальный демон, дух изгнания).

- ۲۹ قالقام — آی مین اؤندهدمی جورهمن کوب.
- 234 . . . (И ты думаеш, буду я хладен ч нем)
- » » III . باسقا اورسڈك اوله كیندن
- 235 ۳۰ . مین کوردم اوزن قايك قولغانن
- IV . کریلوفدهن (Из Крылова)
- 236 ۳۱ . ایمن مین چلك (Дуб и трость)
- 238 ۳۲ . تالانغان نای (Крестьянин в беде)
- 241 ۳۳ . جارلی — نای . (Бедный богач)
- 245 ۳۴ . ایسك بین بلبل (Осел и соловей)
- 247 ۳۵ . قارغا . (Вороненок)
- 249 ۳۶ . آنچیلئر (Музыканты)
- 250 ۳۷ . چیگرته (Стрекоза и муравей)
- 252 ۳۸ . آلا - قویلار . (Пестрые овцы)
- 254 ۳۹ . قارغا مین تولسکی . (Ворона и лисица)
- 257 ۴۰ . ایسك . (Осел)
- 259 ۴۱ . باقامین بۇقا . (Лягушка и вол)
- 261 ۴۲ . خاندن — آیت . (Слон и моська)

اون — ءتورتنچی ءبولم

- 262 ۱ . ماسیغۇد آتگیلمس
- 268 ۲ . اسکلندر آتگیلمس
- 276 تۆسینکسر سوزدهردك جورۇوی .
- 285 جیناغی

جاڭگىلسدارى

«آباي» دى اوقىماسدان بۇرن منادى كوزگە تۇسكەن
جاڭگىلس باسلغانلارن تۈزەتۈۋ كىرەك.

دۇرىسى	جاڭگىلىسى	16	17	دۇرىسى	جاڭگىلىسى	3	III
نايمان	نايمان	18	16	تېۋۇچى	تېۋۇچى	3	III
جاتامن	جاتامن	1	17	جولداستارىنك	جولداستارىك	18	IV
مىنىسبەۋچى	مىنىسبەۋچى	2	»	ابراھىم،	ابراھىم	» 4	7
اوتدى	اوتدى	12	»	بۇر	بر	» 8	8
قاندى	قاندى	17	»	قازلقدك	قارافدك	10	9
قايتدى	قايتدى	20	»	قلب	قلب	19	11
اۋىقى	اۋىقى	4	22	اورتاسندا	اورتاسند	22	»
(ب)	(1)	22	»	آرناب	آرباب	8	12
اۋيا-	اۋيات	6	26	ءلۋىسىدك	لۋىسىدك	18	13
دالاقاب	دالاقاب	4	27	Философия ۹۲ Дрепера (۹۴)	Философия Дрепера	19	»
بۇزلىدى	بۇزلىدك	12	»	۹۶	۹۵	4	14
بویدا	بویدا	8	28	چىكرتى	چىكرتى	9	14
بايلاۋىز	بيلەۋىز	12	»	اوقۇۋىنا	اوقۇۋىنە	18	»
بىج - بىج	بىخ - بىخ	15	»	بوينچا	بوينچە	» 9	15
ارجىيب	آر جايب	11	30	ايدى	ايدى	» 9	»
ءجۇر	ءجۇر	20	»	آنچەين	آنچەبن	» 3	16

دۇرىسى	جا كىلىسى	۹۰	۹۰	دۇرىسى	جا كىلىسى	۹۰	۹۰
بۇزار	بۇزار	9	»	گە	كنە	1	34
آقىسن	آقىسن،	8	48	قې	قې	10	»
ايل	اير	17	»	چغارتق	چغارتق	18	»
كۇندە	كۇندا	20	»	كويىلەب	كولب	13	35
ايلدەن	ايلدەن	18	49	سويىلە	سۇيە	20	»
نېمگە	جانا	4	51	اولە كچىمەڭ (*)	اولى كچىمەڭ	8	36
مغىداب	مغىداب	1	53	جىلگىسك كويىلك	جىلكى خۇلق	13	»
ماقتامايىن	ماقتامىن	7	54	كەيىن	كى	22	»
قلسن	ەبلسن	4	64	ارايىس	ارايىس	8	37
چىرمىچ	چىرمىچ	8	»	سازدانباسن	سازدانباسىن	18	»
تىنچ	تىنچ	17	67	سول	سول،	3	39
بوۋىن	بوۋىن	2	69	اول كىسى	اۋلىگىسى	10	»
قاراي	قازاي	22	»	تەل	نەل	10	»
تايقالسا	تايقالسا	11	70	جىلگىتر گەن	جىلگىتر گەن	7	41
آلبەتتە	البەتتە	12	»	«ايت»	ايتە	20	»
اۋستايىن	اۋستايىن	24	»	جاتدايدى	حاتدايدى	»	»
جاين	جاين	1	71	سولايىدى	سولا ايندى	16	42
كىزدىسى	كىدەي	16	73	جاقىن	جاقىن	15	44
چىمەنەمە كىدك	چىمەنەمە كىدك	21	»	جاۋغاندا	جاۋغاند	2	46
توقتاساڭ	توقتاساڭ	2	78	ەتاندى	ەناندى	16	»
				قالجىڭى	قالجىڭى	6	47

(*) اولەمەن دىپ قانچق * ايندى آينادى.

دۇرىسى	جا كىلىسى	ۋ: ۋ	ۋ: ۋ	دۇرىسى	جا كىلىسى	ۋ: ۋ	ۋ: ۋ
تاگرىدۇك	تاگرىدۇك	13	112	قايتىدى	فايتىدى	20	80
تاگرىدۇك	تاگرىدۇك	19	»	ايگىدەك	يىگىدەك	1	82
بارما	بارما	20	114	قاردۇك	دۇك	2	»
قارا.	قارا	14	115	بۇرا كىتاب	قارابۇر كىتاب	5	»
بويا	بويا	17	»	كۈلدىر نىچىدۇ	كۈلدىر نىچىدۇ	7	»
ايمىسىن	ايمىسىن	7	123	بايەسىزغا	نانسىزغا	19	82
دىمىمىن	دىمىمىن	13	124	بايىچىل	بايىچىل	7	84
دىمە	دىمە	10	127	قارتاك	قارتاك	10	»
پاز	پاز	12	128	سانا	سانا	»	»
يىن	يىن	11	130	ايرتەك	ايرتەك	2	88
تەيب	تەيب	16	132	چاغا	چاغا	7	»
جولدا	جولدا	7	142	اودا	اودا	9	»
اۋنەر	اۋنەر	6	144	بول، مال	بول، مال	21	92
خايونچا	خايونچا	14	»	اويانسن	ويانسن	11	93
كۈندە	كۈندە	14	146	سوزمدى	سوزمدى	12	»
آللىسى	آللىسى	4	150	حاققا	حاققا	10	98
اۋمت	اۋمت	21	160	جالداۋ	جالداۋ	22	99
غاجىغىنىك	غاجىغىنىك	2	162	دوب	دوب	19	100
قلىغىندا	قلىغىندا	13	167	اسىز	اسىز	17	106
سورلىكىدا	سورلىكىدا	18	168	تۇردان	تۇردان	5	107

